

OCT. 1939

DRIEMAANDELIJKSCHE MEDEDEELINGEN

BETREFFENDE DE WERKZAAMHEDEN VOOR DE
AFSLUITING EN DROOGMAKING VAN DE ZUIDERZEE

UITGEGEVEN DOOR HET MINISTERIE VAN WATERSTAAT

DRIEMAANDELIJKSCHE
MEDEDELINGEN

BEHRENDEN DE WYKTAANHEID VOOR DE
AANWYDING EN DOORWYDING VAN DE TOEGANG

UITGEVEN DOOR HET BUREAU VAN WYKTAANHEID

A. MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DEN DIENST DER ZUIDERZEEWERKEN.

PERSONEEL.

Benoemd werden:

met ingang van 1 Augustus 1939:

tot schrijver 2de klasse in vasten dienst, de schrijver 2de klasse op arbeidscontract A. F. A. TUUNTER, te 's-Gravenhage;

met ingang van 1 September 1939:

a. tot Eerstaanwezend-Ingenieur in vasten dienst, de ingenieur in vasten dienst Dr. Ir. J. P. MAZURE, te 's-Gravenhage;

b. tot Ingenieur in vasten dienst, de ingenieur op arbeidscontract Ir. J. C. LE NOBEL, te 's-Gravenhage;

c. tot sluisknecht in vasten dienst, de sluisknechts op arbeidscontract S. GORTER en M. ZEGEL, beiden te Den Oever;

met ingang van 16 September 1939:

tot sluisknecht in vasten dienst, de sluisknecht op arbeidscontract A. SCHAAFSMA, te Kornwerderzand.

Van het personeel, werkzaam op arbeidscontract, werden bevorderd:

met ingang van 16 Juli 1939:

tot schrijver 1ste klasse, de schrijver 2de klasse P. SMIT, te Urk;

met ingang van 1 Augustus 1939:

tot schrijfster 2de klasse, de machineschrijfster Mej. W. H. PRINS, te 's-Gravenhage;

met ingang van 16 September 1939:

tot opzichter 2de klasse, de opzichters 3de klasse G. SINKE, te Urk, A. VAN ZANDBERGEN, te Kampen en E. MEYER, te Vollenhove.

Op arbeidscontract werden tewerkgesteld:

als ingenieur:

1. met ingang van 16 September 1939, ir. O. K. OSINGA, ter standplaats 's-Gravenhage;

2. met ingang van 25 September 1939, ir. J. C. TEEKENS, ter standplaats 's-Gravenhage;

als opzichter 2de klasse:

met ingang van 17 Juli 1939, A. MINDERHOUD, ter standplaats 's-Gravenhage.

als opzichter 3de klasse:

a. met ingang van 1 Augustus 1939, L. M. VIJVERBERG, ter standplaats Lemmer, P. S. KRAMER, ter standplaats Urk en B. J. DE VLEGER, ter standplaats Lemmer;

b. met ingang van 16 Augustus 1939, W. J. S. VERNOOY, ter standplaats Urk;

c. met ingang van 1 September 1939, P. W. TH. MULDER, ter standplaats Kampen.

Eindiging tewerkstelling op arbeidscontract:

De met Mej. S. G. A. OUD, te 's-Gravenhage als machineschrijfster aangegane arbeidsovereenkomst eindigde met ingang van 1 Augustus 1939, op verzoek van betrokkene.

PEILINGEN, WAARNEMINGEN VAN STROOMEN EN WATERHOOGTEN.

De peilingen in het gebied benoorden Wieringen kwamen gereed. Behalve de gebruikelijke gedetailleerde opneming van de geulen en vaarwaters werden ook de banken Breehorn, Balgzand en Lutjeswaard op meer globale wijze opgenomen. Nadat ook een aantal vaste raaien buiten het genoemde gebied waren opgepeild werden de hydrografische opnemingen voor dit jaar gestaakt.

In het IJsselmeer zijn nog enkele oriënterende peilingen verricht in de diepe geulen nabij de Ven.

Aangevangen werd met een systematische waarneming van de slibgehalten en van het verloop van de stroomingen onder verschillende omstandigheden nabij den ingang van de Buitenhaven te Den Oever. Het doel hiervan is het verkrijgen van inzicht in de oorzaken van de sterke aanslibbing in den havenmond, teneinde maatregelen, die deze aanslibbing kunnen beperken, te kunnen overwegen.

GRONDBORINGEN.

De in het Bericht van April 1939 genoemde boring aan den kop van den westelijken havendam te Elburg, kwam gereed. Van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening werden verslagen ontvangen betreffende de geologische en hydrologische uitkomsten van deze boring en van de diepe boring in de kom van het IJsselmeer (vgl. het Bericht van October 1938). Hierna volgen enkele nadere mededeelingen omtrent deze onderzoekingen.

In den Noordoostelijken polder werd voortgegaan met het afboren van kanaaltracé's waarvan er enkele als gevolg van nadere onderzoekingen eenigszins werden gewijzigd, terwijl grondonderzoek werd verricht ter plaatse van de ontworpen overbrugging bij den Ramspol. Bovendien was één boorploeg geregeld belast met het verzamelen van grondmonsters voor de bestudeering van de toekomstige bouwvoor.

De verkenning van den IJsselmeerbodem ter plaatse van den geprojecteerden afsluitdijk van de Zuidelijke inpolderingen in het IJsselmeer kwam gereed en werd daarna uitgebreid tot de voorloopige dijktracé's langs de Noord-Hollandsche, Utrechtsche en Geldersche kust. Deze boringen kwamen gereed. Met één boorploeg wordt in het zuidelijk deel van het IJsselmeer nog voortgewerkt, teneinde voorloopige gegevens voor de vindplaatsen van de benodigde dijkspecie te verkrijgen.

AFSLUITING VAN DE ZUIDERZEE MET BIJKOMENDE WERKEN.

RIJKSZEEWERINGEN OP WIERINGEN.

Het golfkeerend scherm, vermeld in het Bericht van April 1939, kwam gereed.

BINNENBERMBELOOP AFSLUITDIJK.

Tengevolge van de mobilisatie, waardoor een tekort aan steenzetters is ontstaan, vorderde het werk niet zooals gewenscht is.

Van de te maken ruim 16 000 m² betonblokkenglooiing kwam nagenoeg $\frac{1}{3}$ gedeelte gereed.

Wanneer het werk niet vóór den winter gereed zal zijn, zullen ter versteviging van het gedeelte oude glooiing van Belgische bloksteen, dat in October 1938 werd beschadigd en slechts voorloopig werd hersteld en thans dus niet door betonblokken wordt vervangen, maatregelen moeten worden getroffen.

RIJKSWEG N°. 9 (GEDEELTE OP AFSLUITDIJK).

Het maken van een 2 km langen betonweg volgens Bestek n°. 317 Z.W. vorderde goed.

De helft van den weg is over de geheele lengte gereed terwijl de 2de helft in uitvoering is.

Eenige vertraging wordt ondervonden bij den aanvoer van de noodige materialen, doch het laat zich aanzien, dat het werk vóór den komenden winter gereed zal komen en in gebruik zal kunnen worden genomen.

Het verkeer over den Afsluitdijk wordt ter plaatse van het werk over een hulpweg geleid.

DE TOESTAND OP HET IJSSELMEER.

Hoewel het afgelopen driemaandelijksch tijdvak enkele perioden bracht van zeer geringen regenval en sterke verdamping, trad voor het IJsselmeer geen watertekort op, doordat de rivierafvoer hooger was dan voor deze drie maanden normaal is en over het geheel zelfs boven de gemiddelde waarde over een lang tijdvak bleef. Daardoor was het ook mogelijk om, toen de internationale omstandigheden een hoog IJsselmeerpeil gewenscht maakten, hieraan spoedig te voldoen, zoodat in September het peil van het IJsselmeer om N.A.P. heeft geschommeld.

De loozing van het meer is in verband daarmee in het einde van Augustus en in het begin van September onderbroken geweest; overigens kon vrij geregeld worden gespuid en wel resp. 49, 48 en 35 groeptijen in Juli, Augustus en September, waarmede resp. ongeveer 0,7, 0,6 en 0,5 milliard m³ water werd verzet.

Dank zij het uitblijven van een sterke vermindering van den rivierafvoer was de stijging van het zoutgehalte van het IJsselmeerwater, welke 's zomers valt te verwachten, slechts gering. Een omstreeks half Juli ondernomen zouttocht gaf als resultaat een gemiddeld chloorgehalte van 170 mg per l, terwijl de op blad I weergegeven resultaten van den zouttocht van omstreeks half September eveneens een gemiddeld chloorgehalte van 170 mg per l vertoonde. Dit gunstige resultaat is voor een belangrijk deel te danken aan de verleden jaar ingevoerde nieuwe schutmethode, zooals overtuigend blijkt bij vergelijking van dezen zomer met dien van 1937. Hoewel het waterbezwaar in den zomer van 1937 iets grooter was dan thans, vertoonde toen het chloorgehalte van het meer tusschen Mei en

September een stijging van ruim 30 mg per l, terwijl deze stijging thans slechts ongeveer 10 mg per l bedraagt.

GEO-HYDROLOGISCHE ONDERZOEKINGEN VAN DEN ONDERGROND VAN HET IJSSELMEER.

Zoals reeds eerder is vermeld, zijn twee diepe boringen uitgevoerd teneinde gegevens te verkrijgen omtrent de gesteldheid der aardlagen en het zoutgehalte van het grondwater onder de kom van het IJsselmeer. De eerste boring, uitgevoerd midden in het meer (vergelijk Driemaandelijksch bericht van October 1938) ging tot een diepte van 230 m en geeft een beeld van de in het algemeen in het zuidelijk gedeelte van het IJsselmeer te verwachten omstandigheden. De andere, gelegen op den kop van den westelijken havendam te Elburg, bereikte een diepte van 130 m en is van beteekenis voor het zuidoostelijk gedeelte van het meer, waar, door de nabijheid van den Veluwschen heuvelrug en de geringe dikte der alluviale lagen, de omstandigheden vrij sterk van de gemiddelde afwijken.

De boring in de kom wees op vrij goed afsluitende deklagen ter totale dikte van 15 m, voor de bovenste helft bestaande uit oudholocene vette klei, voor de onderste helft uit slibrijk zand, afkomstig van het laagterras. Daaronder werd een dik pleistoceen pakket aangetroffen van overwegend grove zanden, afgewisseld door enkele middelkorrelige lagen en slechts sporadisch door een dunne laag fijn zand met ten hoogste een gering slibgehalte. Op 230 m diepte was het mariene Icenian nog niet bereikt, zoodat de ondergrens van dit goed doorlatende pakket niet is vastgesteld. Ook de boring te Elburg vertoont een dergelijk grofzandig karakter waarbij echter — in overeenstemming met hetgeen uit ondiepe boringen reeds bekend was — de deklagen in veel mindere mate afsluitend zijn, daar zij slechts bestaan uit enkele dunne, jongholocene klei- en veenlaagjes, benevens uit enkele meters slibhoudend zand uit den laagterrastijd.

Het chloorgehalte van het grondwater, dat in deze beide boringen is aangetroffen, vindt men afgebeeld op Blad II. Hierop zijn tevens weergegeven de chloorgehalten, aangetroffen bij twee andere diepe boringen resp. op Marken en Pampus, waaromtrent de gegevens berusten in het archief van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening. In deze figuur zijn dus alle gegevens vereenigd, welke bekend zijn van het zoutgehalte van het grondwater in de diepere lagen in het zuidelijk gedeelte van het IJsselmeer, op dezelfde wijze als Blad VII

van het Driemaandelijksch bericht van April 1938 dit geeft voor den Noordoostelijken polder.

In het laatstgenoemde Bericht is ook een passage gewijd aan de verklaring van de aanwezigheid van het zoute water in de diepere lagen en meegegeeld, dat een in aanmerking komende theorie is, dat dit zoute water aldaar zou zijn gekomen door circulatiestroomingen onder invloed van het soortelijk gewichtsverschil van zout en zoet water en dus ook uit de recente Zuiderzee afkomstig zou zijn. Tot deze theorie werd men o.a. geleid door het opmerkelijke feit, dat nergens in den ondergrond een hooger zoutgehalte werd gevonden, dan het Zuiderzeewater op het betreffende punt gemiddeld vóór 1932 vertoonde. Het verdient zeker de aandacht, dat deze omstandigheid ook voor de beide nieuwe boringen opgaat. Daar voor de boring in de kom het gemiddelde gehalte van het Zuiderzeewater op 6000 à 6500 mg chloor per l moet worden gesteld, is het in dit verband zeer opmerkelijk, dat de geleidelijke stijging van het zoutgehalte met de diepte, waarbij op 210 m een gehalte van 6200 mg per l werd gevonden, zich in het waarnemingsfilter op 230 m diepte niet voortzet. Dit laatste filter vertoont n.l. eveneens een gehalte van ongeveer 6200 mg per l. Het is zeer te betreuren, dat het niet mogelijk was, de boring nog iets dieper door te zetten, waardoor zou kunnen zijn geconstateerd of dit als een toevallige onderbreking van de stijging van het zoutgehalte zou moeten worden beschouwd dan wel, dat de stijging definitief zou zijn geëindigd. De bovengenoemde theorie wordt dus door de nieuwe boringen niet tegengesproken, doch er in zekeren zin door gesteund.

Een weerlegging van de circulatietheorie werd echter gevonden in de uitkomsten van een groot aantal (bijna 300) ondiepe boringen, die in de kom van het IJsselmeer zijn uitgevoerd. Zij gaan tot een diepte van 3 à 16 m en zijn gerangschikt volgens een vierkantennet met zijden van 2,5 km. Uit deze boringen zijn op verschillende diepten grondmonsters getrokken, die op het Bodemkundig Instituut te Groningen zijn onderzocht en waarbij o.a. ook het chloorgehalte van het bodemwater is bepaald. Het resultaat hiervan was, dat in de allerbovenste lagen lage gehalten werden gevonden onder invloed van de sinds 1932 optredende diffusie, terwijl overal ter diepte van 1 à 3 m een zoutgehalte werd gevonden van de orde van grootte zooals vóór 1932 gemiddeld in het IJsselmeer voorkwam. Daaronder echter, op 5 à 7 m, werden overal lagere gehalten aangetroffen. Nergens werd dus een aanwijzing gevonden voor een neergaanden zouten stroom, zooals volgens de circulatie-theorie op verscheidene

plaatsen zou moeten optreden, terwijl het net van boringen zóó dicht is, dat het uitgesloten mag worden geacht, dat dergelijke plaatsen aan de waarneming zouden zijn ontsnapt. Hierbij komt nog, dat ook andere bezwaren tegen de circulatietheorie zijn aan te voeren. O.a. leert een nauwkeurige bestudeering van den hierbij te verwachten stroomingentoestand en de daarmee samenhangende zoutverspreiding, dat hierbij in de diepere lagen een andere zoutverdeeling is te verwachten dan is waargenomen. De thans bekend geworden gegevens betreffende de in de bovenste meters voorkomende chloorgehalten, kunnen daarom als een definitieve weerlegging van deze theorie worden beschouwd.

Het in de diepere aardlagen aanwezige zoute water zal dus afkomstig moeten zijn uit vroegere geologische tijdperken. Als zoodanig komen in aanmerking het Risz-Würm interglaciaal, toen de Eemzee zich over een deel van de oppervlakte van het IJsselmeer uitstreckte, en het Icenian met het voorafgaande Pliocéen, toen het geheele gebied door zout water was bedekt. Om tot een sluitend beeld van de hydrologische ontwikkeling te komen, zal het noodzakelijk zijn, kwantitatief in te gaan op de verschijnselen, die zich gedurende deze lange tijdperken in den bodem hebben afgespeeld. Enkele oriënteerende becijferingen in dien geest leidden tot de voorloopige conclusie, dat een belangrijk deel van het aanwezige zout uit het Icenian en het tertiair afkomstig is, terwijl bij het tot stand komen van de waargenomen zoutverdeeling de diffusie van meer belang is geweest dan tot nu toe veelal werd aangenomen.

VOORZIENINGEN IN DE BELANGEN VAN DE SCHEEPVAART.

Hoorn. De volgens Bestek n°. 293 Z.W. uit te voeren werken nopens het maken van beschoeiingen langs Onder de Boompjes, het Buurtje, het terrein van de Melkfabriek, het terrein van Gebr. HAGE, het terrein van den Gashouder, het Jeudje, de Turfhaven en het terrein van de Gasfabriek, met bijkomende werken en het verdiepen van de Turfhaven, kwamen in de afgelopen verslagperiode gereed. Zij konden den 24sten Juli 1939 voor de eerste maal voltooid worden opgeleverd, met uitzondering van nog te verrichten herstratingswerkzaamheden, welke gedurende den onderhoudstermijn, welke op 24 October 1939 eindigt, zullen worden verricht.

De in het vorig Bericht reeds vermelde, volgens Bestek n°. 305 Z.W. uit te voeren werken nopens het maken van beschoeiingen langs de Vollerswaal, de losplaats Karperkuil en het Baatland; het

vernieuwen van een gedeelte van den kademuur langs de Doelenkade, het vernieuwen van de landhoofden van de Otto's brug, bijkomende werken en het verdiepen van een gedeelte van de Modderbakken, de Binnenhaven en de Karperkuil, vorderden gedurende de afge-loopen verslagperiode snel.

Het inheien van de ijzeren damplanken van de beschoeiingen kwam geheel gereed. Voor het grootste gedeelte konden ook reeds de ankers van deze beschoeiingen worden aangebracht.

Voor het aanbrengen van de gewapend-beton deksloof, voor de beschoeiing langs de Modderbakken, werd met het bekistingswerk aangevangen. Een gedeelte van deze sloof kon reeds worden gestort.

De palen, alsook de damwanden, voor de nieuw te maken landhoofden van de Otto's brug, werden geheid. Eveneens werden geheid de palen voor het nieuw te maken bordes van de Otto's brug. Het aan deze landhoofden en bordes nog te verrichten timmerwerk, werd krachtig ter hand genomen.

Kampen. De volgens Bestek n°. 298 Z.W. uit te voeren werken nopens het verdiepen en verbreden van den ingang van de Nieuwe Buitenhaven, het opruimen van oude muren en het uitvoeren van baggerwerken te Kampen, kwamen in de afge-loopen verslagperiode gereed. Zij konden den 30sten September 1939 voor de eerste maal voltooid worden opgeleverd, met uitzondering van nog te verrichten herstratingswerkzaamheden, welke gedurende den onderhoudstermijn, welke op 30 December 1939 eindigt, zullen worden verricht.

Aan bovengenoemde baggerwerken werd nog eenige uitbreiding gegeven. Verricht werd, in verband met de peilsverlaging, nog eenig baggerwerk in het haventje van de Gemeentereiniging en vóór de aanlegplaats van de machinefabriek „De IJssel”, aan den linker IJsseloever te Kampen.

Van de ten slotte te Kampen nog uit te voeren voorzieningen, welke op grond van de tusschen het Rijk (de Zuiderzeewerken) en de Gemeente Kampen gesloten onderhandsche overeenkomst d.d. 3 September 1938, n°. 654, nog moeten worden getroffen (zie ook Bericht October 1938), behooren de werken voor het verdiepen van de Hagenpoortsluis.

Het voornemen is de verdieping van de sluis uit te voeren met instandhouding van het opgaande muurwerk. Hoewel zulks bij de dezerzijds verrichte opmetingen en onderzoekingen niet kon worden vastgesteld, kan op grond van de in de nabijheid verrichte boringen wel worden aangenomen, dat de sluis is gefundeerd op houten palen,

met daaroverheen een houten vloer. Gedacht is om dezen vloer, nadat de sluis zal zijn drooggezet, te verwijderen en op de dan te verlagen houten palen en gedeeltelijk onder de sluismuren een bak van gewapend-beton aan te brengen, waarvan de bovenkant op 1,60 m — N.A.P. moet komen te liggen. Deze diepte onder N.A.P. is 0,05 m grooter, dan in de overeenkomst wordt vermeld, daar bij nauwkeurige opmetingen is gebleken, dat de thans aanwezige diepte eenige centimeters meer bedraagt dan oorspronkelijk werd verondersteld.

Ter beveiliging van de muren is de bak zoodanig ontworpen, dat de muren met hun ondereinden tegen den bak steunen.

Tegen vooroverkomen van de muren, welke door het verdiepen van de sluis een grooteren gronddruk hebben te keeren, zijn deze verankerd gedacht.

Met de Gemeente is overeengekomen, dat van de twee stel aanwezige sluisdeuren, één stel komt te vervallen. Ontworpen is dan ook slechts een waterkeering met één stel van de aanwezige deuren. Om geheel veilig te zijn, dat dit stel in zijn nieuwen (verlaagden) stand, het buitenwater voldoende zal kunnen keeren, zal op deze deuren nog een regel, zwaar 0,08 m, worden aangebracht. Het buitenwater zal daarmede kunnen worden gekeerd tot 2,71 m + N.A.P., welke hoogte, in aanmerking nemend de instelling van het peil van 0,40 m — N.A.P. op het IJsselmeer en de daarmede verband houdende werken, overeenkomt met een hoogte van vóór de afsluiting der Zuiderzee van 3,20 m + N.A.P., zijnde de thans aanwezige hoogte van den bovenregel van de deuren.

Aangezien de bestaande brug over de sluis binnenkort vernieuwing behoeft, is er op verzoek van de Gemeente Kampen bij het ontwerp voor verdieping der sluis rekening mede gehouden, dat de eventueele door de Gemeente Kampen te maken nieuwe brug breeder en desgewenscht op een lager peil kan worden uitgevoerd dan de thans aanwezige. De hieraan verbonden kosten zullen ten laste van de Gemeente komen. Zij bedragen 10 % van de kosten van het totale werk.

De nieuwe aanslagen van de sluis zijn ontworpen van steenslag-beton, welk materiaal, toegepast voor de aanslagen van de dezerzijds gebouwde sluis te Nijkerk uitstekend voldoet.

De aanwezige deurkassen zullen, daar zij na de verdieping geen dienst meer behoeven te doen, worden dichtgemetseld. Voor zoover het bestaande en blijvende metselwerk in slechten staat verkeert, of voor zoover er door slooping, in verband met de uit te voeren werken, wijziging in komt, zal het worden bijgewerkt.

Voor den sluisvloer zullen over $\pm$ 3 m lengte eenvoudige stortebedden worden aangebracht.

De aldus uit te voeren werken zijn omschreven in Bestek n°. 320 Z.W. en den 19den Juli 1939 openbaar aanbesteed.

Laagste inschrijvers waren B. BOEREMA en TH. RASKE, te Bussum en Amsterdam, voor f 15 155,—, aan wie het werk is gegund.

Met het verankeren van de bestaande sluisuren en een gedeelte van de naast de sluis gelegen kademuuren, werd een aanvang gemaakt.

Enkhuizen. De in het vorig Bericht reeds vermelde, volgens Bestek n°. 312 Z.W. uit te voeren werken, nopens het maken van beschoeiingen langs de terreinen benoorden het Eiland en langs het Eiland te Enkhuizen met bijkomende werken, vorderden snel.

Het inheien van de ijzeren damplanken van de beschoeiingen kwam reeds gereed. Met het aanbrengen der verankering werd begonnen.

Het Slijk, Broekerhaven en Enkhuizen. De in het vorig Bericht reeds genoemde, volgens Bestek n°. 316 Z.W. uit te voeren baggerwerken, nopens:

- I. het verdiepen en verlengen van de vaargeul op het Slijk nabij Enkhuizen,
- II. het verdiepen en verlengen van de vaargeul naar de haven van Broekerhaven,
- III. het verdiepen van de Buitenhaven te Enkhuizen, waarvan de onder II en III genoemde werken reeds in de vorige verslagperiode werden voltooid, werden krachtig voortgezet en konden alle nagenoeg worden voltooid.

De in de geul op het Slijk te baggeren specie bestond, gelijk was verwacht, voor een deel uit moeilijk te baggeren zeer hard en fijn zand.

Workum. Het in het vorig Bericht genoemde, volgens Bestek n°. 308 Z.W. uit te voeren baggerwerk nopens het verdiepen van de haven van Workum met de toegangsgaue, werd den 6den Juli 1939 voltooid opgeleverd.

Spakenburg. In verband met de verdere peilsverlaging op het IJsselmeer van 0,13 m — N.A.P. tot 0,40 m — N.A.P. zijn den 19den Juli 1939 openbaar aanbesteed de werken volgens Bestek n°. 322 Z.W. nopens het verdiepen van de haven van Spakenburg (Gemeente Bunschoten).

Zij zijn gegund aan den laagsten inschrijver, PH. VAN DER RIJT, te Medemblik, voor f 2425,—. Het werk is nagenoeg voltooid.

Sluis te Linthorst en Almelosche Kanaal tusschen deze sluis en de Linthorsterdraaibrug. In verband met de peilsverlaging zullen aan de sluis te Linthorst en aan het Almelosche Kanaal tusschen deze sluis en de Linthorsterdraaibrug voorzieningen moeten worden getroffen. Verlagen van den sluisvloer met de drempels is niet noodig; zij liggen, met het oog op het IJsselmeerpeil van 0,40 m — N.A.P. en de op het Almelosche Kanaal toegelaten schepen, diep genoeg. Wel zullen aan de kolkmuuren voorzieningen moeten worden getroffen. Zij zijn n.l. gefundeerd op een houten fundeering, welke bij het toekomstige IJsselmeerpeil geregeld boven water zal komen te liggen, hetgeen voorheen niet het geval was.

Ontworpen is een plan, volgens hetwelk deze muren worden vervangen door stalen damwanden, welke constructie niet duurder is dan het verlagen van de bestaande fundeering en het hierop weder bouwen van nieuwe muren, welke in verband met de peilsverlaging zwaarder zullen moeten zijn. Verder heeft het plan het voordeel, dat de sluis slechts korten tijd voor het maken van aansluitingen aan sluisvloer en stortebedden zal behoeven te worden drooggezet, zoodat het scheepvaartverkeer weinig overlast zal worden aangedaan.

Het kanaal van de sluis tot aan de Linthorsterdraaibrug is door de N.V. Overijsselsche Kanalisatiemaatschappij (O.K.M.), toen op het IJsselmeer een peil van 0,13 m — N.A.P. werd ingesteld, verdiept tot tenminste 2,40 m — N.A.P. Bij verdere peilsverlaging tot 0,40 m — N.A.P. zou dus verdieping met 0,27 m tot ten minste 2,67 m — N.A.P. moeten volgen. De O.K.M. neemt echter genoegen met een minste diepte van 2,60 m — N.A.P., tot welke diepte ook het aansluitende gedeelte van de Nieuwe Wetering tot aan de Hoevenbrug (waarover in een volgend Bericht meer) zal worden gebracht.

In verband met deze verdieping zullen eenvoudige oevervoorzieningen noodig zijn, terwijl aansluitend aan het benedenhoofd van de sluis langs den noordelijken oever tot aan den aanwezigen klepduiker, in verband met het hooge achterliggende terrein een korte (± 10 m) beschoeiing noodig is.

Voor de oevervoorzieningen zal afkomende steen van de kolkmuuren van de sluis te Linthorst worden gebruikt, alsmede het nog in goeden staat verkeerende afkomende hout. In verband met de aanwezige diepte van het te maken werk, zal de beschoeiing langs de zuidzijde van het kanaal worden verankerd.

Tusschen het Rijk en de N.V. Overijsselsche Kanalisatie-Maatschappij, te Raalte, welke bovengenoemde sluis en kanaal in beheer en onderhoud heeft, en zich met de te treffen voorzieningen heeft kunnen vereenigen, werd den 7den Juli 1939, ter vastlegging van bovengenoemde werken, een onderhandsche overeenkomst gesloten.

Aanbesteding van de werken had nog niet plaats.

VOORZIENING IN DE BELANGEN VAN DE AFWATERING.

Het tijdelijk gemaal te Muiden heeft gedurende het eerste halfjaar van 1939 den waterstand goed kunnen beheerschen.

Onderstaande tabel geeft enkele cijfers betreffende deze bemaling.

1939. Maand.	Maal- uren.	Waterverzet m ³ .	Dagen, waarop werd	
			gemalen.	gespuid.
Januari	299	4.122.000	27	3
Februari	82	1.141.000	20	6
Maart	112	1.555.000	20	4
April	121	1.644.000	17	2
Mei	66	900.000	14	—
Juni.	—	—	—	—
Totaal over 1ste helft 1939 .	680	9.362.000	98	15

Brandstofverbruik gedurende 1ste helft 1939 = 10 051 kg.

Bedrijfsstoornissen kwamen niet voor.

De installatie werd op 23 Juni voor normale revisie uit bedrijf genomen.

INDIJKING EN DROOGMAKING VAN DEN NOORD- OOSTELIJKEN POLDER.

MEERDIJK.

Mede dank zij de gunstige weersomstandigheden in de tweede helft van Augustus en de maand September, doch bovendien vooral ook

door de voortvarende wijze, waarop door de aannemers werd gewerkt, vorderden de werkzaamheden aan den meerdijk belangrijk; bijzondere omstandigheden deden zich niet voor. De sinds 1 September ingetreden ongunstige internationale verhoudingen hadden op den voortgang van het werk geen belangrijken invloed.

Op het einde van de verslagperiode was de stand van de werken (zie Blad n°. IV in het Bericht van April 1939) als volgt:

Perceel I Bestek 268 Z.W. De nog bestaande opening in den dijk voor de haven van Lemmer werd gedicht, zoodat de scheepvaart naar Lemmer sindsdien is aangewezen op de nieuw gebaggerde scheepvaartgeul langs het nagenoeg evenwijdig aan de Friesche kust loopende gedeelte van den meerdijk. Met uitzondering van eenig glooingwerk en het afwerken van de reeds grootendeels aangebrachte kleibekleding, kwam dit 10 km lange dijkvak nagenoeg gereed.

Het in het verlengde van dit dijkvak gelegen 4060 m lange gedeelte, in uitvoering volgens de *onderhandsche overeenkomst n°. 664*, is voorzoover dit het grondwerk betreft, met uitzondering van de kleibekleding, eveneens nagenoeg voltooid. Van de bekledingswerken kwam de bezinking met kraagstukken gereed, terwijl de nabestorting hiervan voor het grootste gedeelte werd aangebracht. Met het afwerken van de steenbekleding zullen nog eenige weken gemoeid zijn. In overleg met den aannemer werd de volgens de overeenkomst voorgeschreven beschermingskop in verband met de vorderingen van het hierna te noemen werk aan Perceel II, achterwege gelaten en werd de aan dezen kop te verwerken grond gebruikt voor een verderen uitbouw van den keileemdam ter lengte van 70 m.

Perceel II. Bestek 268 Z.W. Op 1 October 1939 was het werk aan den keileemdam zoover gevorderd, dat voor de aansluiting aan het hierboven genoemde van de richting Lemmer uitgebouwde dijkvak nog slechts een opening van 150 m was overgebleven. De snelle vordering van het werk maakt het waarschijnlijk, dat de verdere voltooiing van het grondlichaam met uitzondering van de kleibekleding, benevens het aanbrengen van de kraagstukken met de bestortingen en het belangrijkste gedeelte van de steenbekleding, nog in het loopende werkseizoen tegemoet kan worden gezien. Teneinde beter gewaarborgd te zijn tegen uitschuringen van den bestaanden bodem tengevolge van in de laatste opening te verwachten stroomingen bij ongunstige weersomstandigheden, werd door den aannemer na overleg met de directie een bodembedekking met keileem aangebracht over een lengte van ongeveer 600 m. Dank zij de gunstige

weersomstandigheden bleven de grootste stroomsnelheden beperkt tot ongeveer 1 m per seconde over perioden van korten duur, zoodat het grondverlies niet belangrijk was.

Perceel III Bestek 268 Z.W. Dit dijkvak kwam met uitzondering van de kleibekleding, waaraan krachtig wordt voortgewerkt, geheel gereed.

Onderhandsche overeenkomst n°. 686 (Dijkvak voor de Ramspol). Het zandlichaam werd in totaal over ongeveer 2250 m lengte op hoogte gebracht; de leidam vorderde tot een lengte van 2500 m.

Onderhandsche overeenkomst n°. 706 (Dijkvak voor het Kamper eiland).

Met uitzondering van de kleibekleding, een gedeelte van de bestorting op de kraagstukken en de klinkerglooijing aan de weinig blootgestelde IJsselmeerzijde, kwam het volgens deze overeenkomst te maken 1000 m lange dijkvak gereed. In verband met het nog gunstige werkseizoen werd bij

onderhandsche overeenkomst n°. 727 N.O.P. n°. 131 aan denzelfden aannemer een verlenging van het bovengenoemde werk met 500 m in oostelijke richting opgedragen voor een bedrag van f 125 000,—, onder voorwaarde, dat de benoodigde grond zal worden ontleend aan een te maken 1500 m lange geul, gelegen tusschen de eindpunten van de dijkvakken, in uitvoering volgens de bovengenoemde overeenkomsten n°. 686 en 706. Na voltooiing van deze geul zal nog slechts een 1500 m lang gedeelte ontbreken aan de doorgaande verbinding IJsselmeer—Zwolsche Diep, zij het dan ook gedeeltelijk met slechts een bodembreedte van 25 m. Met het werk is reeds een begin gemaakt.

Bestek 290 Z.W. Dit werk werd voor de tweede maal opgeleverd en goedgekeurd.

Tengevolge van de snelle vorderingen van het dijkswerk tusschen Urk en Lemmer was te voorzien, dat voor de waterbeweging tengevolge van windeffect tusschen het gebied van den Noordoostelijken polder en het overige deel van het IJsselmeer gedurende den winter 1939/1940 vrijwel enkel beschikbaar zou zijn de 4 km breede opening tusschen de perceelen III en IV van Bestek 268 Z.W., aangezien de benoorden het Kampereiland dan nog aanwezige openingen ter gezamenlijke breedte van 5700 m in verband met hun excentrische ligging voor de waterbeweging, van weinig belang zijn; in verband

hiermede werd het wenschelijk geacht ter voorkoming van uitschuring van den bestaanden bodem, welke voornamelijk in de nabijheid van de koppen van de aansluitende dijkvakken kon worden verwacht, een bodembedekking met een 0,50 m tot 2 m dikke laag keileem te maken. Dit werk werd bij onderhandsche overeenkomst n°. 726 N.O.P. n°. 131 opgedragen aan de N.V. Maatschappij tot Uitvoering van Zuiderzeewerken voor een prijs van f 0,48 per m³ in wiskundig profiel gebaggerde en verwerkte hoeveelheid keileem. In totaal zal een hoeveelheid van 55 000 tot 65 000 m³ keileem moeten worden verwerkt in twee 500 m lange vakken, aansluitende tegen de wederzijdsche dijskoppelen. De keileem zal moeten worden ontleend aan een aan de oppervlakte tredend keileemgebied in den Noordoostelijken polder ongeveer 7 km ten noordoosten van Urk. De onvruchtbaarheid van keileem maakt het gewenscht deze grondsoort zooveel mogelijk uit de bouwvoor te doen verdwijnen. Door opvulling van de gemaakte baggergaten met uit de baggerwerken voor de kanalen vrijkomende specie kan aldus een bodemverbeterende werkwijze worden toegepast. De uitvoering van de overeenkomst is met kracht ter hand genomen.

DE VOORZIENING IN DE BELANGEN VAN AFWATERING EN SCHEEPVAART VAN OVERIJSSSEL EN DRENTHE.

In het Bericht van October 1938 werd een algemeene beschrijving gegeven van de ten behoeve van de afwatering en scheepvaart van Overijssel en Drenthe in verband met de afsluiting van het Zwolsche Diep uit te voeren werken.

Eén van deze werken betrof het maken van een leidam langs de nieuw te maken scheepvaartgeul, ter lengte van ongeveer 7,5 km (zie Blad n°. II in het Bericht van October 1938). Een gedeelte, ter lengte van 3250 m, van dezen leidam was reeds opgenomen in de onderhandsche overeenkomst n°. 686.

Ten behoeve van de voortzetting van dezen dam werd op 21 Juni 1939 aanbesteed Bestek n°. 319 Z.W. voor het maken van een 3000 m lang gedeelte van den leidam in westelijke richting aansluitend tegen het hierboven genoemde.

Dit werk werd op 15 Juli daaraanvolgende gegund aan het Hollandsch Aannemersbedrijf Zanen Verstoep N.V. voor een bedrag van f 533 000. De leidam, welke als gronddam, afgedekt met kraagstukken en steenglooing, wordt uitgevoerd, verkrijgt een kruinshoogte van 1,40 m + N.A.P.. Onder den dam wordt over het 2300 m lange

westelijke gedeelte een grondverbetering gemaakt door wegbaggeren van de slappe lagen tot een diepte van 3 tot 4 m onder den bestaanden bodem en aanvullen van de gebaggerde sleuf met zand. In de aannemingsSom is bovendien nog begrepen eenig baggerwerk voor de nieuwe scheepvaartgeul. Het voor den leidam benoodigde zand wordt evenals dat voor alle in de nabijheid van het Kampereiland uit te voeren grondwerken ontleend aan de ter plaatse ten behoeve van scheepvaart- en afwateringsbelangen uit te voeren baggerwerken.

Het werk werd krachtig aangepakt. Op het einde van de verslagperiode was de te maken grondverbetering nagenoeg geheel voltooid en was het grondlichaam van den dam en de bekleeding met kraagstukken over een lengte van ongeveer 1850 m boven water gebracht. Het werk aan de steenglooiing ondervond eenigen achterstand door een naar verwacht mag worden, tijdelijk tekort aan steenzetters.

AANKOOP VAN MATERIALEN.

De aanvoer van de uit het buitenland te betrekken materialen ondervond in de eerste weken van September tengevolge van de ongunstige internationale verhouding eenige vertraging. Sindsdien zijn de normale leveringen, met uitzondering van die van de Zweedsche steen, weer hervat. De tijdelijk vertraagde aanvoer had, behoudens voor enkele onderdeelen, geen belangrijken invloed op den voortgang der werken, dank zij de aanwezigheid van eenige voorraden op de opslagplaatsen van den Noordoostelijken polder en van den Afsluitdijk, terwijl bovendien gebruik kan worden gemaakt van de tengevolge van de uitvoering van den Noordoostelijken polder vrijkomende steen van de voormalige zeewering van het eiland Schokland.

Te dien einde werd een overeenkomst gesloten:

1. met P. Daalder's Aannemersbedrijf te Alkmaar voor het laden op Schokland en vervoeren naar de werken van:

10 000 s.t. stortsteen in afzonderlijke lading gesorteerd in de gewichten 10/80 kg en 80/200 kg benevens:

5 000 s.t. basaltzuilen, in afzonderlijke ladingen gesorteerd in de lengteafmetingen van:

20—30 cm en

30—40 cm.

Verder kwamen in de verslagperiode de volgende overeenkomsten tot stand:

2. met P. REVELMAN te Amsterdam voor de levering van 2000 tot 3000 s.t. granietzetsteen dik 25 tot 35 cm;

3. met J. B. PETIT en ZN. te Breda:
voor de levering van 2000 tot 3000 s.t. granietzetsteen dik 25 tot 35 cm;

4. met de Basaltmaatschappij te Rotterdam voor de levering van:
10 000 s.t. stortsteen 10/80 kg
10 000 „ „ 80/200 „
10 000 „ basaltzuilen lang 30 tot 40 cm;

5. met N.V. Handelsmaatschappij Arnold Maassen te Maastricht voor de levering van:

3000 s.t. stortsteen 10/80 kg
3000 „ „ 80/200 kg;

6. met L. HEYNDERICKX te Gent voor de levering van:

3000 s.t. stortsteen 10/80 kg
3000 „ „ 80/200 kg;

7. met P. A. Bos P.AZN te Zeist voor de levering van:

300 000 vlamovics, sorteering Rijksgetrokken;
270 000 klinkers dik formaat volgens monster;
255 000 klinkerkeien volgens monster;

8. met M. J. M. KATTENBELT te Deventer voor de levering van:
250 000 klinkerkeien dik formaat volgens monster;

9. met N.V. Vlamovensteenfabriek Doorwerth te Oosterbeek voor de levering van:

200 000 klinkerkeien sort. II.

De met J. C. VAN DER LINDEN JUN. te Rotterdam gesloten overeenkomst voor de levering van 6000 s.t. Spaansche granietzetsteen, dik gemiddeld 0,25 m, werd ingevolge de bepalingen van de overeenkomst op 1 Augustus 1939 als afgelopen beschouwd, nadat in totaal was geleverd 4579 s.t.

BAGGEREN VAN KANALEN IN DEN POLDER.

De stand van de baggerwerken voor de kanalen in den polder was op het einde van de verslagperiode als volgt: (Zie Blad n°. IV in het Bericht van April 1939).

Onderh. overeenkomst.	Te baggeren in m ³ .	Voltooid of nagenoeg voltooid.	Gedeeltelijk voltooid.
no. 687 (Holl. Aann. bedr. Zanen Verstoep N.V.)	15.750	1.650	1.450
„ 692 (N.V. Mij. tot Uit- voering van Zui- derzeewerken) . .	40.950	17.900	4.300
„ 694 (I.J. van Wijngaarden) . .	20.200	—	—
„ 664 (Syndicaat N.O.P.)	3.600	3.200	150
Bestek no. 296 Z.W. (D. Blankevoort Dzn.) .	5.000	3.950	150

Het ligt in de bedoeling van de betrokken aannemers om de baggerwerken volgens de overeenkomsten n°. 687 en 694, welke nog weinig of niet zijn gevorderd, thans, nu materieel van de dijkswerken vrijkomt, krachtig aan te pakken.

Het baggerwerk voor de volgens de overeenkomst n°. 692 te maken grondverbetering bij A kwam voor het belangrijkste gedeelte gereed, dat voor de grondverbetering bij B volgens de overeenkomst n°. 694 zal begin October worden hervat.

OVERZICHT VAN DE BIJ DE GRONDWERKEN TE WERK GESTELDE PERSONEEL EN MATERIEEL.

Bij de in uitvoering zijnde werken voor de bedijking, het kanaal Blokzijl—Kadoelen en de kanalen in den polder waren op het einde van de verslagperiode de volgende aantallen personeel en materieel te werk gesteld:

personeel	2238 (enkel ter plaatse van de werken in dienst van den aannemer)
baggermolens	33 emmerinhoud 160—780 gemiddeld 370 l.

grondzuigers	9	zuigbuis-diameter 40—60 cm
bakkenzuigers	10	persbuis-diameter 30—40 cm
kranen en transporteurs	28	
draglines	15	
elevatorbakken	78	gemiddelde inhoud 172 m ³
onderlossers	88	„ „ 215 „
zolderbakken	110	
stoom- en motorbooten	127	
motorvletten, roeivletten en ankeraken	93	

HET RANDKANAAL BLOKZIJL—KADOELEN.

De beide in uitvoering zijnde vakken van dit kanaal schieten geleidelijk op. In het vak De Voorst—Kadoelen heeft de cutterzuiger het kanaal over de volle lengte en de halve breedte tot stand gebracht, terwijl over ± 700 m ook reeds verbredening heeft plaats gehad met behulp van baggermolens. Met de verdere verruiming wordt thans aangevangen. De kade (± 3400 m) is in ruw profiel geheel gereed behalve een deel der grondepots, welke aan de beide uiteinden zijn ontworpen voor de aldaar in den polder te maken wegopritten, enz. Over ± 2700 m lengte is de kade afgewerkt en met keileem bekleed en over ± 2400 m zijn ook de taludverdedigingen aangebracht.

Ten behoeve van het vak van Vollenhove naar het Noorden zijn thans twee kleine vloeimolens, twee iets grootere molens, een elevator en twee zuigers met het noodige hulpmaterieel werkzaam (zie ook vorig Bericht). De kleinere vloeimolens hebben het kanaal over de volle lengte (± 3000 m) met beperkt profiel gebaggerd. Thans wordt het verruimd. Het ruwe zandprofiel van de kade is over de volle lengte opgeworpen, terwijl over ± 2500 m ook de keileem is aangebracht en over ± 1400 m de taludbekledingen zijn afgewerkt.

DE KEERSLUIJ BIJ KADOELEN.

De keersluis in den mond van het kanaal Blokzijl—Kadoelen zal worden gebouwd in een in 1938 volgens bestek 270 Z.W. aangelegden fundeeringsput. Op 28 Juni 1939 had de aanbesteding van het kunstwerk zelf plaats volgens bestek 318 Z.W. Het werk werd voor f 136 980,— gegund aan de N.V. Nederlandsche Betonmaatschappij

Bato te 's-Gravenhage. Te voren was ondershands het maken van de paalfundeering opgedragen aan de N.V. Nederlandsche Franki Maatschappij te Kinderdijk. De geaardheid van den bodem had n.l. ook voor dit werk tot het toepassen van Franki-palen doen besluiten.

De paalfundeering is gereed. Daarna is een deel van het aan vleugels, schermen, enz. te verwerken ijzeren damwand ingeheid, terwijl een spanningsbemaling is aangebracht onder de betrekkelijk dunne keileemlaag, welke den bodem van den put vormt.

De sluis zal een scheepvaartopening, wijd 10,50 m krijgen en drie spui-openingen, elk wijd 5,35 m.

Deze vier openingen worden afgesloten door middel van schuiven, die dubbel voorkomen. De schuiven in de spuiopeningen zullen aan normale ijzeren stellingen hangen, die in de scheepvaartopening zullen, teneinde de vrije doorvaart te handhaven, nadat zij zijn opgeschen, in zijdelingsche richting uit den dag van de sluisopening worden verwijderd. Boven de opening bevindt zich dan ook geen vaste schuivenstelling, doch de schuif wordt opgeschen met behulp van een torenkraan, welke naast de opening staat en welke, nadat de schuif zijdelings is verwijderd, uit den dag der sluisopening wordt weggedraaid.

Schuiven, kraan en brug zullen electrisch bewogen worden, waartoe een overeenkomst nopens stroomlevering is gesloten met de N.V. „IJsselcentrale” te Zwolle.

Op 20 September 1939 had de aanbesteding plaats van de zoo juist beschreven ijzerwerken: schuiven, schuivenstellingen, kraan en basculebrug, alles met bewegingswerken. Het werk werd gegund aan de N.V. Arnheemsche Stoomsleephelling Maatschappij te Arnhem voor f 115 250,—.

Tenslotte zij nog medegedeeld, dat het architectenbureau Granpré Molière, Verhagen en Kok te Rotterdam het uiterlijk van het kunstwerk heeft verzorgd. Hieraan bestond in dit geval in extra sterke mate behoefte, omdat zich op het sluisgebouw ijzerconstructies van zoo verschillende vormen zullen verheffen.

DE AFDAMMING VAN HET GANZENDIEP.

Het in het vorig Bericht beschreven werk behoorende tot de afdamming van het Ganzendiep nadert zijn voltooiing. De beide tusschen het rivierbed en de bandijken gelegen vakken van de afdamming kwamen gereed, terwijl de daarop aan te brengen bestrating voor een

zeer groot gedeelte voltooid werd. Ook het zuidelijk toegangskanaal naar de schutsluis kwam gereed.

De over de in de afdamming gebouwde schutsluis te leggen stalen vaste brug kwam behoudens het schilderwerk in de fabriek geheel gereed, terwijl de hefdeuren grootendeels voltooid werden. Van de hefportalen zijn de stijlen en regels gelascht, zij worden thans in elkaar gezet en afgelascht. Verder kwam reeds een groot deel van de onderdeelen der bewegingswerktuigen, enz. gereed.

DE WIJZIGING VAN DE IJSSELMONDEN.

De verschillende in het vorig Bericht opgesomde werken verliepen als volgt.

De nieuwe dijken langs de te maken doorgraving van de Kattenwaard en langs de bochtverflauwing werden geheel voltooid, het werk werd opgeleverd.

Met de eigenlijke verruiming van den IJssel tusschen Kampen en het Rechterdiep werd goede voortgang gemaakt. Over $\pm$ 1700 m lengte werd de verruiming van de rivier aan den rechteroever vrijwel voltooid. Aan den linkeroever kwamen de ten behoeve van de bochtverflauwing te maken kribben, grondaanvulling en oevertafgraving over 2700 m lengte nagenoeg gereed.

Met de uitvoering van den nieuwen IJsselmond door de Kattenwaard werd een aanvang gemaakt. Voorloopig wordt een doorbaggering tot stand gebracht ter breedte van 60 m, zijnde wat minder dan de helft van de definitieve breedte. Door op deze wijze vóór den winter alvast eenig afvoerend vermogen te scheppen werd eenige vrijheid verkregen bij het vaststellen van het programma der verdere werkzaamheden en behoefde niet angstvallig te worden gewaakt voor het behoud van het volle profiel van het Rechterdiep.

Door de aanwezigheid van den nieuwen IJsselmond wordt een lichtwachterswoning onbereikbaar en vrijwel onbruikbaar. Het bouwen van een nieuwe woning werd door den Rijkswaterstaat aanbesteed volgens bestek n°. 232, dienst 1939. Het werk werd gegund aan H. TH. KEIJZER te Kampen voor f 5598,—. Het gebouw kwam onder de kap.

GEMALEN EN TOEGANGSSLUIZEN.

Urk. De fundeeringsput is reeds geruimen tijd droog, nadat de bij de bemaling ondervonden moeilijkheden waren overwonnen. Er zijn thans 163 bronnen geplaatst, gedeeltelijk reikende tot 20,00 m

— N.A.P. en op onderlinge afstanden van gemiddeld $2\frac{1}{2}$ m. Daarop zijn pompen aangesloten, aangedreven door dieselmotoren met een gezamenlijk vermogen van ± 600 pk (inclusief reserve). Per uur wordt ± 2100 m³ water verwijderd.

Het heiwerk voor het gemaal is geheel, dat voor de sluis voor een zeer groot gedeelte voltooid. Onder het gemaal was aan het einde der verslagperiode de werkvloer gestort, men was bezig de wapening aan te brengen en stond op het punt, den vloer van het gebouw te gaan storten.

Het materiaal voor het staalskelet van den bovenbouw werd nage-
noeg geheel in de fabriek aangevoerd; met de bewerking zou juist worden begonnen.

In de werkplaatsen van N.V. Werkspoor te Amsterdam wordt voortgegaan met de montage der hoofdmotoren. De hulpdieselmotoren voor licht- en hulpvermogen zijn in de werkplaats van de N.V. Motorenfabriek v/h Thomassen te De Steeg gereed gekomen en op de rem beproefd. Ze worden nu met de generatoren saangebouwd, om daarna nogmaals beproefd te worden.

Waiers, pompassen en verdere onderdeelen van de pompen liggen op de fabriek N.V. Werkspoor ter verzending gereed.

De persafsluiters en overige in te betonneeren deelen der pompen zijn naar den bouwput te Urk vervoerd. Van de groote voorraadtanks voor stookolie zijn twee stuks geheel gereed opgeleverd, de overige in aanbouw.

De loopkraan voor de machinehal is gereedgekomen en goed-gekeurd.

Lemmer. Als gevolg van de te Urk met de bemaling van den fundeeringsput ondervonden tegenslag heeft de uitvoering van het gemaal en de schutsluis te Lemmer een voorsprong gekregen, hoewel dit werk later is aanbesteed.

Het gemaalgebouw zelf zonder de persbuizen is thans gestort tot en met den vloer van den pompkelder, terwijl daarboven de wapening en bekisting reeds grootendeels gesteld zijn. Van de schutsluis is op den vloer het opgaande werk over 3 à 5 m hoogte opgetrokken. Aan het vervaardigen der houten sluisdeuren wordt gewerkt.

Voor het staalskelet van den bovenbouw werd een deel van het materiaal in de fabriek aangevoerd.

In de werkplaats van de N.V. Heemaf te Hengelo is één der hoofdmotoren op den proefstand opgesteld. De beproefing zal in October plaats vinden. De schakelborden staan gereed ter verzending, de

omvormers zijn gereed en zullen eveneens in October worden beproefd.

Waaiers, pompassen en verdere onderdeelen van de pompen liggen ter verzending gereed.

De persafsluiters en overige in te betonneeren deelen der pompen zijn op het werk te Lemmer gesteld en reeds grootendeels ingebetonneerd.

De Voorst. Met de uitvoering der werken bij De Voorst werd aangevangen. De fundeeringsput, welke te voren ten ruwste was gebaggerd, werd drooggelegd en verder ontgraven. Overeenkomstig de verwachtingen bleek de keileem uiterst weinig water door te laten, zoodat de put met zeer bescheiden open bemaling kan worden drooggehouden. Het waterverzet bedraagt slechts ongeveer 5000 m³ per week. De fundeering van Franki-palen is in uitvoering.

De electromotoren zijn bij de N.V. Electrotechnische Industrie te Slikkerveer in aanbouw.

Een model van den schroefpomp is vervaardigd en bij de N.V. Werkspoor ter beproefing opgesteld om den juisten waaivorm te bepalen. De groote gietstukken voor het pomphuis zijn in bewerking.

HET ELECTRISCH GEMAAL TE LEMMER.

Zooals in het vorig Bericht ten aanzien van het dieselgemaal te Urk is geschied zal thans een beschrijving worden gegeven van het electrisch gemaal te Lemmer, waarbij verwezen wordt naar de teekening blad n°. III.

Vergelijking van deze teekening met die van het gemaal bij Urk (blad VII vorig Bericht) doet onmiddellijk zien, dat de beide kunstwerken een zeer groote overeenkomst vertoonen. Vermogen en opvoerhoogte der beide gemalen zijn dan ook vrijwel gelijk; er is slechts onderscheid in den aard van de drijfkracht. Ook hier worden weder dezelfde drie onderdeelen aangetroffen, n.l.:

1°. het eigenlijke gemaalgebouw, waarin zich de drie pompen met hun electromotoren bevinden,

2°. de drie zuigopeningen aan de polderzijde met krooshek, overbrugging, aansluitende vleugelmuren, enz. en

3°. de drie persbuizen aan de IJsselmeerzijde met het uitmondingscomplex.

Een onmiddellijk in het oog vallend verschil met het gemaal te Urk is, dat op de persbuizen tusschen het gemaalgebouw en den meerdijk een transformatorstation is geplaatst, op welks inrichting hierna zal worden teruggekomen en dat door middel van een ondergrondschen kabelkoker met het gemaalgebouw is verbonden.

Het gemaalgebouw zelf wijkt slechts betrekkelijk weinig van dat te Urk af. De overeenkomst is zelfs zoo groot, dat de peilen van onderkant fundeering (9,35 m — N.A.P.) keldervloer (3,85 m — N.A.P.) en machinekamervloer (0,50 m + N.A.P.) dezelfde zijn. De totale hoogte van het gebouw is echter 3,70 m kleiner. De nok ligt op 10,84 m + N.A.P.

In den kelder, waaronder zich de slakkenhuizen met hun zuig- en perskanalen bevinden, worden de pompdeksels en de assen, welke de motoren met de pompen verbinden, aangetroffen. Uiteraard ontbreken daar echter de zware fundeeringsblokken, welke te Urk voor de Dieselmotoren noodig waren. Op ditzelfde niveau liggen verder de centrale verwarming, een gaskelder met toebehooren en een kabelkoker, welke op den zoo juist genoemden aansluit. Ook kunnen uit den kelder door een waterdichte deur de gangpaden langs de zuigopeningen en de kroosbrug bereikt worden.

Op de hoofdverdieping bevinden zich de drie electromotoren. Deze konden zonder bezwaar met vertikale assen ontworpen worden, waardoor geen haaksche overbrenging vereischt was. Motoren en pompen zijn dan ook direct gekoppeld. De vermogens, omwentelingssnelheden, enz. zijn op de teekening vermeld. Aangezien de omwentelingsnelheid in geval van nood niet boven de normale opgevoerd kan worden, is de normale pompcapaciteit iets grooter gesteld dan te Urk.

In de machinekamer en in den pompkelder bevinden zich de noodige hulpwerktuigen en de bewegingswerktuigen van de gietijzeren persafsluiters, welke op de teekening zijn aangegeven.

Ten aanzien van deze persafsluiters en de overige afsluitingen in de zuig- en persbuizen zij naar de beschrijving van het gemaal te Urk verwezen.

Aan het zuidelijk uiteinde van de machinekamer ligt de schakelruimte, welke door de schakelborden van de machinekamer gescheiden is en waarin de in de vorengenoemde kabelkokers liggende kabels uitkomen.

Het noordelijk uiteinde van het gebouw bevat den ingang, een lokaal voor den machinist, een bescheiden werkplaatsje, alsmede op de verdieping (zie doorsnede DD) een directielokaal. Ook is aan dat

uiteinde een breede ingang ontworpen voor het af- en aanvoeren van omvangrijke onderdeelen, welke herstelling behoeven.

In den pompkelder is opgesteld een diesलगenerator, welke bij storing in den stroomtoevoer dienst zal doen om stroom te leveren voor de verlichting van het gemaal en de daarnaast gelegen schutsluis en voor enkele hulpmotoren (o.a. voor de motoren, welke de persafsluiters bedienen, zoodat deze te allen tijde gesloten kunnen worden).

De groote overeenkomst tusschen de beide gemalen te Urk en Lemmer is door den architect ir. D. ROOSENBURG ook architectonisch tot uiting gebracht. Ook hier vindt men weder de hoog opgetrokken machinekamer met de lagere uitbouwen. De bovenbouw zal weder als staalskelet met baksteenvulling brandbom- en scherfvrij worden opgetrokken.

Door het Provinciaal Electriciteitsbedrijf in Friesland worden belangrijke werken uitgevoerd teneinde in den stroomtoevoer naar het gemaal te kunnen voorzien. De bestaande 60 K.V. lijn Leeuwarden (Schenkenschans)—Rauwerd—Sneek ($2 \times 3 \times 50 \text{ mm}^2$) en de lijn Rauwerd—Heerenveen ($2 \times 3 \times 95 \text{ mm}^2$) waren tot nu toe met een spanning van 10 K.V. in bedrijf. In aanleg is een 60 K.V. lijn Heerenveen—Lemmer ($2 \times 3 \times 95 \text{ mm}^2$). Na het gereedkomen van deze lijn kunnen alle genoemde lijnen onder een spanning van 60 K.V. in bedrijf worden genomen.

Voor de voeding te Sneek en Heerenveen van het bestaande provinciale 10 K.V. net (dit geschiedt thans rechtstreeks door de bestaande lijnen) zullen aldaar transformatorstations 60/10 K.V. met de benodigde schakelinrichtingen moeten worden gebouwd.

Hetzelfde zal moeten geschieden te Lemmer, waar de nieuwe 60 K.V. lijn Heerenveen—Lemmer het 10 K.V. net zal moeten kunnen voeden.¹⁾

Ook te Rauwerd zal een schakelinrichting voor verbinding van de lijn Leeuwarden—Rauwerd—Sneek met de lijn Rauwerd—Heerenveen noodig zijn.

Voor de verbinding tusschen bovengenoemd transformatorstation

---

¹⁾ De lijnen Rauwerd—Heerenveen en Heerenveen—Lemmer zijn zoodanig uitgevoerd, dat ze later met 100 K.V. kunnen werken.

te Lemmer en het gemaal zullen drie kabels ($3 \times 95 \text{ mm}^2$ elk) worden gelegd.

In het bij het gemaal te bouwen en reeds eerder genoemde transformatorstation zullen drie transformatoren 10/3 K.V. met de benooidige schakelaars worden opgesteld, teneinde den stroom met een spanning van 3 K.V. voor de hoofdmotoren van het gemaal te leveren.

In dit station zal tevens een transformatie 10000/380/220 V plaats hebben ten behoeve van de hulpwerktuigen van de bemalingsinstallatie, verlichting, voorziening van de omgeving, enz.

B. LANDBOUWKUNDIGE WERKZAAMHEDEN VAN DE DIRECTIE VAN DE WIERINGERMEER TEN BEHOEVE VAN DEN NOORDOOSTELIJKEN POLDER.

C. MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE RIJKS- AFDEELING VAN HET OPENBAAR LICHAAM „DE WIERINGERMEER”.

Omtrent de onder B en C genoemde onderwerpen worden thans geen mededeelingen gedaan, aangezien deze alleen in de Januari- en Julinummern van de Driemaandelijksche berichten worden opgenomen.

D. MEDEDEELINGEN VAN ALGEMEENEN AARD.

Bij de hierna volgende beschikkingen heeft de Minister van Waterstaat twee commissies ingesteld, waarvan de eene is belast met de voorbereiding van de regelingen, noodig om zoo spoedig mogelijk te geraken tot normale vormen van overheidsbestuur in de Wieringermeer en de andere met de voorbereiding van de organisatie voor de ontginning en de kolonisatie van den Noordoostelijken polder.

MINISTERIE VAN WATERSTAAT.

17 Juni 1939. La. P.I.

Directie van den Waterstaat.

De Minister van Waterstaat,

Overwegende, dat het wenschelijk is gebleken zoo spoedig mogelijk te geraken tot de normale vormen van overheidsbestuur in de Wieringermeer en de voorbereiding van de daarvoor noodige regelingen op te dragen aan eene deswege te benoemen ambtelijke commissie,

Besluit:

I. eene commissie te benoemen, aan welke deze voorbereiding wordt opgedragen, met verzoek dienaangaande aan hem, Minister, rapport uit te brengen;

II. in die commissie te benoemen:

a. tot lid en voorzitter,

Ir. V. J. P. DE BLOCC VAN KUFFELER, Hoofdingenieur-Directeur van den Rijkswaterstaat, toegevoegd aan den Directeur-Generaal voor de behandeling van aangelegenheden betreffende de Zuiderzeewerken, te 's-Gravenhage;

b. tot leden:

J. E. VAN DER HELDEN, Administrateur, Hoofd van de Afdeeling Waterstaatsrecht bij het Departement van Waterstaat;

Het Hoofd van de Afdeeling Domeinen bij het Departement van Financiën;

Het Hoofd der Afdeeling Begrootingszaken van de Generale Thesaurie bij het Departement van Financiën;

Mr. H. W. J. MULDER, Raadadviseur, Hoofd van de Afdeeling Binnenlandsch Bestuur bij het Departement van Binnenlandse Zaken;

N. A. NAP, Hoofdcommies bij het Departement van Binnenlandse Zaken;

C. THOMÉSE, Hoofdingenieur-Directeur van den Provincialen Waterstaat van Noord-Holland te Haarlem;

Mr. A. J. BACKER, Administrateur, Chef van de 1ste afdeeling ter Provinciale Griffie van Noord-Holland te Haarlem;

Mej. Mr. A. A. G. COOPS, Administrateur, Chef der 2de Afdeling A ter Provinciale Griffie van Noord-Holland te Haarlem;

Ir. S. SMEDING, Directeur van het openbaar lichaam de Wieringermeer;

C. L. DE BRUIJN, Secretaris van de Directie van de Wieringermeer;

A. BLAAUBOER, Secretaris van de gemeente Wieringermeer;

c. tot secretaris

Mr. J. M. KAN, Hoofdcommies bij het Departement van Binnenlandsche Zaken.

's-Gravenhage, 17 Juli 1939.

De Minister voornoemd,
(w.g.) J. v. BUUREN.

MINISTERIE VAN WATERSTAAT.

17 Augustus 1939. N°. 430I.

Directie van den Waterstaat.

De Minister van Waterstaat,

Overwegende, dat het wenschelijk is gebleken de voorbereiding van de organisatie voor de ontginning en kolonisatie van den N.O.polder op te dragen aan een daartoe in te stellen commissie,

Besluit

I. eene commissie te benoemen, aan welke deze voorbereiding wordt opgedragen, met verzoek dienaangaande aan hem, Minister, rapport uit te brengen;

II. in die commissie te benoemen:

a. tot lid en voorzitter:

Jhr. Ir. O. C. A. VAN LIDTH DE JEUDE, Oud-Minister van Waterstaat;

b. tot leden:

Mr. Dr. L. J. C. BEAUFORT, Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal;

Mr. T. A. VAN DIJKEN, Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal;

Mr. Dr. R. H. baron DE VOS VAN STEENWIJK, Commissaris der Koningin in de provincie Drenthe;

Dr. Ir. TH. VAN DER WAERDEN, Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal;

Ir. V. J. P. DE BLOCQ VAN KUFFELER, Hoofdingenieur-Directeur van den Rijkswaterstaat, belast met de uitvoering van den Dienst der Zuiderzeewerken;

J. E. VAN DER HEJDEN, Administrateur bij het Departement van Waterstaat;

H. BAKKER, Inspecteur der Registratie en Domeinen;

J. D. SCHOUTEN, Inspecteur der Registratie en Domeinen;

Mr. H. W. J. MULDER, Raadadviseur bij het Departement van Binnenlandsche Zaken;

N. A. NAP, Hoofdcommies bij het Departement van Binnenlandsche Zaken;

Ir. S. SMEDING, Directeur van de Wieringermeer;

C. L. DE BRUIJN, Secretaris van de Directie der Wieringermeer;

A. BLAAUBOER, Secretaris van de gemeente Wieringermeer;

c. tot lid-secretaris:

Mr. J. M. KAN, Hoofdcommies bij het Departement van Binnenlandsche Zaken;

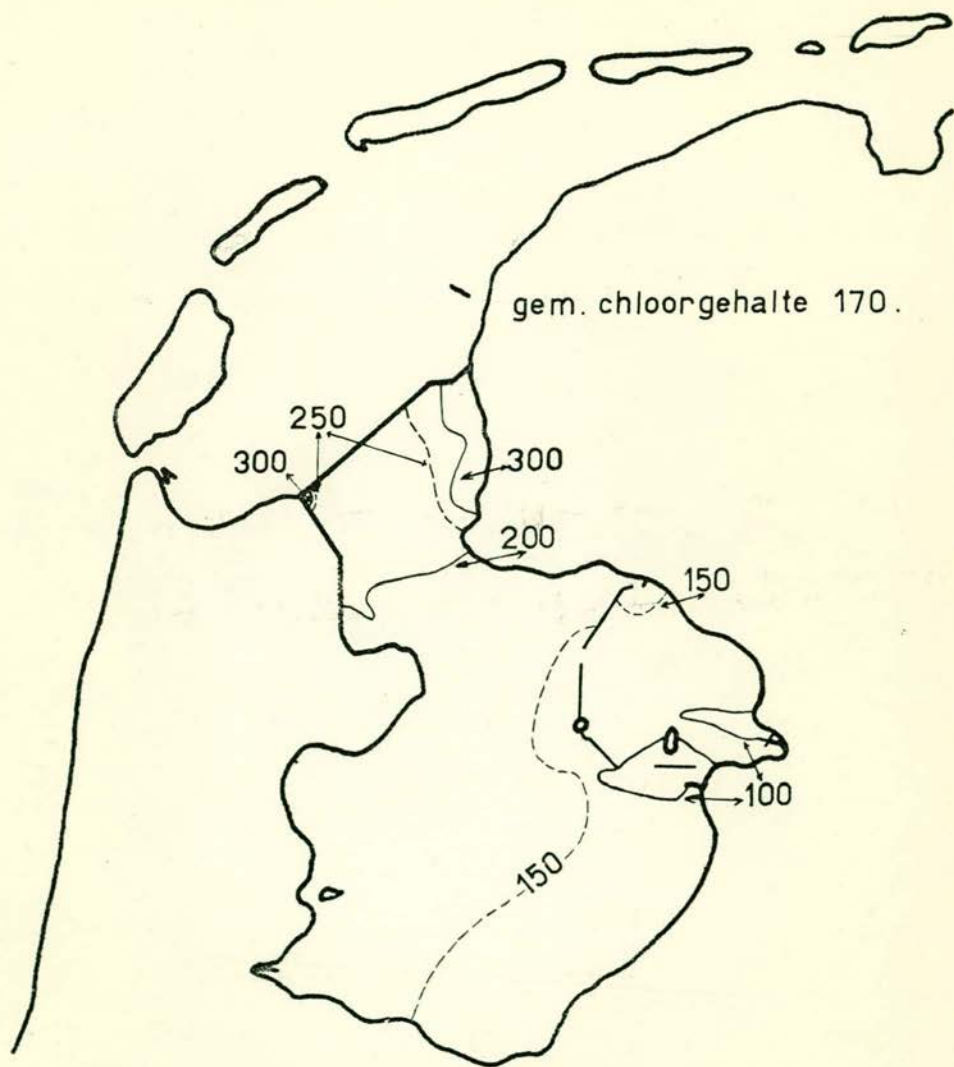
d. tot adjunct-secretaris:

H. BURIK, Adjunct-commies bij het Departement van Binnenlandsche Zaken.

's-Gravenhage, 17 Augustus 1939.

De Minister voornoemd,
(w.g.) J. W. ALBARDA.

LJNEN VAN GELIJK CHLOORGEHALTE VAN
HET WATER IN HET USSELMEER, OP HALF
SEPTEMBER 1939.

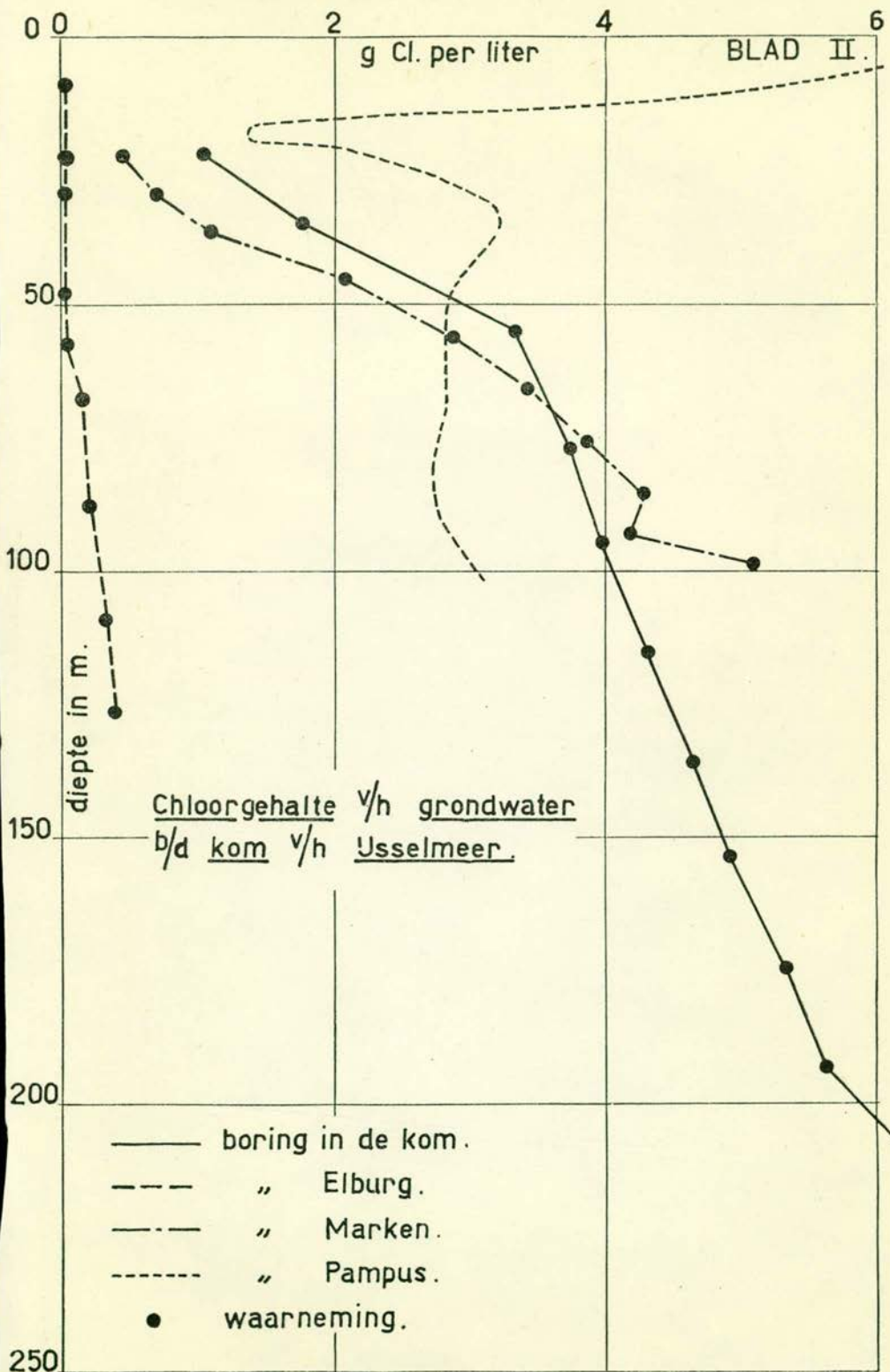
De cijfers bij de lijnen beteekenen milligrammen
chloor per liter water.

1917 VAN DER KAMP CHORREVALLE VAN
HOT WATER IN HET OORDEEL VAN
- 1917

De velden en de tuinen behorende bij de
- 1917

JAN 1940

DRIEMAANDELIJKSCHE MEDEDEELINGEN

BETREFFENDE DE WERKZAAMHEDEN VOOR DE
AFSLUITING EN DROOGMAKING VAN DE ZUIDERZEE

UITGEGEVEN DOOR HET MINISTERIE VAN WATERSTAAT

DREMAANDELIKCHE

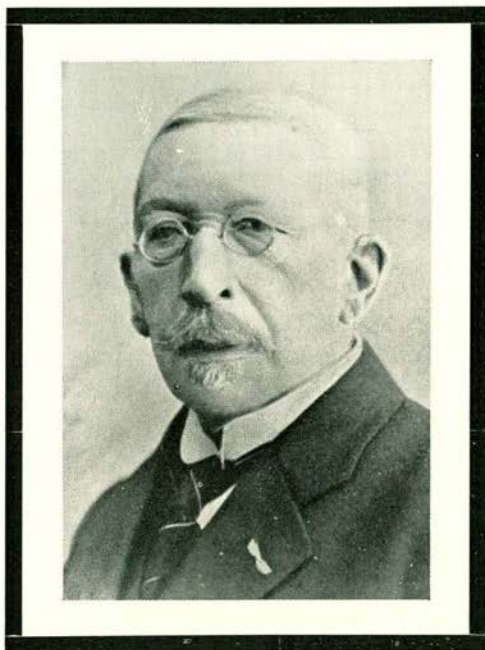
MEDEDEELINGEN

RETOETIEME DE WERKZAAMHEDEN VOOR DE
ALPHING IN DOORZAKING VAN DE ZUREN

U TOEGEFENDE BOOR MET INWISSING VAN WATSTAN

IN MEMORIAM

Op 21 October 1939 overleed te 's-Gravenhage
in den ouderdom van 80 jaar

Dr. Ir. H. WORTMAN,

die van 1 Mei 1919 tot 1 Mei 1929 de eerste
Directeur-Generaal der Zuiderzeewerken en
nadien tot zijn dood lid en later tevens Voorzitter
van den Zuiderzeeraad was.

A. MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DEN DIENST DER ZUIDERZEEWERKEN.

PERSONEEL.

Op arbeidsovereenkomst werden tewerkgesteld:

met ingang van 1 November 1939:

als sluisknecht-timmerman K. STEIJN, ter standplaats Den Oever;

met ingang van 16 November 1939:

als opzichter 2de klasse D. W. KOLENBRANDER, ter standplaats 's-Gravenhage;

met ingang van 20 November 1939:

als opzichter 3de klasse J. F. MULDER, ter standplaats 's-Gravenhage;

met ingang van 6 December 1939:

als machineschrijver Mej. A. E. J. VOGEL, ter standplaats 's-Gravenhage;

als machineschrijver Mej. P. M. CHR. ZEEGERS, ter standplaats 's-Gravenhage.

Van het personeel op arbeidsovereenkomst werd bevorderd:

met ingang van 16 November 1939 tot opzichter 2de klasse:

de opzichter 3de klasse W. DE GRAAF te 's-Gravenhage.

Eervol ontslag werd verleend:

met ingang van 1 October 1939, in verband met zijn benoeming bij den Rijkswaterstaat tot kantonnie-havenmeester te Oudeschild (Texel), aan den sluisknecht-timmerman in vasten dienst J. DE GRAAF, te Den Oever.

De met M. J. FRAANJE te Urk als opzichter 2de klasse en de met Mej. T. STROOKMAN als machineschrijver aangegane arbeidsovereenkomsten, eindigden onderscheidenlijk met ingang van 16 October 1939 en 11 November 1939.

PEILINGEN, WAARNEMINGEN VAN STROOMEN EN WATERHOOGTEN.

Peilingen noch stroommetingen werden in het afgeloopen kwartaal verricht.

GRONDBORINGEN.

In den Noordoostelijken polder kwamen de grondboringen voor de gewijzigde kanaaltracé's gereed; voortgegaan werd met het onderzoek van den bouwvoor.

Het onderzoek ter plaatse van de zuidelijke inpolderingen werd, nadat voldoende gegevens waren verzameld, voorloopig stopgezet.

In de 2de helft van December moesten de boorwerkzaamheden tengevolge van ingevallen vorst geheel worden gestaakt.

AFSLUITING VAN DE ZUIDERZEE MET BIJKOMENDE WERKEN.

BINNENBERMBELOOP AFSLUITDIJK.

Dank zij de voortvarendheid van den aannemer, kon het werk op tijd worden opgeleverd.

Reeds kon, bij een van de laatste stormen uit Z.W. richting, de golfoploop op de gemaakte blokkenglooïing worden gemeten, waarbij bleek, dat de verkregen reductie in goede overeenstemming met de proeven in het Waterloopkundig Laboratorium te Delft was.

De mate van de reductie is echter niet zoodanig, dat door verdere toepassing van bedoeld glooïing-type overal een watervrije binnenberm kan worden verkregen.

Het zoeken naar andere reductie-middelen wordt dan ook voortgezet.

RIJKSWEG No. 9. (GEDEELTE OP AFSLUITDIJK).

De volgens Bestek n°. 317 Z.W. te maken 2 km lange betonweg kwam gereed en werd voor het verkeer opengesteld.

ONDERHOUD DER VOLTOOIDE WERKEN GEDURENDE HET JAAR 1940.

De volgende onderhoudsbestekken werden openbaar aanbesteed: n°. 326 Z.W.; Afsluitdijk met kunstwerken, gegund aan J. G. VAN OORD te Utrecht en M. J. VAN OORD te Werkendam voor f 210 461;

n°. 327 Z.W.; werken op Wieringen, Amsteldiepdijk, Balgzanddijk en Rijkswegen, gegund aan P. Daalder's Aannemersbedrijf N.V.; te Alkmaar voor f 53 479.

DE TOESTAND OP HET IJSSSELMEER.

Het laatste kwartaal van 1939 bracht een groot waterbezwaar, vooral, doordat de IJsselafvoer zeer groot was en in het begin van December een waarde bereikte (ongeveer 115 miljoen m³ per etmaal), zooals sinds de vorming van het IJsselmeer nog niet was voorgekomen. In totaal was echter het waterbezwaar in het eerste kwartaal van 1937 nog iets grooter dan thans het geval was. De gespuide hoeveelheden in de maanden October, November en December bedroegen resp. 2,0—2,0 en 3,2 milliard m³, waarvoor resp. 133, 142 en 185 groeptijen noodig waren. Ter vergelijking zij er aan herinnerd, dat tot dusverre de grootste in één kalendermaand weggespuide hoeveelheid 3,6 milliard m³ was (Maart 1937).

Door het groote waterbezwaar kon het, in verband met den internationalen toestand reeds eenigszins verhoogde peil niet worden gehandhaafd. Vooral toen aan het einde van November enkele dagen met hooge buitenwaterstanden voorkwamen, vertoonde het meerpeil een betrekkelijk sterke stijging, die tot een hoogsten stand leidde van 0,10 m + N.A.P. op 4 December.

Het groote waterbezwaar bracht een sterke verzoeting van het meer. De in de tweede helft van November gehouden zouttocht, waarvan de resultaten op Blad I zijn voorgesteld, moest door een motordefect van de meetboot over een wat langer tijdsruimte worden uitgestrekt, waardoor aan de resultaten wat meer onzekerheden kleven dan in normale omstandigheden. In elk geval was het zoutgehalte van het meer ongeveer even laag als in Mei 1937, toen het laagste, tot nu toe gevonden gemiddelde gehalte werd geconstateerd. Het is zeker, dat in December nog verdere verzoeting heeft plaats gehad, zoodat aan het einde van 1939 het zoutgehalte een laagte-record moet hebben bereikt.

Interessant is een vergelijking van de resultaten van dezen zouttocht met dien van Mei 1937, waarvan het kaartje is gepubliceerd in het Driemaandelijksch bericht van Juli 1937. Bij een nagenoeg gelijk gemiddeld gehalte was toen de hals van het meer zoeter dan thans het geval is, doch daarentegen de zuidwesthoek aanmerkelijk minder zoet. Opgemerkt is toen reeds, dat dit samenhang met het juist afge-loopen ontziltingsproces.

VOORZIENINGEN IN DE BELANGEN VAN DE SCHEEPVAART.

Hoorn. De volgens bestek n°. 293 Z.W. uit te voeren werken nopens het maken van beschoeiingen langs Onder de Boompjes, het

Buurtje, het terrein van de melkfabriek, het terrein van Gebr. HAGE, het terrein van den gashouder, het Jeudje, de Turfhaven en het terrein van de Gasfabriek, met bijkomende werken en het verdiepen van de Turfhaven kwamen in de afgelopen verslagperiode geheel gereed, en konden den 24sten October voor de tweede maal voltooid worden opgeleverd.

De in het vorig Bericht reeds vermelde, volgens bestek n°. 305 Z.W. uit te voeren werken nopens het maken van beschoeiingen langs de Vollerswaal, de losplaats Karperkuil en het Baatland; het vernieuwen van een gedeelte van den kademuur langs de Doelenkade, het vernieuwen van de landhoofden van de Otto's brug, bijkomende werken en het verdiepen van een gedeelte van de Modderbakken, de Binnenhaven en de Karperkuil, vorderden ook gedurende de afgelopen verslagperiode snel en kwamen, op het te verrichten baggerwerk na, geheel gereed.

Kampen. De volgens bestek n°. 298 Z.W. uit te voeren werken nopens het verdiepen en verbreedden van den ingang van de Nieuwe Buitenhaven, het opruimen van oude muren en het uitvoeren van baggerwerken te Kampen kwamen in de afgelopen verslagperiode geheel gereed; zij konden den 30sten December 1939 voor de tweede maal voltooid worden opgeleverd en goedgekeurd.

De in het vorige Bericht reeds vermelde, volgens bestek n°. 320 Z.W. uit te voeren werken, nopens het verdiepen en verlengen van de Hagenpoortsluis te Kampen, met bijkomende werken, werden voortgezet.

De verankering van de bestaande muren werd voltooid.

De sluis werd afgedamd, drooggezet en gestempeld en de aanwezige deuren uit de sluis genomen.

Met het verrichten van de opruimingswerkzaamheden voor het aanbrengen van den nieuw te maken bak van gewapend beton werd een aanvang gemaakt. De houten vloer van de oude sluis kon reeds worden verwijderd. Met het weghakken van het metselwerk, ter plaatse van de te maken zijwanden van bovengenoemden bak, werd begonnen. De oude slagstijlen, aanslagen, halsbeugels, enz. werden verwijderd.

De voor het verlengen van de sluis noodige fundeeringspalen werden geheid.

De voor het aanbrengen van den bak in het bestek voorgeschreven bronbemaalingsinstallatie werd bedrijfsklaar gemaakt. Geplaatst zijn voorloopig 8 bronnen.

Door de tijdsomstandigheden, waardoor de aanvoer van materiaal werd bemoeilijkt, alsmede door het hooge water van de rivier de IJssel en de tegen het einde van het jaar ingetreden vorst, waardoor de werken tijdelijk geheel moesten worden gestaakt, vorderden deze in de afgelopen verslagperiode minder snel dan oorspronkelijk was gedacht.

Enkhuizen. De in het vorige Bericht reeds vermelde, volgens bestek n°. 312 Z.W. uit te voeren werken, nopens het maken van de beschoeiingen langs de terreinen benoorden het Eiland en langs het Eiland te Enkhuizen, met bijkomende werken kwamen in de afgelopen verslagperiode geheel gereed en konden den 22sten December 1939 voltooid voor de eerste maal worden opgeleverd, met uitzondering van de nog te verrichten herstratigingswerkzaamheden, welke gedurende den onderhoudstermijn, die op 22 Maart 1940 eindigt, zullen worden verricht.

Ofschoon het heien van den ijzeren damwand vlak vóór de zeer oude gebouwen, staande op het Eiland en de terreinen benoorden het Eiland, alsmede het aanbrengen van de verankering van de te maken beschoeiingen in deze gebouwen met groote moeite gepaard ging, kon worden vermeden, dat schade van eenige beteekenis aan deze gebouwen werd berokkend.

Van de in het Bericht n°. 2, April 1939, nader genoemde voorzieningen, welke in verband met de peilsverlaging te Enkhuizen zullen worden getroffen, zijn den 6den December 1939 openbaar aanbesteed de werken volgens bestek n°. 324 Z.W. nopens het maken van een beschoeiing langs Wierdijk en Kade, het vernieuwen van de Compagniebrug en het plaatsen van remmingpalen in de Buitenhaven te Enkhuizen met bijkomende werken. Zij zijn gegund aan den laagsten inschrijver, HENDRIK VISSER te Lemmer, voor f 61 660.

Met de uitvoering van deze werken werd nog niet begonnen.

Het voor de uitvoering van de volgens dit bestek te maken ankerschermen benodigde stalen damwand werd, evenals het voor alle overige voorzieningen te Enkhuizen nog benodigde stalen damwand, door den Dienst der Zuiderzeewerken rechtstreeks aangekocht en zal uit Duitschland worden geleverd. De levering had echter, tengevolge van de vorst nog niet plaats.

Spakenburg. Het in het vorige Bericht genoemde, volgens bestek n°. 322 Z.W., uit te voeren baggerwerk nopens het verdiepen van de haven van Spakenburg (Gemeente Bunschoten), vorderde snel en kon reeds den 2den October 1939 voltooid worden opgeleverd.

SLUIS TE LINTHORST EN ALMELOSCHE KANAAL
TUSSCHEN DEZE SLUIS EN DE LINTHORSTER
DRAAIBRUG.

Voor de in het vorige Bericht genoemde voorzieningen, welke aan bovengenoemde sluis moeten worden getroffen, is het stalen damwand vanwege den Dienst der Zuiderzeewerken eveneens aangekocht.

ONDERHOUDSBAGGERWERKEN IN DE GEULEN
NAAR DE HAVENS GELEGEN AAN HET IJSSELMEER.

Aansluitende aan den in het Driemaandelijksch bericht van Januari 1939 vermelden staat, aangevende een overzicht van de gedurende het jaar 1938 uitgevoerde en voltooide onderhoudsbaggerwerken in de geulen naar de havens gelegen aan het IJsselmeer, volgt hier het staatje voor het jaar 1939.

Ook thans zijn niet opgenomen onderhoudsbaggerwerken, uitgevoerd door den Rijkswaterstaat of de betrokken Gemeente, welke geheel of gedeeltelijk uit het Zuiderzeefonds zijn bekostigd.

Vermeld zijn dus slechts die werken, welke door den Dienst der Zuiderzeewerken zijn uitgevoerd.

Geul naar de haven van:	Aannemer.	Bestek no. Z. W.	Gebaggerd aantal m ³ , gemeten in wisk. profiel.	Totaal.	Voltooid opgeleverd.
Elburg . . .	P. F. Mouton Westervoort	Schrift. opdracht 27 April 1939	2.600	f 650,—	26 Mei 1939
Spakenburg .	L. Bakker te Hilversum	313	28.770	„ 7.048,65	13 Juni 1939
Nijkerk . . .	„	313	18.435	„ 4.719,36	27 Juni 1939
Harderwijk .	„	313	32.954	„ 7.348,74	26 Juli 1939
Workum	{	Onderhoudsbaggerwerk begrepen in de uitgevoerde baggerwerken voor het verdiepen van de geulen in verband met de verdere peilsverlaging van het IJsselmeer tot 0,40 m —N.A.P.			
Broekerhaven					

CONTROLEPEILINGEN.

Ook in het afgelopen jaar werden met behulp van het motorvaartuig „Wieringen” de bij den Dienst der Zuiderzeewerken in onderhoud zijnde geulen geregeld gecontroleerd. Eveneens werd met dit vaartuig, in overleg met het Loodswezen, de aanwezige bebakening van de geulen geregeld gecontroleerd en, voor zoover deze niet op de vastgestelde plaatsen lag, daarheen verlegd.

VERLICHTING VAARGEUL OP HET SLIJK.

In verband met de veranderde richting van de verdiepte en verlengde vaargeul op het Slijk (zie Bericht n°. 3, Juli 1939) was het noodzakelijk dat één van de twee geleidelichten te Enkhuizen, te weten het hooge groene licht, werd verplaatst c.q. een nieuw licht werd geplaatst. Bovendien werd het wenschelijk geacht zoowel het roode als het groene geleidelicht te electrificeeren. Met deze werkzaamheden, welke in samenwerking met het Loodswezen en het Proefstation van de Kustverlichting geschieden, is een aanvang gemaakt. Het maken van de fundeering voor het nieuwe licht is reeds aan den aannemer van bestek n°. 312 Z.W., HENDRIK VISSER te Lemmer, opgedragen, doch kon wegens de inmiddels ingetreden vorst nog niet worden voltooid.

INDIJKING EN DROOGMAKING VAN DEN NOORD-OOSTELIJKEN POLDER.

MEERDIJK.

De weersomstandigheden waren gedurende het vierde kwartaal van 1939 niet gunstig voor den voortgang van de werken, zoowel wegens den overvloedigen regenval in de eerste helft van de verslagperiode als de ingetreden vorst in den loop van de maand December, waardoor de meeste werkzaamheden omstreeks 17 December moesten worden gestaakt. Daarnevens hadden de gevolgen van den oorlogstoestand in Europa een remmenden invloed op den aanvoer van de materialen, terwijl de moeilijkheden voor dezen aanvoer werden vergroot door de langdurige hooge rivierstanden, waardoor de scheepvaart werd bemoeilijkt en verschillende laadplaatsen overstromd werden. Dank zij de in vorige perioden gevormde voorraden, het gebruik maken van de mogelijkheid om steen aan de waterkeering van

Schokland te ontleenen en de medewerking van de betrokken aannemers voor een aangepaste regeling van de uitvoering, mocht het gelukken de bezwaren van het tekort in den aanvoer tot een minimum te beperken, zoodat de voortgang van de werken over het algemeen toch alleszins bevredigend was.

Bij de uitvoering deden zich geen bijzonderheden voor en de stormschade was van geringe beteekenis.

Op 3 October 1939 kon het volgens Perceel II van Bestek n°. 268 Z.W. in uitvoering zijnde dijkvak II (zie Blad n°. II) geheel boven water worden gebracht, zoodat hiermede een doorgaande verbinding Lemmer—Urk tot stand was gekomen. De dichting van de laatste opening vond plaats op een afstand van ongeveer 9100 m uit het aansluitingspunt bij Urk. Mede dank zij de gunstige weersomstandigheden in de aan de sluiting voorafgaande periode, deden zich geen groote moeilijkheden ten gevolge van stroomingen in de laatste opening voor en traden geen belangrijke grondverliezen op. Ook van de overige in uitvoering zijnde werken aan dijkvakken en den leidam langs de scheepvaartgeul naar Zwartsluis konden de grondlichamen in de afgelopen verslagperiode overeenkomstig de geheele in de betreffende bestekken voorgeschreven lengten in min of meer afgewerkten toestand boven water worden gebracht, zoodat op 31 December 1939 nog de volgende openingen in den meerdijk aanwezig waren (zie Blad II).

1. een ongeveer 4000 m lang gedeelte tusschen de volgens de perceelen III en IV van Bestek n°. 268 Z.W., respectievelijk in uitvoering en uitgevoerd zijnde dijkvakken.

2. een ongeveer 3000 m lang gedeelte tusschen de dijkvakken VIII en IX, uitgevoerd bij de onderhandsche overeenkomsten Nos. 686 en 706;

3. een ongeveer 2500 m lang gedeelte tusschen de dijkvakken IXa en VI, uitgevoerd bij de onderhandsche overeenkomst n°. 727 en Bestek n°. 290 Z.W.;

4. een ongeveer 200 m lang gedeelte in het Zwolsche Diep tusschen de dijkvakken VI en V, uitgevoerd bij de bestekken nos. 270 en 290 Z.W., in totaal dus nog een te maken dijkslengte van 9700 m, terwijl ongeveer 44.500 m³ volgens de op Blad n°. II aangegeven bestekken of overeenkomsten voltooid of nagenoeg voltooid zijn.

De stand van de nog in uitvoering zijnde werken was op 31 December 1939 als volgt:

Dijkvak I lang 10.000 m,
voltooid met uitzondering van het onder profiel brengen van een gedeelte van de kleibekleding.

Dijkvak VII, lang 4.060 m,
voltooid met uitzondering van het onder profiel brengen van een gedeelte van de kleibekleding.

Dijkvak II, lang 9.300 m,
voltooid met uitzondering van de kleibekleding, een klein gedeelte van de keileembekleding en ongeveer $1/5$ deel van de in totaal te maken steen- en klinkerglooiingen.

Dijkvak III, lang 6.200 m,
voltooid met uitzondering van het onder profiel brengen van een gedeelte van de kleibekleding.

Dijkvak VIII, lang 4.000 m,
zandlichaam nagenoeg voltooid evenals de bekleding met kraagstukken; de overige onderdeelen als keileembekleding, teenconstructie en de bekledingen met rijsbeslag en klinkers op de belooopen over ruim $2/3$ deel van de lengte; de kleibekleding moet nog voor het grootste deel worden aangebracht.

Het bij dit dijkvak behorende gedeelte leidam is met uitzondering van de steenstortingen en een kleine hoeveelheid zink- en zetwerk voltooid.

Dijkvak IX, lang 1.000 m,
met uitzondering van het afwerken van de kleibekleding nagenoeg voltooid.

Dijkvak IXa, lang 500 m,
met uitzondering van het afwerken van de kleibekleding nagenoeg voltooid.

De overige op Blad II aangegeven dijkvakken IV, VI en V en de bij Lemmer en Urk aansluitende dijksgedeelten, uitgevoerd volgens de bestekken nos. 259 en 255 Z.W. zijn reeds in vorige verslagen als opgeleverd vermeld.

Het werk, in uitvoering volgens de in het vorige Bericht vermelde onderhandsche overeenkomst n°. 726, omvattende het storten van keileem in de opening tusschen de dijkvakken III en IV, werd met kracht voortgezet en kon in den loop van October, dus vóór het ongunstige stormseizoen, worden voltooid.

Op 4 October 1939 werd met de firma D. Blankevoort Dzn. te Bloemendaal na een gehouden onderhandsche inschrijving tusschen enkele gegadigden een overeenkomst gesloten voor het opruimen van een 145 m lang gedeelte van den oostelijken havendam te Lemmer met aanvullend baggerwerk en eenig verder bijkomend werk voor een bedrag van f 15 385. Deze inkorting van den dam werd noodig geacht om door de gewijzigde situatie voor den havenmond na het aanleggen van den meerdijk voldoende zwaairuimte voor de haven in- of uitvarende schepen te verkrijgen.

Het werk werd door den aannemer met kracht ter hand genomen en kon in den loop van November worden opgeleverd.

DE VOORZIENING IN DE BELANGEN VAN AFWATERING EN SCHEEPVAART VAN OVERIJSSSEL EN DRENTHE.

Het gedeelte leidam in uitvoering volgens Bestek n°. 319 Z.W. is, wat het grondlichaam, de kraagstukken en de teenconstructie betreft, geheel gereed. Aan de steenbezetting ontbreekt nog 1/3 deel van de in totaal te maken hoeveelheid.

Overigens werden de baggerwerken in de te maken geulen voortgezet voor grondwinning ten behoeve van de aanliggende dijkswerken. Aan de te vormen doorgaande verbinding Zwolsche Diep-Ramspol bezuiden den meerdijk ontbrak op het einde van de verslagperiode nog een ongeveer 1500 m lang gedeelte, waarbij echter moet worden opgemerkt, dat het voltooide gedeelte over een belangrijke lengte nog slechts een beperkte afmeting heeft.

AANKOOP VAN MATERIALEN.

De aanvoer van de van Rijkswegen aan de aannemers ter beschikking te stellen materialen werd door verschillende omstandigheden, welke reeds bij de beschrijving van de in uitvoering zijnde werken zijn vermeld, vertraagd. De leverantie kon echter nog in een zoodanig tempo worden volgehouden, dat met gebruikmaking van aanwezige voorraden geen ernstige stagnatie in den voortgang van de werken optrad.

Overeenkomsten werden nog gesloten met:

1. P. A. Bos, P.A.ZN te Zeist voor de levering van 100 000 klinkers, in dik formaat volgens ingeleverd monster;
2. N.V. Savelkouls en Zonen, Handel- en Transportmaatschappij, te Rotterdam, voor de levering van:

10 000 s.t. Belgische stortsteen, zwaar 10/80 kg en
7 000 s.t. Belgische stortsteen, zwaar 80/200 kg.

Bovendien werden op grond van de besteksbepalingen van bestek n°. 89 R.W. 1939 en met instemming van de betrokkenen opgedragen de meerleveringen over 1940 van de volgende hoeveelheden klinkerkeien in de tweede sorteering:

3. aan N. V. Vlamoven, te Utrecht, van 1 750 000 stuks;

4. aan K. NANNING, te Zeist, van 1 750 000 stuks.

Het contract met J. B. PETIT en Zn. te Breda werd op verzoek van den betrokkene op grond van de tengevolge van de internationale omstandigheden gewijzigde toestanden op de vrachtenmarkt op 1 November 1939 geannuleerd; van de in totaal te leveren hoeveelheid van 10 000 s.t. werd ruim de helft aangevoerd.

Eveneens werd op 15 October 1939 krachtens de bevoegdheid vastgelegd in de overeenkomst, geannuleerd het contract met L. HEIJNDERICKX te Gent; aan de leverantie ontbrak nog een hoeveelheid van 1735 s.t. stortsteen, zwaar 80/200 kg.

BAGGEREN VAN KANALEN IN DEN POLDER.

Op Blad n°. II zijn de kanalen aangegeven, waarvan het baggerwerk op het einde van de verslagperiode voltooid of nagenoeg voltooid was. Voor een overzicht van de aan verschillende aannemers uitgegeven baggerwerken wordt verwezen naar Blad n°. IV in het Bericht van April 1939.

De N. V. Maatschappij tot Uitvoering van Zuiderzeewerken heeft de baggerwerken begin November tijdelijk stopgezet, nadat de in overleg met de Directie vastgestelde jaartaak was gereed gekomen.

Daarentegen werden de baggerwerken door het Hollandsch Aannemersbedrijf Zanen Verstoep N.V. en de firma IJ. van Wijngaarden krachtiger aangepakt in verband met het vrijkomen van materieel van de dijkswerken.

De kanalen in uitvoering volgens Bestek n°. 296 Z.W. en de onderhandsche overeenkomst n°. 664, kwamen gereed. Van het volgens het eerstgenoemde bestek te baggeren kanaal werd de uitvoering van een ongeveer 500 m lang gedeelte, aansluitend aan den bouwput voor het gemaal en de schutsluis bij Urk, bij nadere overweging uit het oogpunt van een mogelijken ongunstigen invloed op het kwelbezwaar voor den bouwput niet gewenscht geacht, zoodat het aan het bestek werd onttrokken.

In cijfers uitgedrukt was de stand van de werken op het einde van de verslagperiode als volgt:

Onderh. overeenkomst.	Te baggeren in m ³ .	Voltooid of nagenoeg voltooid.	Gedeeltelijk voltooid.
No. 687 (Holl. Aann. bedr. Zanen Verstoep N.V.)	15.750	3.300	750
„ 692 (N.V. Mij. tot Uit- voering van Zui- derzeewerken) .	40.950	22.000	—
„ 694 (I.J. van Wijngaarden) . .	20.200	—	3.700
„ 664 (Syndicaat N.O.P.)	3.600	3.600	—
Bestek no. 296 Z.W. (D. Blankevoort Dzn.) .	4.500 ¹⁾	4.500	—

¹⁾ Met aftrek van 500 m³ minder werk.

Het baggerwerk voor de grondverbetering bij A kwam geheel gereed, dat voor de grondverbetering bij B vorderde tot ongeveer 40 % van de totale hoeveelheid.

In totaal werden gedurende 1939 voor de kanalen en de grondverbetering gebaggerd, gemeten in de middelen van vervoer:

3 647 000 m³ gemengde grond

1 585 000 m³ zand

96 500 m³ keileem

---

5 328 500 m³ totaal.

HET RANDKANAAL BLOKZIJL—KADOELEN.

Op de bij dit Bericht behorende kaart Blad II is het voltooide gedeelte van dit kanaal aangeduid met het cijfer I en de beide nog in uitvoering zijnde vakken met de cijfers II en III.

De laatste twee vakken naderen geleidelijk hun voltooiing. In vak II, het vak ten oosten van de De Voorst, dat door middel van een cutterzuiger wordt uitgevoerd, moet nog $\pm$ 800 m van het kanaal van de halve op de volle breedte gebracht worden en ontbreekt nog een klein deel van de specie van de beide gronddepôts, een deel van de kleibekleding, alsmede een aantal kleinigheden.

Vak III, het met baggermolens uitgevoerde gedeelte ten Noorden van Vollenhove, is grootendeels voltooid. Het kanaal moet hier en daar nog worden opgeruimd, nog een weinig klei moet worden aangebracht en verder moeten nog enkele werkzaamheden ter voltooiing worden verricht.

Deze beide werken liggen thans uiteraard stil wegens de vorst.

Het meest noordelijke kanaalvak tusschen vak III en Blokzijl, dat in 1940 in uitvoering zal komen, zal door uitgestrekte huitenlanden loopen, waarbij ruim 30 ha daarvan zal worden afgesneden van zijn uitweg. Ten behoeve daarvan zal vooraf een wegvak worden aangelegd vlak bij Blokzijl. Dit werk werd na onderhandsche aanbesteding opgedragen aan de N.V. P. Daalder's Aannemersbedrijf te Alkmaar voor f 10 232. Met de uitvoering werd nog niet begonnen.

DE KEERSLUIS BIJ KADOELEN.

De uitvoering van de keersluis kwam goed op gang. De fundeeringssput werd ontgraven, alle ijzeren damwandschermen en vleugels werden geheild, de koppen van de Franki-palen op de juiste hoogte afgehakt en een groot deel van de wapening van den fundeeringsvloer gevlochten. Daarna verhinderde de vorst den verderen voortgang.

Voor de ijzerwerken voor deze sluis vorderde het maken van de werkteekeningen geregeld. De benodigde materialen werden zoo spoedig mogelijk besteld. Slechts een klein deel is echter nog maar aan de fabriek aangekomen, zoodat met het werk nog niet werd begonnen.

DE AFDAMMING VAN HET GANZENDIEP.

De tot de afdamming van het Ganzendiep behorende, in uitvoering zijnde grondwerken werden voltooid en opgeleverd. De eigenlijke afdamming zelf behoort hiertoe, zooals bekend is, niet. Zij zal in 1940 worden uitgevoerd.

De over de schutsluis te leggen brug, de beide hefdeuren en haar hefportalen kwamen gereed en werden op de sluis gemonteerd. Dit

werk is hiermee voltooid, behoudens het brugdek, hetwelk van gewapend beton moet worden samengesteld en dus niet bij vriezend weer kan worden gemaakt. Ook van dit werk wacht dus de voltooiing op het gunstige jaargetijde.

DE WIJZIGING VAN DE IJSSELMONDEN.

De verruiming van den IJssel beneden Kampen vorderde goed. Over $\pm$ 2600 m lengte kwam de verruiming aan den rechteroever gereed. De ingekorte en verlaagde kribben aan dien oever werden opnieuw verdedigd. De werken voor de bochtverflauwing aan den linkeroever werden voor verreweg het grootste gedeelte voltooid.

De uitvoering van den nieuwen IJsselmond verliep minder vlot. Toen, nadat over de in het vorige Bericht genoemde breedte van 60 m de Kattenwaard was doorgebaggerd, met de verdere verbredening zou worden begonnen, overleed de aannemer. De erfgenamen wenschten het werk niet voort te zetten, zoodat het kwam stil te liggen. Maatregelen tot voortzetting worden genomen.

De nieuwe lichtwachterswoning kwam gereed.

GEMALEN EN TOEGANGSSLUIZEN.

Urk. In het vorige Bericht werd medegedeeld hoe de moeilijkheden inzake het droogleggen van den fundeeringssput werden overwonnen, zoodat met de werkzaamheden kon worden voortgegaan. Met den aannemer werd een overeenkomst tot wijziging van het bestek gesloten, waarbij de aannemingssom met f 270 437 werd verhoogd tot f 947 707, terwijl de opleveringstermijnen in het algemeen met 7 maanden werden verlengd.

Het werk werd met kracht voortgezet. De fundeeringvloeren van het gemaal en de sluis, alsmede van den keermuur, welke deze beide kunstwerken verbindt, werden gestort (te zamen $\pm$ 2000 m³). Van het opgaand werk van het gemaal werd een groot deel van de wapeining en de bekisting gesteld en een klein gedeelte gestort. Toen het werk tot zoover was gevorderd, deed zich een nieuwe, zeer ernstige tegenslag voor.

Op 18 December brak brand uit in één van de drie pomplokalen, waarin de bemalingsinstallatie was opgesteld. Twee naast elkander

gelegen lokalen brandden geheel af en de daarin geplaatste motoren en pompen werden vernield (zie foto n°. 1). Van de $\pm$ 600 pk die ten behoeve van de putbemaling waren geïnstalleerd, bleven daardoor slechts 150 pk beschikbaar. Het was natuurlijk te eenen male uitgesloten den put daarmee droog te houden. Het water steeg aanvankelijk vrij snel, zoodat de onbeschadigd gebleven motoren, ten einde deze tegen ondervloeiing te bewaren, verwijderd moesten worden en werkeloos moest worden toegezien, hoe de put geleidelijk weer vol water kwam te staan (zie foto n°. 2). Opnieuw zal dus een installatie voor open bemaling moeten worden ingericht, waarna de bronbemaling van nieuwe dieselmotoren voorzien en verder hersteld zal moeten worden.

De omvang van de schade, die aan de bemaling en aan het werk zelf is toegebracht, kan niet worden bepaald, zoolang de put niet weder is drooggelegd. Welk oponthoud door dit ongeval is veroorzaakt en welke gevolgen dit zal hebben voor het werkplan van den polder, valt dus nog niet te zeggen. Dat het oponthoud ernstig zal zijn, staat intusschen vast.

Foto n°. 3 geeft een beeld van de uitvoering van den fundeeringsvloer van de sluis.

Het maken van het staalskelet voor het gemaalgebouw is thans in de fabriek in vollen gang. Van montage kan natuurlijk voorloopig nog geen sprake zijn.

De vervaardiging van de machinale inrichting gaat op normale wijze voort.

Lemmer. De onderbouw van het gemaal te Lemmer is vrijwel voltooid. Slechts een klein gedeelte van den onderbouw van het transformatorhuis moet nog gestort worden, terwijl ook nog een deel van de werken moet worden ontkist. Ook de sluis is grootendeels gereed en met de grondwerken werd krachtig aangevangen. Het werk ligt thans stil wegens de vorst. De foto's nos. 4 en 5 geven een beeld van den stand van het werk tegen het einde van de verslagperiode.

De onderdeelen voor het staalskelet voor het gemaalgebouw zijn voor een groot gedeelte gereed en indien de vorst de verscheping naar het werk niet had verhinderd zou waarschijnlijk reeds met de montage begonnen zijn.

In de fabriek van de N.V. Heemaf te Hengelo (O.) werden twee van de drie hoofdmotoren voor het gemaal met de bijbehorende schakelapparaten op den proefstand beproefd en goedgekeurd.

De Voorst. Van het gemaal bij De Voorst kwam de fundeering van Franki-palen gereed, behalve die onder de pershuizen. Voor de schutsluis werden de fundeeringsspalen voor de grootste helft voltooid. Een deel van de schermen, vleugels en keermuren van stalen damwand werd geheid en de werkvloer van het gemaal werd gestort. De wapening van den gemaalvloer zelf was gereed, de vorst verhinderde echter het storten, waarna het werk kwam stil te liggen.

Een overzicht van den bouwput omstreeks het begin van de verlagperiode geeft foto n°. 6.

Op 13 December 1939 had volgens bestek 325 Z.W. de aanbesteding plaats van het staalskelet van het gemaalgebouw. Tevens waren in dit bestek opgenomen de staalskeletten voor het laagspanningsgebouw bij De Voorst, het transformatorgebouw te Lemmer en de schotbalkloodsen (noodkeering) bij de drie schutsluizen. Het laagst werd ingeschreven door de N.V. De Nederlandsche Staalindustrie te Rotterdam aan wie het werk voor f 59 500 werd gegund. De benodigde materialen werden besteld, terwijl met het maken van de werkteekeningen werd begonnen.

Omtrent de vervaardiging van de machinale inrichting zijn geen mededeelingen te doen.

MEDEDEELINGEN VAN DE COMMISSIE TER VOORZIENING IN DE VERZORGING VAN DE CULTUREELE BELANGEN VAN ARBEIDERS EN OVERIG PERSONEEL, WERKZAAM BIJ DE TE MAKEN INPOLDERINGSWERKEN IN HET IJSSSELMEER.

De commissie, wier samenstelling is vermeld in het Driemaandelijksch Bericht betreffende de Zuiderzeewerken van April 1937, heeft de haar toebedachte taak — dank zij de van Rijkswegen ondervonden medewerking en steun — ook gedurende 1939 ononderbroken kunnen voortzetten.

Daar de commissie reeds in 1938 stuitte op de moeilijkheid om geschikte ontspanning te verschaffen aan arbeiders, welke buiten bepaalde werkcentra, als b.v. Urk en Lemmer, waren geplaatst, voerde zij terzake besprekingen met den Hoofdingenieur-directeur van den Rijkswaterstaat, belast met den Dienst der Zuiderzeewerken, hetgeen harerzijds leidde tot de indiening van een voorstel om voor dit doel over te gaan tot de aanschaffing van een ark. Nadat dit

vaartuig met machtiging van den Minister van Waterstaat was gekocht, moest het eenigszins worden vergroot en voor het doel ingericht, hetgeen geschiedde bij de Scheepswerven v/h Gebrs. G. & H. Bodewes te Hasselt (O.). Met de aanschaffing en verbouwing was een bedrag gemoeid van f 7250, met de besteding waarvan men evenwel de beschikking heeft verkregen over een zeer goede en verplaatsbare ontspanningsgelegenheid, welke niet alleen bij de dijkswerken, maar eventueel ook bij de werken in den polder goede diensten zal kunnen bewijzen.

De ark werd den 24 October 1939 bij de dijkswerken van perceel IV (Ramspol) onder zeer groote belangstelling der arbeiders en tot hun groote voldoening in dienst gesteld.

Het vaartuig bevat een zaalruimte van 18 x 6 meter, binnenmaats hoog 3,20 meter, een slaaphut voor een bedieningsman, een klein buffet met spoelgelegenheid en een groot buffet, W.C. en urinoirs. Ten behoeve van bioscoopvoorstellingen is de ark voorzien van een brandvrije cabine, terwijl de projectie geschiedt op een der daarvoor geschikt gemaakte wanden. De elektrische verlichting vindt plaats door middel van een benzine-aggregaat en een accumulatorenbatterij.

Door de zorgen der commissie is de ark voorzien van een kleine bibliotheek, een radiotoestel met pick-up, voor het afdraaien van daartoe beschikbaar gestelde gramfoonplaten, een biljart en eenige spelen.

Behalve op 24 October 1939, den avond der indienststelling, toen een muziekgezelschap optrad, werden in de ark ontspanningsavonden gegeven op 17 November en 11 December 1939, toen resp. een vroolijke-kunstavond en een filmvoorstelling werden gegeven.

Op deze 3 avonden waren onderscheidenlijk 160, 87 en 61 personen aanwezig.

In de Rijksonspanningslokalen te Urk en Lemmer werden gedurende het jaar 1939 door de zorg van de commissie resp. 30 en 15 ontspanningsavonden gegeven, welke gemiddeld door 110 en 126 personen werden bezocht. Deze ontspanningsavonden waren hoofdzakelijk gevuld met het geven van filmvoorstellingen, welke af en toe onderbroken konden worden door het optreden van Bert Brugman's marionettentheater, een ensemble, dat vroolijke kunst ten beste gaf en het vertoonen van magische experimenten.

De commissie meent hierbij te mogen wijzen op de groote waarde van de Rijkscantines voor de arbeiders, niet alleen omdat daarin door de goede zorgen van den Volksbond tegen Drankmisbruik, die

de exploitatie op zich heeft genomen, goede en goedkoope consumptie verkrijgbaar is, terwijl de belanghebbenden zich door de aanwezigheid van radio, gramfoon, spelen, boeken, tijdschriften en nieuwsbladen, beschikbaar gesteld door de commissie, op passende wijze kunnen vermaken, maar bovenal door het ernstig streven om daarin een gezellige, huiselijke sfeer te scheppen, waarin men zooveel mogelijk van zijn beslommeringen wordt ontheven en ook de juiste toon wordt gevonden om den band met achtergelaten gezinsleden te onderhouden.

Uiteraard is het cantinebezoek, al naar den stand der werken en het aantal aanwezige arbeiders, wisselend, doch met blijdschap kan worden geconstateerd, dat steeds meer personen de cantines plegen te bezoeken.

De te vertoonen films worden steeds door een subcommissie aan keuring onderworpen, een keuring, welke door de praktijk noodzakelijk is gebleken en dan ook niet kan worden gemist.

Hoewel de commissie af en toe een verzoek bereikte om beschikbaarstelling van een der Rijksontspanningslokalen tot het geven van een gezelligen avond voor de arbeiders, was de medewerking van derden op dit terrein over het algemeen zeer gering te noemen.

De Rijkscantine te Urk, die sinds hare opening ook 's Zondags en op Christelijke feestdagen voor Zuiderzee-arbeiders geregeld toegankelijk was geweest, zonder dat dit ooit tot minder ordelijke toestanden had aanleiding gegeven, kon in Maart 1939 een algeheele sluiting op Zondagen slechts ontgaan door naleving van een door B. en W. van Urk, ingevolge de toen gewijzigde Politieverordening van die gemeente gestelde voorwaarde, volgens welke o.a. in de cantine geen alcoholhoudende dranken op Zondagen zouden worden getapt of verkocht.

Daar de cantine voor vele Zuiderzee-arbeiders het eigen tehuis zooveel mogelijk moet vervangen, wendde de commissie op verzoek van vele belanghebbenden pogingen aan om in een en ander voor de Rijkscantine wijziging te verkrijgen, waartoe zij o.a. een bespreking had met den burgemeester van Urk.

Tastbare resultaten werden terzake tot nu toe echter niet verkregen.

B. LANDBOUWKUNDIGE WERKZAAMHEDEN VAN DE DIRECTIE VAN DE WIERINGERMEER TEN BEHOEVE VAN DEN NOORDOOSTELIJKEN POLDER.

A. HUISVESTING VAN DEN TOEKOMSTIGEN DIENST.

Met den verbouw van de voormalige ambachtsschool te Zwolle voor inrichting tot Directiegebouw werd een begin gemaakt.

Tengevolge van de mobilisatie heeft de gemeente Kampen afgezien van den bouw van een tweetal complexen middenstandswoningen voor onderbrenging van den technischen buitendienst. Maatregelen werden evenwel getroffen op andere wijze in de behoefte aan huisvesting te voorzien, n.l. door verbouwing van een bestaand gebouw.

Een deel van het laboratoriumpersoneel werd reeds naar Kampen overgeplaatst, waar het zijn voorbereidend werk voorloopig verricht in door het gemeentebestuur welwillend ter beschikking gestelde localiteiten van het Lyceum.

B. LANDBOUWKUNDIGE AFDEELING.

a. *Landbouwkundig onderzoek.*

I. Bodemonderzoek.

In het afgelopen tijdvak werd weer veel aandacht besteed aan de mogelijkheid om de grofzandige terreinen, die plaatselijk in den Noordoostpolder voorkomen, vóór het droogvallen te verbeteren door deze te bedekken met uit de kanalen op te baggeren grond. Daartoe werd een gedetailleerde verkenning uitgevoerd van de kuststrook van den Noordoostpolder en van het veengebied bezuiden Lemmer, terwijl van een aantal kanalen de kwaliteit van den op te baggeren grond onderzocht werd. Ook wordt een onderzoek ingesteld naar de mate, waarin de voor grondverbetering gestorte grond ter plaatse blijft liggen.

De waarnemingen over de ontwikkeling van den Noordoostpoldergrond op het proefveld bij Kraggenburg werden voortgezet. De ontwikkeling van den grond (aeratie, scheur- en kruimelvorming) ver-

liep zeer bevredigend en duidelijk sneller dan in de Wieringermeer. Er vond een vrij groote omzetting van onoplosbare sulfiden tot oplosbare sulfaten in de bovenlaag plaats. Het gehalte aan uitwisselbare natron van de kleisubstantie, dat reeds laag was, nam onder invloed van de aanmerkelijke gipsvorming nog verder af.

II. Proefvelden.

Zoals in het Juli-nummer 1939 is medegedeeld, kwam de grond op het proefvak, aangelegd op den dijk nabij Kraggenburg, in den loop van het voorjaar in een zoodanigen toestand, dat tot inzaaien kon worden overgegaan.

De kieming en eerste ontwikkeling der kiemplanten verliepen normaal. Kennelijk onder invloed van het droge weer is er daarna een periode geweest, dat de groei der gewassen werd geremd, op de lichte zavel in sterkere mate dan op de zware. Nadat er wat regen was gevallen, gingen de gewassen veel beter groeien, de granen op de zware zavel zelfs welig.

De resultaten, verkregen met de verschillende gewassen, gaven een duidelijke overeenstemming met de uitkomsten van de proeven in den Proefpolder bij Andijk en in de Wieringermeer, in dien zin, dat erwt, veldboon en vlas ongeschikt werden bevonden om als eerste gewas bij het in cultuur nemen te worden verbouwd. Verder bleken ook fijne zaden als blauwmaanzaad en gele mosterd gevoelig voor omstandigheden van ontwikkeling, die samengaan met den toestand, waarin de grond verkeert vlak na het tot stand komen van de detailontwatering. De uitkomsten met andere akkerbouwgewassen, zooals tarwe, gerst, haver, suikerbiet en aardappel, alsmede met verschillende klavers en met grasland, gaven reden tot groote tevredenheid.

Aanwending van stikstof werkte weliswaar opbrengstvermeerderend, doch de eerste indruk is, dat de stikstofbehoefte hier niet zoo groot is als op overeenkomstige gronden in de Wieringermeer, tevens, dat de tegenstelling tusschen de werking van nitraat- en ammoniakstikstof veel geringer is.

Zoowel op de zware als op de lichte zavel kon bij verbouw van lucerne fosforzuurwerking worden geconstateerd, echter niet bij verbouw van haver en zomertarwe. Bij de proeven op lucerne werkten superfosfaat en Fertiphos zeer duidelijk, Thomasslakkenmeel en Algiersfosfaat veel minder of practisch niet.

Kaliwerking viel op geen der proefvelden waar te nemen.

Enting van het zaad van peulvruchten en klavers met knolletjesbacteriën had tot gevolg, dat deze gewassen zich aanvankelijk merkbaar beter ontwikkelden. Later herstelden de gewassen op de ongeënte veldjes zich zoodanig, dat het verschil grootendeels, soms zelfs geheel wegviel.

III. Microbiologisch onderzoek.

Aan het microbiologische laboratorium werd het werk gedurende de tweede helft van 1939 in ernstige mate belemmerd door het gemobiliseerd zijn en ook door ziekte van personeel.

Gedurende Juli en Augustus werden de periodieke bemonsteringen en analyses van den bodem op het proefveld op den dijk nabij Kraggenburg geregeld voortgezet. Het algemeene beeld der microflora in dezen grond blijft zeer gunstig; afgezien van enkele zeer veel-eischende groepen — zooals de nitrificeerende organismen en de Azotobacters, die nog zoo goed als geheel ontbreken —, heeft de microbenbevolking nu reeds een hoog peil bereikt. Na de droogte in het begin van den zomer, die de microbengetallen in de bovenste lagen sterk deed dalen, trad in Juli en Augustus, na de regens, een sterk en spontaan herstel in. In de diepere lagen, die van de droogte niet geleden hadden, had in Juli daarentegen een geringe daling plaats, die in Augustus echter weer in een krachtig herstel omsloeg. Over het algemeen heeft deze zomer op de microflora op het proefveld een zeer gunstigen invloed gehad. De voornaamste vooruitgang is n.l., dat de min of meer normale actieve microflora tegen het najaar reeds tot op ca. 15 cm, en langs de scheuren zelfs aanzienlijk dieper, was doorgedrongen, terwijl in het voorjaar slechts enkele centimeters aan het oppervlak een eenigszins actieve microbenbevolking bezaten.

Deze gunstige ontwikkeling der microben in den grond is ook in volkomen overeenstemming met de over het algemeen zeer gunstige oogstresultaten en de relatief geringe stikstofbehoefte van den grond, zooals zij tot uiting zijn gekomen bij de talrijke cultuurproeven met diverse gewassen. Als een algemeene, maar nog zeer voorloopige prognose kan de verwachting worden uitgesproken, dat de zeebodem zich bij intensieve ontwatering tamelijk vlug tot vruchtbare cultuurrijpen grond zal ontwikkelen. Voornamelijk geldt dit voor de zwaardere gronden, daar op het proefveld te Kraggenburg de zwaardere grond van microbiologisch standpunt bezien gunstig afstak bij den lichtereren. De resultaten van het komende jaar zullen echter afgewacht moeten worden, om te kunnen beoordeelen in

hoeverre het beeld van dezen zomer blijvend is. Vooral zal nader moeten blijken, of het rijke microbenleven en het daaruit resulterende gemakkelijke vrijkomen van gebonden stikstof zal aanhouden.

Ook het enten met wortelknolletjes-bacteriën bleek op dit proefveld minder noodzakelijk te zijn, dan indertijd in de Wieringermeer. Aanvankelijk scheen ook hier een normale knolletjes-ontwikkeling alleen mogelijk te zijn bij enting, zoodat de geënte perceelen zeer gunstig bij de niet geënte afstaken, doch reeds in Juli trad een duidelijk herstel op de niet geënte perceelen op, vooral nadat de wortels langs de scheuren tot in de diepere lagen van den bodem waren doorgedrongen, want juist dáár — waar de sterke schommelingen in het vochtgehalte niet plaats hadden — ontwikkelden zich toen vrij veel knolletjes ook op de ongeënte perceelen. Hierdoor herstelden zich in den nazomer vooral de langzaam groeiende gewassen zeer sterk. Bovendien bleken op dezen relatief stikstofrijken grond de vlinderbloemigen minder te lijden onder het gebrek aan knolletjes, dan in de Wieringermeer. Het verschil in ontwikkeling tusschen de knollooze en de knolletjes-dragende planten was dan ook minder sprekend.

Met het vorenstaande wil echter volstrekt niet gezegd zijn, dat de enting op het proefveld overbodig was; en bovendien moet hierbij ook niet vergeten worden, dat de hier verkregen resultaten in den N.-O.polder zelf misschien toch niet geheel geldig zullen blijken te zijn.

Onder water genomen monsters in den N.O.polder werden dit jaar niet onderzocht. In 1940 zal dit echter weer moeten gebeuren om de veranderingen, die zich vóór het droogvallen in den bodem voltrekken te kunnen vervolgen.

Ook werd een geregelde voortgang gemaakt met de methodische voorbereidingen voor het werk in den N.O.polder na het droogvallen: zoowel de entstofbereiding als het directe tellen der microben in gekleurde bodem-suspensies, werd nader uitgewerkt, en ook het onderzoek der humus-ontleding en de stikstof-mineralisatie werd voortgezet.

Ten slotte moet nog vermeld worden, dat naar analogie van de in het voorjaar verrichte onderzoekingen over de verzuring van baggergrond uit de kanalen, nu ook het geheele gebied van veengrond in de bouwvoor ten Z. van Lemmer aan hetzelfde onderzoek onderworpen werd. De meeste dezer veen- of veenachtige gronden bleken slechts zwak te verzuren en bereikten geen hoogere zuurgraden, dan van $pH = 5.0$ à 5.5 , maar toch bleken er plaatselijk gebieden voor

te komen, waar zeer aanzienlijke verzuring tot volstrekt calamiteuze pH-waarden van kleiner, dan 4 — soms zelfs kleiner dan 3 — te verwachten zijn. Eenige voorzichtigheid zal bij het in cultuur brengen van deze gronden dus geboden zijn.

IV. Plantkundig onderzoek.

De omgeving van den Noordoostelijken Polder werd floristisch en sociologisch geïnventariseerd, in het bijzonder de reeds in 1938 gekarteerde rietvegetaties en de aan den toekomstigen polder grenzende weiden.

Zuidelijke polders.

Een aanvang werd gemaakt met het onderzoek van de monsters uit den ondergrond van de zuidelijke kom van het IJsselmeer, welke monsters het vorige jaar zijn genomen. Ten behoeve van de plaatsbepaling van den afsluitdijk der zuidelijke polders werd een nader onderzoek ingesteld naar de bodemgesteldheid van het Enkhuizer zand.

b. *Cultuurtechnische voorbereiding.*

Voor de behartiging van de landbouwbelangen van den toekomstigen N.O.polder werd geregeld overleg gepleegd met de Directie der Zuiderzeewerken.

Aangezien het baggeren van de kanalen in 1939 een belangrijk onderdeel der werkzaamheden vormde, betrof dit overleg hoofdzakelijk het bepalen van de stortplaatsen der baggerspecie. Uit het bodemkundig onderzoek van de toekomstige poldergronden is gebleken, dat ten Noordoosten van Urk, aan de z.g. „staart” van Urk, een gebied voorkomt van zeer grove zandgronden, welke na het droogvallen voor den landbouw van weinig waarde zullen zijn. Een terrein van $\pm$ 200 ha van dezen groven zandgrond wordt nu aaneengesloten bestort met gemengden baggergrond uit de kanalen, ter dikte van $\pm$ 75 cm. Voor ongeveer de helft is deze grondverbetering reeds uitgevoerd, de rest zal volgen in 1940.

Een tweede complex, waar grondverbetering gewenscht is, ligt ten Westen van Kuinre, waar de diluviale zandgrond voor een gedeelte bedekt is met een kleilaag, varierende van $\pm$ 40 tot 10 cm dikte. Een gebied van $\pm$ 600 ha komt hier voor grondverbetering in aanmerking; de bedoeling is om dit geheele veld vrijwel aaneengesloten te bestorten met een gemengde baggerspecie van $\pm$ 50 cm dikte.

De te gebruiken baggerspecie komt, evenals bij Urk het geval is, uit de te baggeren kanalen, terwijl voor Kuinre daarbij komt de baggergrond uit de grondverbeteringen van de dorpen A en B. Op deze wijze is ten Westen van Kuinre in 1939 een oppervlakte van ± 200 ha met ± 50 cm baggerspecie bedekt. Peilingen en boringen hebben uitgemaakt, dat deze stortgrond vrij behoorlijk ter plaatse blijft liggen.

Een derde stortplaats ligt ten Noorden van het dorp A, waar op ± 1 km afstand een gedeelte van den baggergrond van den put van A gestort wordt tot een dikte van $\pm 0,75$ à 1 m¹ met de bedoeling, dit terrein later voor boschaanleg te bestemmen.

De kanalen doorsnijden soms tot aanzienlijke diepte het onderliggende diluviale zand, dat landbouwkundig van geen groote waarde is en dat willekeurig gestort, goede kleigronden aanzienlijk in waarde zou doen dalen. Dit zand wordt dan ook niet willekeurig gestort, maar aangewend voor de grondverbetering van de dorpen A en B, terwijl ten behoeve van den lateren wegebouw een 16-tal zanddepôts verspreid door den polder wordt aangelegd.

Het kanaal van Urk naar A doorsnijdt een complex keileem ter grootte van ± 30 ha. Daar deze keileem ongeveer aan de oppervlakte ligt, zou bij droogvallen een voor de cultuur vrijwel waardeloos terrein verkregen worden. De bedoeling is echter, en met de uitvoering is reeds begonnen, dit keileem-veld ten minste 1,25 m beneden maaiveld weg te baggeren en den put naderhand te gebruiken als bergplaats voor specie, afkomstig van het baggeren der kanalen na het droogvallen.

De ten behoeve van den N.O.polder gekochte draineerbuizen konden niet alle geleverd worden. Aan het einde van dit jaar waren er in totaal $\pm 6,3$ miljoen 5 cm drainbuizen opgeslagen. Daar het opslagterrein bij hooge waterstanden voor Vollenhove, veroorzaakt door opwaaiing met sterken zuidwestelijken of westelijken wind, wel eens wat waterbezwaar kan krijgen, is het aan de zuidzijde voorzien van een kade, terwijl midden door het terrein een flinke sloot is gegraven, die aan het einde kan worden afgemalen. Om van een goede droge standplaats van de drainbuizen verzekerd te zijn is het geheele terrein gedraineerd, terwijl voor de bemaling van het terrein een vijzel is geplaatst, welke met een 3 pk petroleummotor wordt aangedreven.

C. MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE RIJKS- AFDEELING VAN HET OPENBAAR LICHAAM „DE WIERINGERMEER”.

ALGEMEEN BEHEER.

Personeel.

In de verslagperiode werden aan de Directie verbonden:

Namen.	Functie.	Datum van ingang.	Aard der aanstelling.
C. Wijker	Teekenaar	1 Aug. 1939	arbeidsovereenk.
W. G. v. Lienden	id.	1 Sept. 1939	id.
J. Zweedijk	Typiste	1 Oct. 1939	id.
J. Bleeker	Analyst	16 Oct. 1939	id.
P. W. Hagedoorn	Bouwkundig opzichter 1e kl.	27 Nov. 1939	id.
H. J. de Kimpe	id.	id.	id.
J. Deutekom	Teekenaar 1e kl.	21 Dec. 1939	id.

De Inspecteur Ir. A. OVIÑGE werd met ingang van 1 Januari 1940 in vasten dienst benoemd.

Eervol ontslag werd verleend aan:

Namen.	Functie.	Datum van ingang.
P. C. van Rijn	Opzichter 3e klasse	16 Juli 1939
J. F. Wiessner	Teekenaar	1 Augustus 1939
E. Veenstra	Landbouwk. opzichter	1 October 1939
J. I. Bijl	Teekenaar	15 October 1939
A. de Grooth	Werkster	29 October 1939
J. G. Addens	Landbouwk. opzichter	1 November 1939
G. de Jonge	id.	id.
K. Steijn	Kantonnier	id.
M. A. M. Landman	Machineschrijfster	16 December 1939

Op 31 December 1939 waren 200 ambtenaren aan de Directie verbonden, waarvan 19 in vasten, 9 in tijdelijken Rijksdienst en 172 op arbeidsovereenkomst.

VERSLAG DER WERKZAAMHEDEN.

1. AFDEELING ONDERZOEK.

I. Bodemkundig onderzoek.

a. *Ontzilting.* Door de capillaire opstijging van zout kwelwater liep het zoutgehalte op de z.g. „kwelplekken”, voorkomende in het N.O.deel van de Wieringermeer, in den zomer van 1939 weer sterk op. Daar de regenval in dezen zomer beneden normaal was (van 1 April—1 October viel 270 mm regen tegen 340 normaal), werd van het opgestegen zout betrekkelijk weinig uitgeloozd. Het gunstige effect van den natten winter van 1938 op 1939 werd dan ook vrijwel teniet gedaan; gemiddeld werd op de onderzochte kwelplekken aan het einde van den zomer hetzelfde zoutgehalte aangetroffen als in den herfst van 1938.

b. *Ontwatering.* Daar de ontginningsperiode op het ontwateringsproefveld B. 45 thans ruimschoots achter den rug is, had het geen zin meer verdere waarnemingen op begreppeld land te verrichten. Daarom werd het plan van dit proefveld gewijzigd: de begreppelde vakken werden gedraineerd en de in 1930 aangebrachte drainage werd dieper gelegd. Op ongeveer 7 ha worden de waarnemingen nu voortgezet, waarbij vergeleken wordt het effect van drainage op 10, 15 en 20 m afstand. Op den naastgelegen kavel B. 44 werd naast het bestaande een nieuw proefveld aangelegd, waar het effect van drainage op 10 en 20 m afstand zal worden nagegaan.

Voor het afronden der gegevens, die in zake de ontwatering der Wieringermeergronden verkregen zijn, is het noodig een aantal aanvullende waarnemingen te verrichten; daartoe zijn in den herfst van 1939 op een grooter aantal kavels grondwaterstandsbuizen gezet dan tot nu toe. Deze aanvullingen betreffen hoofdzakelijk abnormale gevallen: gronden die op grooteren afstand zijn gedraineerd, gronden met zeer doorlatenden ondergrond alsook kwelplekken.

c. *Diversen.* Ook in deze verslagperiode werd, in verband met de voedingsstoornissen, die plaatselijk bij het vee op de zandige

bedrijven in de Wieringermeer optreden, weer in een tamelijk aantal grasmonsters het kopergehalte bepaald.

II. Proefvelden.

Een overzicht van de in 1939 aangelegde proefvelden is gegeven in het Juli-nummer 1939. De bespreking van de bereikte resultaten kan daarop aansluiten.

Wat het weer aangaat, karakteriseerde het oogstjaar 1938—1939 zich meer in het bijzonder door een paar korte, doch vrij strenge vorstperiodes en door het droge weer in de zomermaanden. De vorst deed van de uitgezaaide wintergerst en wintertarwe heel wat mislukken, gaf een onvoldoenden of te hollen stand aan de klaver en bracht merkbare schade teweeg aan de zode van het grasland. Het droge zomerweer uitte zich in een minder weligen groei van de diverse gewassen in het algemeen en het optreden van droogteschade op bepaalde plaatsen.

a. Ontwatering. Op het ontwateringsproefveld op kavel B.45 vielen in de opbrengsten van het gewas roode klaver met eenige zekerheid geen verschillen aan te toonen tusschen de 10-, 15- en 20 m-akkers, ook niet tusschen de drain- en greppelvakken.

b. Grondbewerking. De grondbewerkingsproef op kavel K.62 opgezet ter vergelijking van de uitwerking van ondiep keerend ploegen, van ondiep keerend ploegen gecombineerd met losmaken van den ondergrond en van dieper keerend ploegen gaf in dit eerste jaar van de proefneming geen duidelijke aanwijzingen. Hier zal het resultaat van meer jaren afgewacht moeten worden.

c. Rassenkeuze. Van de rassenproeven vielen die met wintergerst en wintertarwe tengevolge van vorstschade uit. De wintertarweproefvelden toonden wel sprekend de groote wintervastheid van Carsten's V. De nieuwe kruising Juliana × Carsten's V bleek ook zeer wintervast te zijn en dit jaar in opbrengst praktisch gelijk te komen met Carsten's V.

Op de roggeproefvelden kwam Brandt's Mariën in korrelopbrengst hooger dan Petküsler en von Lochow's kortstroo.

Op de zomertarweproefvelden kon bij de zaaitijden 17 Februari, 4 Maart en 24 Maart Mansholt's van Hoek in zaadopbrengst niet concurreeren tegen de Fransche wintertarwes Bersée, Chanteclair,

Vilmorin 29 en Picardie. Onder de omstandigheden van ontwikkeling van 1939 brachten alle vijf rassen bij alle drie zaaitijden meer op bij de hogere dan bij de lagere hoeveelheid zaaizaad (aan de hogere hoeveelheid zaaizaad lag 200 kg en aan de lagere 160 kg Mansholt's van Hoek per ha ten grondslag). Op een ander proefveld bleven Mansholt's van Hoek en Mansholt's Witte in opbrengst beneden Carma en Blanka.

Bij de zomergerstproeven trok in de eerste plaats de aandacht het uitblijven van een sterke roestaantasting, zulks in tegenstelling met voorgaande jaren. Dit feit zal zeker mede kunnen helpen verklaren, dat de resultaten met zomergerst zeer gunstig afstaken tegen die van vorige oogsten. Naar verhouding waren de uitkomsten met Mansholt's tweerijige tegenover Plumage Archer, Isaria, Saxonia en Kenia minder gunstig dan bij vroegere vergelijkingen.

De proeven met haverrassen gaven voor Adelaar wederom een gunstigen uitslag. Dit ras werd bij de genomen proeven niet overtroffen, hoewel enkele nieuwe rassen er in opbrengst in feite gelijk mee kwamen. Binder kwam slechts op één der proefvelden voor: relatief maakte ze hier tegenover Adelaar niet zoo'n goed figuur als bij proefnemingen in voorgaande jaren.

Van de vergeleken rassen groene erwt maakte Mansholt's gekruiste extra korte gemiddeld den besten indruk. Met zeer gering verschil volgden hierop Mansholt's plukerwt en Unica. Van de capucijners kwam Hala zeer gunstig voor den dag met vrijwel dezelfde opbrengst als Mansholt's gekruiste extra korte groene.

In 1939 hielden de proeven met aardappelrassen een orienteerend karakter. De uitkomsten lieten nog niet toe bepaalde gevolgtrekkingen te maken.

De vergeleken karwijrassen ontliepen elkaar zeer weinig in zaad-opbrengst. Gemiddeld kwam de zaadvaste wat hoger dan Mansholt's, het Noordhollandsch Landras een Kistenmaker's Volhouden. De zaadvaste was echter zeer lastig te dorschen.

De oogst van de vlasproefvelden moet nog grootendeels verwerkt worden: zodoende kunnen over de rassenvergelijking thans nog geen resultaten worden vermeld.

De suikerbietenrassen Hilleshög en Kuhn werden vergeleken bij drie zaaitijden. Bij deze proef bleek opnieuw de neiging tot schieter-vorming bij Kuhn grooter te zijn dan bij Hilleshög. In opbrengst kon Kuhn echter weer gemakkelijk tegen Hilleshög concurreeren.

Bij een proef met wikkenrassen (de wikke als stoppelgewas) stelde de ontwikkeling van Negro teleur, zulks in vergelijking met de

inlandsche, Bulgaarsche en Poolsche. De Bulgaarsche vormde hier de meeste groene massa. De sterke roestaantasting, die speciaal de Negro op dit proefveld vertoonde, is wellicht mede debet aan de minder gunstige resultaten met dit ras.

Op de in 1938 aangelegde rassenproefvelden met lucerne bleek overtuigend de grootere wintervastheid van de Hongaarsche tegenover de Provencer. Een zeer zwaar gewas gaf de reuzenlucerne en hoewel in iets mindere mate, ook de Noord-Fransche van Desprez.

De rassenproeven roode klaver, hopperups en basterdklaver hadden meest teveel van de vorst geleden, om nog voor een redelijke vergelijking te kunnen dienen. Van al de vergeleken rassen bleek enkel Otofte (een roode klaver) voldoende wintervast.

d. Vruchtwisseling. Op het vruchtopvolgingsproefveld op kavel K.63, bestemd om jaarlijks op denzelfden akker hetzelfde graan-gewas te krijgen (zie ook het Januari-nummer 1939, blz. 29) vertoonden de vier granen geen bepaalde afwijkingen; gerekend naar de omstandigheden van 1939 konden ook de opbrengsten normaal worden genoemd.

e. Grasland. Het plantkundig onderzoek van de monsters van een aantal kavels grasland bevestigde volkomen den op het oog verkregen indruk, dat de samenstelling van de zode tegenvolge van de vorst een groote verandering had ondergaan, meer in het bijzonder wel door de sterke daling van het percentage Engelsch raigras.

f. Bemesting. Ten aanzien van de bemesting gaven de resultaten van de bemestingsproefvelden in 1939 geen aanleiding tot wijziging van de inzichten over dit vraagstuk aan de hand van vroegere proeven naar voren gebracht, zoodat mag worden volstaan met verwijzing naar mededeelingen dienaangaande in de Berichten van voorgaande jaren.

g. Infiltratie. De uitkomsten van het infiltratieproefveld op kavel E.54 waren in het voordeel van infiltratie. De waarnemingen op dit proefveld in 1939 wijzen er niet op, dat aanwending van een zware stikstofbemesting het optreden van droogteschade kan voorkomen.

III. Microbiologische Afdeeling.

In den loop van den nazomer van 1939 is komen vast te staan, dat enting van vlinderbloemige gewassen in de Wieringermeer in de

practijk nergens meer succes heeft: op geen der entproef-perceelen kon eenige uitwerking der enting worden waargenomen. Afgezien van enkele exotische gewassen, zooals soja-boonen en dergelijke, die praktisch geen beteekenis hebben, kan men de Wieringermeer ook in dit opzicht dus als „rijp” en „in cultuur gebracht” beschouwen, terwijl de basenrijkdom en de gunstige reactie van den Wieringermeergrond het vermoeden wettigen, dat ook herenting niet noodig zal zijn, zelfs niet na jarenlange afwezigheid van een bepaald gewas op een perceel.

Met het onderzoek naar de uitwerking van verschillende wijzen van grondbewerking op het microbenleven, werd geregeld voortgegaan. De hiermede op zwaren grond verkregen resultaten wijzen weer in dezelfde richting, als die, verleden jaar op zavelgronden verkregen, dat van microbiologisch standpunt bezien de diep-keerende bewerking zeker niet ten achter staat bij het den laatsten tijd wel gepropageerde ondiep ploegen, gepaard aan een slechts gedeeltelijk los maken van den ondergrond.

IV. Plantkundige Afdeling.

Hoewel voor de uiteindelijke beoordeeling voorjaar 1940 moet worden afgewacht, kan reeds thans geconstateerd worden, dat de resultaten van de in de Wieringermeer genomen uitgebreide proeven over onkruidbestrijding met sterke plantenvergiften, in de eerste plaats met natriumchloraat — langs wegen, kanaaltaluds, op akkerland en onder boschbeplanting — zeer bevredigend waren. In vele gevallen konden de hardnekkige wortelonkruiden, zooals hoefblad en distel, die vaak tot 80 cm diep wortelen, geheel vernietigd worden. Een toepassing in den toekomstigen Noordoostelijken polder valt binnen de praktische mogelijkheden, indien de prijs van het plantenvergift niet te hoog oploopt, als gevolg van den internationalen toestand.

V. Voorlichting aan de pachters.

In aansluiting op de opmerkingen over de droogte in den voorzomer, vermeld in het bericht van Juli 1939, kan worden medegedeeld, dat voor de akkerbouwgewassen de weersomslag omstreeks half Juni nog veel van de toen te verwachten droogteschade heeft goed gemaakt. Op de sterk zandige perceelen kwam, behalve voor de late gewassen, deze omslag echter te laat, terwijl de hoeveelheid neerslag veelal nog te gering was; ook de overvloediger regen in Juli heeft zooals

vanzelf spreekt de verdroogde, min of meer noodrijpe gewassen niet meer kunnen helpen.

Behalve het zandig zijn van den grond, veroorzaakten ook andere omstandigheden direct of indirect droogteschade, zij het ook veelal pleksgewijs. Vooral de aard van den ondergrond speelde daarbij een rol; een grove zandlaag, zure klei, veenlaagjes of schelplaagjes verhinderden plaatselijk de watervoorziening der gewassen.

Overigens is, voorzoover bovengenoemde bijzondere omstandigheden niet aanwezig waren, de ontwikkeling der gewassen ten slotte ondanks de droogte en waarschijnlijk ten deele zelfs dank zij het droge en zonnige weer, alleszins bevredigend geweest. Zelfs de verdroogde gewassen vielen hier en daar nog mee. Juiste gegevens hieromtrent zijn echter nog niet beschikbaar, daar de antwoorden op de ook dit jaar weer ingestelde enquête naar de bedrijfsuitkomsten op de pachtbedrijven nog niet alle ingekomen en verwerkt zijn.

De niet geïnfilterde (zand)graslanden zijn door den regen in Juli snel ten goede veranderd. Echter waren de maanden Augustus en September gemiddeld ook nog te droog voor een algeheel herstel. De uitkomsten van deze graslanden zijn dan ook in het algemeen matig tot slecht geweest. Een uitzondering hierop maken enkele, ook niet geïnfilterde eerst in 1938 aangelegde graslanden. Blijkbaar hebben deze ten opzichte van de droogte in gunstiger omstandigheden verkeerd, waarbij te denken is aan een betere bewortelingsmogelijkheid en vooral ook aan het nog overheerschen van de witte klaver in deze weilanden.

De infiltratiegraslanden waren aanmerkelijk beter. De beteekenis van de infiltratie heeft zich dit jaar wel zeer duidelijk gedemonstreerd, al was de werking er van plaatselijk verschillend.

Mede naar aanleiding van het optreden van droogteschade werden verschillende adviezen gevraagd over mogelijke grondverbetering door diepspitten, diepploegen of bekleien. Een oppervlakte van enkele honderden ha is daartoe in de verslagperiode onderzocht, waartoe systematisch het profiel van den grond, meestal tot een diepte van 120 cm, wordt opgenomen, waarbij vooral gelet wordt op de zwaarte van den grond in de verschillende lagen, het al dan niet ontkalkt zijn van den grond en het voorkomen van schelplagen of andere vaste lagen. Deze profielen worden in kaart gebracht en aan de hand hiervan bepaald of en zoo ja op welke wijze grondverbetering mogelijk wordt geacht. In den regel blijkt voor een goed oordeel een onderzoek van het profiel op 8 à 10 plekken per ha voldoende.

Bekleien komt in aanmerking, als het profiel tot zoodanige diepte uit zand bestaat, dat diepploegen of spitten onmogelijk is. Verder moet voor uitvoering hiervan in de nabijheid voldoende goede grond kunnen worden betrokken.

Diepspitten kan daar worden uitgevoerd, waar het mogelijk is om twee steken goeden kleigrond naar boven te brengen, zonder dat men al te diep behoeft te gaan. Praktisch varieert deze diepte ongeveer van 80 tot 150 cm, terwijl de beslissing of men in een bepaald geval tot diepspitten zal overgaan zooals vanzelf spreekt mede bepaald wordt door de vraag of de verbetering loonend wordt geacht.

Ook door *diepploegen* kan soms verbetering worden aangebracht. Hierbij moet het echter mogelijk zijn binnen een diepte van $\pm$ 90 cm voldoende goeden grond boven te brengen, terwijl ook aan de regelmatigheid van het profiel over een bepaalde oppervlakte hogere eischen worden gesteld. Bij het diepspitten is het mogelijk de diepte van bewerking welhaast van meter tot meter aan te passen aan het profiel, terwijl bij het diepploegen het veranderen van de bewerkingsdiepte tijdens de uitvoering beperkt is. Anderzijds is de toepassingsmogelijkheid van het diepploegen weer ruimer, omdat men ook bij geringer verbetering er toe zal kunnen overgaan, door de zooveel lagere kosten van uitvoering.

Voor de oppervlakte van de uitgevoerde grondverbetering kan worden verwezen naar de mededeelingen van de cultuurtechnische afdeling, die de uitvoering van een en ander verzorgt.

De pachters, op wier bedrijven grondverbetering wordt uitgevoerd, betalen daarvoor jaarlijks een redelijke pachtverhooving.

Mede onder invloed van de gevolgen van de droogte op het niet geïnfiltreerde grasland, zijn in de verslagperiode vele aanvragen binnengekomen om grasland te mogen scheuren, veelal gepaard gaande met een verzoek den grond te draineeren. In vele gevallen bleek het mogelijk, zij het ook onder bepaalde voorwaarden, de gevraagde toestemming te verlenen.

Ook voor het geïnfiltreerde grasland kwamen aanvragen om te scheuren binnen. Het motief is hierbij in den regel de betere financiële uitkomst van het bedrijf, die men verwacht door het scheuren van een gedeelte van het grasland, waarbij men vooral voordeel verwacht van het winnen van veevoeder en stroo voor eigen gebruik. De aard van de grondsoort, namelijk grof zand, legt hier echter be-

perking aan het scheuren op, uitgezonderd daar, waar op bereikbare diepte goede klei voorkomt, in welk geval tot diepspitten wordt overgegaan.

Bij het uitbrengen van adviezen is ook gebleken, dat er dit jaar meer dan gewone belangstelling was voor het uitzaaien van stoppelgewassen, wat ook als een uitvloeisel van den drogen zomer kan worden beschouwd, doordat ten gevolge daarvan te weinig hooi en kuilgras was gewonnen. De ontwikkeling van de stoppelgewassen is in het algemeen zeer goed geweest, wat bij de voedselrantsoneering van het vee uitstekend van pas is gekomen.

Eind September werd weer een algemeene advies-circulaire samengesteld en aan de pachters toegezonden, terwijl zooveel noodig tevens aan de pachters mondelinge inlichtingen omtrent tal van vraagstukken werden verschaft.

Tenslotte kan nog vermeld worden, dat medewerking werd verleend aan de Melkcommissie voor de Wieringermeer. Het diarrheevraagstuk, dat door deze commissie in studie is genomen, kwam in zooverre nog weer nader tot oplossing, dat de genomen proeven en de waarnemingen in 1939 de vroegere conclusies hebben bevestigd, dat een goede kopervoorziening der dieren voorwaarde is voor het uitblijven van diarrhee, alsook voor een goede ontwikkeling der dieren, vooral van het jonge vee. Van groot praktisch belang is verder de bevestiging van de ervaring, dat deze goede kopervoorziening verkregen kan worden door bemesting van het grasland in het voorjaar met $\pm$ 30 kg kopersulfaat per ha.

Door de Melkcommissie is, ter bevordering van een goede en zindelijke melkwinning in de Wieringermeer, opnieuw een circulaire met nuttige wenken voor de veehouderij aan de veehouders gezonden.

Excursies.

De belangstelling voor de Wieringermeer in 1939 kan weer blijken uit het hiervolgende overzicht, dat voor zich zelf spreekt.

OVERZICHT VAN HET AANTAL GEZELSchAPPEN EN PERSONEN, DIE IN 1939 DE WIERINGERMEER
BEZOCHTEN ONDER DOOR DE WIERINGERMEER-DIRECTIE BESCHIKBAAR GESTELD GELEIDE.

Maand.	Gro- ningen.		Fries- land.		Drente.		Over- ijssel.		Gelder- land.		Utrecht.		Noord- Holland.		Zuid- Holland.		Zee- land.		Noord- Brabant.		Lim- burg.		Lande- lijke vereen.		Neder- land. Totaal.		Buiten- land.		
	Gezelschappen.	Personen.	Gezelschappen.	Personen.	Gezelschappen.	Personen.	Gezelschappen.	Personen.	Gezelschappen.	Personen.	Gezelschappen.	Personen.	Gezelschappen.	Personen.	Gezelschappen.	Personen.	Gezelschappen.	Personen.	Gezelschappen.	Personen.	Gezelschappen.	Personen.	Gezelschappen.	Personen.	Gezelschappen.	Personen.	Gezelschappen.	Personen.	
Jan. . .	—	—	1	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	29	3	27
Febr. . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Maart . .	1	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	1	2	
April . .	—	—	1	40	—	—	—	—	—	—	—	—	1	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	60	—	—
Mei . . .	1	52	—	—	2	81	6	237	2	30	2	81	7	154	1	1	—	—	—	—	1	35	—	—	22	671	5	175	
Juni . . .	7	149	—	—	5	155	10	312	29	896	10	452	8	517	2	97	3	64	8	230	8	223	750	90	3845	10	294		
Juli . . .	13	374	18	515	13	733	11	340	15	483	5	134	6	327	9	383	1	15	9	333	2	64	± 200	102	3901	5	114		
Aug. . .	—	—	13	292	—	—	4	138	3	92	1	34	7	161	7	198	—	—	4	119	—	—	—	—	39	1034	4	8	
Totaal . .	22	580	33	851	20	969	31	1027	49	1501	18	701	29	1179	20	704	4	79	21	682	11	322	± 950	258	9545	28	620		

Door de internationale spanningen en de in ons land afgekondigde mobilisatie is het aantal bezoekers — in verhouding tot vorige jaren — aanmerkelijk verminderd.

VI. Zoutgehalte watermonsters:¹⁾

De resultaten van het onderzoek van de genomen watermonsters op Cl¹, uitgedrukt in grammen keukenzout per liter, zijn samengevat in de volgende tabellen:

1. Het gehalte van de watermonsters (tot 1932 19, tot midden 1934 30, daarna 34 stuks), genomen in de kanalen en tochten bedroeg:

	Uiteenlopend.	Gemiddeld per maand.	Gemiddeld per jaar.
1931	van 3.6 tot 19.7		9.1
1932	„ 3.5 „ 20.4		9.2
1933	„ 2.6 „ 18.0		8.4
1934	„ 3.2 „ 18.4		8.0
1935	„ 2.3 „ 17.9		7.9
1936	„ 1.7 „ 16.1		6.8
1937	„ 1.6 „ 15.8		5.8
1938	„ 1.3 „ 14.8		5.7
Dec. 1938	„ 0.7 „ 16.3	5.7	
Jan. 1939	„ 0.9 „ 12.3	4.1	
Febr. „	„ 2.9 „ 16.1	5.8	
Maart „	„ 2.0 „ 15.3	6.0	
April „	„ 1.9 „ 13.9	5.9	
Mei „	„ 1.1 „ 15.2	6.0	
Juni „	„ 1.3 „ 16.2	6.3	
Juli „	„ 1.8 „ 15.9	5.7	
Aug. „	„ 1.8 „ 17.8	5.5	
Sept. „	„ 1.3 „ 21.4	5.2	
Oct. „	„ 1.6 „ 17.1	4.9	
Nov. „	„ 1.7 „ 15.9	5.4	
Dec. „	„ 1.4 „ 17.1	5.1	

¹⁾ Omtrent meer gedetailleerde zoutcijfers over vorige jaren wordt verwezen naar de Driemaandelijkse Berichten over die jaren.

2. Het gehalte van het door de gemalen uitgeslagen water bedroeg:

	Gemaal „Lely”		Gem. „Leemans”		Gemiddeld per maand.	Gemiddeld per jaar.
	Afd. II, Afd. III en IV.		Afd. I, Afd. III en IV.			
1930 vóór droogvallen	25.0		24.5			24.7
1930 ná droogvallen	6.0		7.4	7.3		6.9
1931	9.3	10.7	8.4	12.5		10.1
1932	9.7	9.4	8.4	11.1		9.6
1933	8.7	8.5	8.0	10.8		9.0
1934	9.1	7.6	6.7	10.7		8.5
1935	8.3	6.9	5.3	10.1		7.6
1936	7.1	6.1	4.2	9.7		6.8
1937	5.3	6.4	4.0	8.8		6.1
1938	4.7	6.2	4.1	9.3		6.1
Dec. 1938	5.1	5.9	4.2	8.8	6.0	
Jan. 1939	4.1	4.6	2.9	6.8	4.6	
Febr. ”	4.5	6.0	4.0	8.0	5.6	
Mrt. ”	4.8	5.3	4.2	9.1	5.8	
Apr. ”	4.8	6.3	4.1	9.9	6.3	
Mei ”	4.9	5.3	3.7	11.3	6.3	
Juni ”	4.7	6.0	3.2	11.7	6.4	
Juli ”	3.8	5.8	3.8	7.9	5.3	
Aug. ”	3.5	5.4	3.2	8.3	5.1	
Sept. ”	3.2	5.5	3.5	8.6	5.2	
Oct. ”	3.3	5.5	4.0	9.0	5.5	
Nov. ”	4.3	5.4	3.5	8.7	5.5	
Dec. ”	4.3	5.3	3.6	7.9	5.3	

3. Tot begin September had de aanvoer van infiltratiewater voor de A en E-sectie normaal plaats. In de maanden Juli en Augustus schommelde het gehalte van het aangevoerde water voor de A-sectie van 1,2 tot 1,7 en voor de E-sectie van 0,6 tot 3,1 gram keukenzout per liter.

Begin September moest de aanvoer voor de A-sectie worden stopgezet, vanwege het te hooge zoutgehalte van het Amstelmeer, ontstaan door inlaten van zout water. De aanvoer voor de E-sectie bleef voorloopig doorgaan, doch er werden geregeld monsters onderzocht, om te controleeren of het zoutgehalte ook te hoog zou worden. Van 9 tot 27 September liep het gehalte op van 1,7 tot 4,8 gram keukenzout per liter en tot ongeveer half October bleef het gehalte schommelen in de buurt van 4 à 4,5 gram. Inmiddels was het seizoen zoover gevorderd, dat uit dien hoofde de aanvoer kon worden stopgezet.

Bij voortgezette contrôle van het water in het Amstelmeerkanaal vóór de inlaatduiker naar de E-sectie bleek het gehalte vrij sterk te schommelen: als laagste gehalte in de periode half October tot half December werd 1,4 en als hoogste 6,8 gram gevonden.

2. DE CULTUURTECHNISCHE AFDEELING.

I. Arbeidskrachten en arbeidsvoorwaarden.

Opzichters. In verband met de aanvaarding van de door hen gepachte bedrijven, namen 3 opzichters ontslag, waardoor het aantal nog in dienst zijnde opzichters terugliep tot 12.

Voorwerkers. Hiervan waren er gedurende den oogst 27 bij de Landbouwcultuurmaatschappij werkzaam. Nadien werd echter met het aantal arbeiders ook het aantal voorwerkers ingekrompen, zoodat eind December nog 15 hunner in dienst waren. De vrijkomende voorwerkers werden of wederom als arbeider tewerkgesteld, of overgenomen door de Ned. Heidemaatschappij en Grontmij, om als voorwerker dienst te doen bij de werkverschaffing. Verder namen enkele voorwerkers ontslag, terwijl 2 bij den aanvang der mobilisatie in militairen dienst werden opgeroepen.

Arbeiders. Gedurende de verslagperiode liep het aantal landarbeiders terug van 630 tot 366 op 16 December, toen aan de meeste niet in den polder woonachtige personen, wegens vorst, tijdelijk ontslag moest worden verleend. Na den oogst vonden vele arbeiders o.a. werk bij den aanleg van den Rijksweg door de Wieringermeer.

Ongeveer 80 arbeiders werden in verband met de mobilisatie opgeroepen. Dit gaf vrijwel geen stagnatie in den oogst, daar deze eind Augustus voor een groot deel geborgen was. Om bij verdere oproeping gevrijwaard te zijn voor een tekort aan trekkerbestuurders, werd gedurende het wintervoorploegen een 20-tal „reservisten” opgeleid.

Door overgang in dienst van pachters en andere particulieren liep het aantal gezinshoofden-polderbewoners, in dienst bij de Landbouw-cultuurmaatschappij, terug tot 155, waaronder zich 22 voorwerkers, smeden, enz. bevonden.

Het streven is nog steeds, om bij het eindigen van de werkzaamheden van de Landbouwcultuurmaatschappij, in de Wieringermeer zoo weinig mogelijk landarbeiders achter te laten, die geen werkring bij particulieren hebben.

Werkverschaffing. Tengevolge van de mobilisatie schommelde het aantal tewerkgestelden vrij sterk.

Naast het diepspitten werd verder een aanvang gemaakt met het leggen van het telefoonnet voor den dienst van P.T.T. ter lengte van $\pm$ 225 km.

II. Paarden, machines, werktuigen, gereedschappen en materialen.

Paarden. Door verkoop verminderde het aantal paarden met 11 en bedraagt thans 129.

Voor het bergen van den graanoogst werden 25 paarden gedurende 5 weken bijgehuurd.

De gezondheidstoestand van de paarden is goed; tot ongeveer half November bleven ze in de weide.

De door de Regeering toegestane hoeveelheid krachtvoer was niet geheel toereikend, aangezien het aantal werkuren per jaar, mede door transport ten behoeve van drainage en ander ontginningswerk, veel grooter is dan op een normaal landbouwbedrijf. Het te verrichten werk lijkt meer op dat voor sleepers- dan voor landbouwpaarden.

Trailers. Het aantal gedurende den oogst bijgehuurde trailers bedroeg 8, waarvan er eind Augustus 2 gevorderd werden. Een trailer had tot half October geregeld werk aan het transport van lucerne naar de drogerij te Kolhorn.

Dorschmachine. Daar de dorschcampagne met eigen machines kon worden volbracht, werden dit jaar geen loondorschers aangenomen. Voor de Staatslandbouwbedrijven werden nog karwij, duivenboonen, blauwmaanzaad en tarwe gedorscht.

De schudderpers heeft dit jaar weer zeer goed voldaan. Aangenomen kan worden, dat deze pers ten minste 50 gram zaad minder in elk pak stroo laat, dan de persen met transporteur. Bij een

productie van 800 pakken per dag geeft dit een besparing van 40 kg zaad of van $\pm$ f 3,20 per dag. De aanschaffingskosten liggen thans f 300 boven die van een pers met transporteur.

Ploegen. Daar de uitgifte van boerderijen moest worden opgeschort, werden 4 loonploegers in den polder, die anders bij de nieuwe pachters werk gevonden zouden hebben, bij het zaai- en wintervoerploegen ingeschakeld. De diepploegen werden na den oogst weer in gebruik genomen. Daar hoofdzakelijk geploegd wordt waar harde zandlagen voorkomen, is de slijtage aan deze ploegen zeer groot, speciaal de risters moeten telkens vernieuwd worden.

Voor het bovenploegen van onder zand aanwezige klei op pachtbedrijven, werd een accord gesloten met een loonploeger, die tot 80 cm diep ploegen kan.

Wanmolen. Daar de uit den Proefpolder afkomstige wanmolen geheel versleten was, werd een nieuwe eenvoudige waaier aangeschaft om uit het afval van graan de goede korrels te sorteeren.

Installatie voor het reinigen van machine-onderdeelen. Door de eigen smederij werd een kookketel met stookgelegenheid gemaakt, om machineonderdeelen met het patentmiddel P3 te reinigen. Hierdoor wordt een belangrijke hoeveelheid petroleum en benzine voor het schoonmaken van met vet verontreinigde onderdeelen bespaard.

Tot de belangrijkste aankopen gedurende het tweede halfjaar 1939 behooren:

Machines:

- 1 wanmolen;
- 1 Ransomes trekker;
- 1 1schaar T.S. 30 ploeg;
- 1 2schaar T.S. 31 ploeg;
- 1 dubbele schijfegge type Princess;
- 1 gereedschapraam met toebehooren.

Kunstmest:

- 150 000 kg poederkalk;
- 200 000 ,, kalkammonsalpeter;
- 52 100 ,, kalizout 40 %;
- 410 000 ,, kalizout 20 %;
- 578 000 ,, superfosfaat 19 %.

Gras- en klaverzaden:

- 30 000 kg hopperups;
- 10 000 „ Eng. raygras;
- 2 500 „ ruwbeemdgras;
- 3 000 „ witte klaver;
- 1 500 „ fioringras;
- 2 500 „ veldbeemdgras;
- 2 000 „ timothee;
- 1 500 „ beemdlangbloem.

Zaaizaden:

- 10 100 kg Juliana zaaitarwe.

Drainmateriaal:

- 560 000 draineerbuizen 5/30 cm met kraag;
- 150 000 draineerbuizen 5/30 cm zonder kraag;
- 3 500 pak turfstrooisel;
- 3 080 meter grèsbuizen 7½ cm Ø.

Overige materialen:

- 65 000 zakken;
- 15 000 heiningpalen;
- 10 000 kg puntdraad;
- 14 000 m Ursus vlechtwerk;
- 1 200 kg Ceresan-nieuw;
- 3 000 „ Paraplant;
- 5 000 „ Natriumchloraat.

III. Stand van de werkzaamheden.

Greppel- en slootonderhoud. Het opschoonen van greppels en slooten werd, behoudens het in orde maken van de infiltratieaanvoerslooten in de verslagperiode voltooid.

Slootgraven. Met het verruimen van de laatste kavelslooten ten behoeve van de drainage werd een aanvang gemaakt.

Draineeren. Behalve op enkele kavels, die voor diepspitten in aanmerking komen, werd de drainage ongeveer half November geëindigd. In de 2e helft van December werd ten behoeve van pachters voor het scheuren van grasland nog met de drainage van $\pm$ 19 ha aangevangen. In 1939 werden 1882 ha gedraineerd (waaronder 19 ha wegens herdrainage), zoodat de totaal gedraineerde oppervlakte thans 14 795 ha bedraagt. De volgende tabel geeft een overzicht van het verloop der drainage, waarvoor tevens naar de kaartbijlage n°. II moge worden verwezen.

Gedraineerd.		Van het in voorgaande jaren gedraineerde opnieuw gedraineerd in:						Zoodat in totaal is gedraineerd.
Jaar.	Aantal ha.	1934.	1935.	1936.	1937.	1938.	1939.	
1930	8.—	—	—	—	—	—	6.13	1.87 ha
1931	117.75	—	—	72.25	4.20	—	—	41.30 "
1932	652.40	14.25	—	5.—	—	139.05	—	494.10 "
1933	346.70	—	—	—	—	—	—	346.70 "
1934	1.616.25	—	—	11.—	1.50	—	4.02	1.599.73 "
1935	2.478.25	—	—	—	—	—	—	2.478.25 "
1936	3.783.—	—	—	—	4.50	—	9.—	3.769.50 "
1937	2.505.15	—	—	—	—	—	—	2.505.15 "
1938	1.676.35	—	—	—	—	—	—	1.676.35 "
1939	1.881.78	—	—	—	—	—	—	1.881.78 "
Totaal	15.065.63	14.25	—	88.25	10.20	139.05	19.15	14.794.73 ha

Controleeren en reinigen van drains. De contrôle op het functionneeren van de drains, door bepaling van den waterstand hierboven werd geëindigd; met het reinigen der drains door middel van de rottans, werd half November begonnen.

Na het verwijderen van de verontreinigingen, meestal bestaande uit bezinksels van zand of ijzerverbindingen, begonnen de buizen weer volop te loopen.

Insharing. De gezondheidstoestand van het ingeschaarde vee was tot het einde toe goed. De groei van enkele koppels liet echter te wenschen over. Diarrhee kwam slechts bij enkele dieren voor en wel na den zomer, toen ze geweid werden op nieuw aangelegd gras-

land, hetwelk geen kopersulfaatbemesting ontvangen had. Daar de te beweiden oppervlakte door het in gebruik nemen van de nieuwe graslanden zeer ruim werd, werden in September en October $\pm$ 100 melkkoeien van pachters ingeschaard.

Hooioogst. Van de 3e snede lucerne werd nog een oppervlakte van $\pm$ 404 ha op stam verkocht; dit was ook het geval met 42 ha lucerne in gerststoppel. De 2e snede lucerne had sterk van luisaantasting en droogte te lijden; de opbrengst was zeer gering en daarbij slecht van kwaliteit. De 3e snede was daarentegen zeer goed en werd onder gunstige weersomstandigheden gewonnen.

De te hooien oppervlakte roode klaver, groot 111 ha, werd eveneens gedeeltelijk op stam verkocht.

Oogst van granen, erwten en boonen. Als gevolg van de droogte in den voorzomer waren de gewassen over het algemeen niet zwaar en kon bijna de geheele oppervlakte granen en boonen, hoewel meestal van één kant, machinaal gemaaid worden.

Ook de karwij werd met den zelfbinder gemaaid; echter werden hieraan bakjes gemonteerd om het afgevallen zaad op te vangen.

De slagregens van eind Juli gaven veel herstelwerk aan de hokken van zwarte haver en zomergerst. Het telkens tegen den grond zakken van de schoven van deze slappe gewassen dreigde schade te veroorzaken, waarom tot ruiteren werd overgegaan, met het risico, dat omruijeren er op zou moeten volgen. Dank zij het gunstige weer was dit laatste echter niet noodig en werd tenslotte een goede kwaliteit zaad gedorscht. De kwaliteit van het stroo liet plaatselijk te wenschen over, speciaal in de luwte van wegbeplantingen. De erwten werden geheel met de hand gezicht, aangezien dit gewas door den regen in erge mate doorgezakt was. Door het sterk gezwollen zijn van de erwten, het dikwijls keeren van de schoven en het omruijeren, trad veel verlies op.

Als gevolg van de weersomstandigheden kon met het dorschen van karwij en wintergerst pas laat begonnen worden. Om de machine uit de karwij tijdig voor den verderen graanoogst beschikbaar te hebben, werden $\pm$ 12 ha of ongeveer de helft van de totale oppervlakte van dit gewas, in een kapschuur opgeborgen. De verdere dorschcampagne verliep zeer vlot.

In totaal werden 1396 ha van het veld gedorscht en 1331 ha in klampen en kapschuren geborgen, waarvan echter vrij spoedig weer 66 ha werden gedorscht.

Voorzoover de rogge niet in klampen werd opgeslagen, werd deze gedorscht met de breeddorschmachine; dit ter verkrijging van bosstroo voor het afdekken van graan- en hooimijten.

Bieten rooien en verschepen. Om te kunnen profiteeren van de premie voor vroege levering van f 1 vóór 1 October en f 0,60 vóór 8 October, werd reeds op 25 September met deze werkzaamheden begonnen. Voor het laden in de schepen werd door de eigen smederij een transporteur met motor gemaakt, welke zeer goed voldeed. Van het bietenloof werden $\pm$ 14 ha verkocht, terwijl de rest ingekuuld werd. Na den oogst van de suikerbieten werden de voederbieten, bestemd voor paardenvoer, geroid.

Dorschen en persen van mijten en uit kapschuren. Met het persen van hooi werd in September een aanvang gemaakt; tot aan het eind van de verslagperiode was steeds één persploeg met dit werk belast.

Half November werd met een machine begonnen haver te dorschen uit een kapschuur, terwijl 19 December, bij het intreden van de vorst, met 2 aggregaten een aanvang werd gemaakt met het afdorschen der haver- en tarwemijten.

Afleveringen. Tijdens het dorschen werd de tarwe voor het grootste deel ongeschoond afgeleverd aan de G.T.O. Door regeeringsmaatregelen was het echter niet mogelijk belangrijke partijen andere granen tijdens de dorschcampagne van de hand te doen en toen dan ook de schuren alle met gedorscht graan waren gevuld, moest noodzakelijkerwijs met dorschen worden gestopt. Later, in October en November, zijn echter nog flinke partijen afgeleverd aan opslaghouders, om ruimte te maken voor de onderdak te brengen landbouwwerktuigen.

De karwij, welke naderhand weer voor verkoop werd vrij gegeven, werd inmiddels verkocht.

Met de aflevering van stroo ging het gedurende den oogst naar wensch. Een hoeveelheid van 1167 ton haverstroo en 1193 ton tarwestroo werd in de kapschuur nabij de Oude Zeug opgeslagen. Het haverstroo, voorzoover niet aan den handel geleverd, werd door het Leger gevorderd; dit was eveneens het geval met het geheele voor verkoop beschikbare kwantum lucernehooi. Het gevorderde stroo was aan het einde van de verslagperiode geheel, het hooi gedeeltelijk geleverd.

Zaaien van wintergranen. In verband met de door de Regeering gegeven richtlijnen ten aanzien van de voedselvoorziening werd, geheel afwijkend van den opzet, waarbij met het oog op de uitgifte

van de laatste gronden in 1940 deze hoofdzakelijk in gras en klavers zouden blijven liggen, het navolgende zaaiplan opgemaakt:

wintergerst	±	220 ha
winterrogge	±	190 ha
wintertarwe	±	1060 ha.

Bij dit plan is rekening gehouden met eventuele uitgifte in 1940, reden waarom slechts 2/3 van het daarvoor in aanmerking komende land bij elke boerderij met genoemde gewassen werd bezaaid, zoodat op alle bedrijven 1/3 van de oppervlakte een geschikte voorvrucht voor tarwe krijgt.

Daar de uitgifte van boerderijen dit jaar door de tijdsomstandigheden tijdelijk moest worden opgeschort, is ongeveer de helft van het bouwland op de betrokken bedrijven met tarwe bezaaid, hetgeen neerkomt op een oppervlakte van ± 660 ha.

In totaal moest dus dezen eerst ruim 2100 ha gezaaid worden. Door kleine wijzigingen en tengevolge van den grooten regenval, waardoor een geringe oppervlakte niet gezaaid kon worden, is de met wintergraan bezaaide oppervlakte ten slotte 2070 ha groot geworden.

Wintervoorploegen. Het voor uitgifte bestemde bouwland, voorzover niet bezaaid met wintertarwe, werd voor rekening van den toekomstigen pachter op wintervoor geploegd. Op het overige land kwam het wintervoorploegen nagenoeg gereed.

Diepploegen. In sectie L werden ± 51 ha tot 80 cm diepte gediëpploegd om een harde ondoorlatende laag te breken en waar mogelijk, eenige klei of zavel boven te ploegen. Het resultaat van dit werk is zeer bevredigend; kavelgedeelten, die anders steeds te nat waren, zijn thans, niettegenstaande den grooten regenval, uitstekend ontwaterd. Zooals hiervoor reeds vermeld, werd aan een loonploeger het diepploegen bij pachters aanbesteed. In totaal werden op deze wijze 60 ha verbeterd.

Infiltratie. Op een kavel, die tot nog toe niet geïnfiltreerd kon worden, werd een aanvoergreppel gegraven, ook werden de greppels in orde gemaakt voor het inlaten van zoet water.

Drogen van granen. Niettegenstaande de gunstige weersomstandigheden gedurende den oogst, moest bijna alle van het veld gedorschte rogge, n.l. 1843 hl, gedroogd worden. Het schijnt dat de

rogge in hok of veldschelf gedurende den nacht meer vocht opneemt dan de andere granen. Een partij haver van 1675 hl moest eveneens gedroogd worden.

Drogen van lucerne. Aan de drogerij van het Centraal Bureau te Kolhorn werd in het afgelopen seizoen van 15 Mei tot 21 October 1 955 000 kg groene lucerne geleverd, waarvan 617 000 kg meel gemaakt werd. Voor dit doel werden 52,25 ha 1e snede, 150,50 ha 2e snede, 112 ha 3e snede en 74,75 ha 4e snede gemaaid. De levering kon vrij geregeld voortgang vinden, aangezien weinig stagnatie bij de drooginstallatie voorkwam.

Oogstresultaten. Voorzover de oogst gedorscht is, volgen hieronder de resultaten van de verschillende gewassen:

Gewas.	Variëteit.	Aantal gedorschte ha.	Opbrengst.	
			Korrel in kg per ha.	Stroo in kg per ha.
Wintertarwe . .	Carsten	47	3900	4904
Zomertarwe . . .	Mansh. witte	95	3318	4377
	v. Hoek	1	2707	2764
	Blanka	216	4006	5578
	Totaal . . .	312	3791	5201
Haver	Binder	53	3431	3052
	Zege	251	3600	3583
	Orion	245	3393	2974
	Totaal . . .	549	3491	3261
Wintergerst . . .	Vindicat	110	2479	2289
Zomergerst . . .	Goudgerst	296	3081	2813
Winterrogge . . .	Petkuser	61	3076	4630
Karwij	Volhouden	23	1897	2621
Vlas	Witbloei	170	ongerepeld	6575
Lucerne	1e snede	764		2345
	2e snede	546		1313
	3e snede	576		2071
Roode Klaver . .	1e snede	58		3921
	2e snede	52		2910
	3e snede	14		1766
Suikerbieten . .	Kuhn P	36	40949	17.35 % suiker

Ter toelichting hiervan het volgende:

Wintertarwe. Dit betreft slechts een geringe oppervlakte met uitsluitend Carstentarwe, waarvan een deel groeide in de dijkstrook in sectie L, op een nog geenszins cultuurrijpen bodem, waarom deze opbrengst dan ook nog zeer bevredigend genoemd kan worden.

Zomertarwe. De goede opbrengst van de zomertarwe heeft het verlies, veroorzaakt door de uitwintering van de Juliana, nog weer gedeeltelijk goed gemaakt en het blijkt wel, dat de Blanka een zeer productief ras is, waarvan men zoo op het oog soms geen groote verwachtingen heeft, doch dat bij het dorschen meevalt.

De Mansholt's witte zomertarwe was op vele plaatsen extra zwaar, maar kon bij het dorschen niet zoo bevredigen als de Blanka.

Wintergerst. Gezien den stand in het eerste halfjaar, tengevolge van de gedeeltelijke uitwintering, is de opbrengst van de wintergerst nog niet tegengevallen; de korrels waren over het algemeen goed volgroeid en stukkelig; een gedeelte hiervan kon als zaaizaad worden verkocht.

Zomergerst. Hiervan was, stand en grondsoort in aanmerking genomen, de opbrengst niet onbevredigend, terwijl de kwaliteit van den korrel gemiddeld zeer goed was. De kleur was wel iets aan den gelen kant, doch bij de aflevering werden de verschillende partijen toch alle in de A of B-klasse gerangschikt.

Winterrogge. Hoewel de stand van de rogge op het oog niet zoo veel verschilde met dien van goede perceelen op het oude land, laat de korrelopbrengst toch dikwijls iets te wenschen over. De stukkeligheid van den korrel was dit jaar ook niet bijzonder goed en minder dan andere jaren. De stroo-opbrengst was gering in vergelijking met andere jaren, hetgeen vermoedelijk aan een iets te geringe stikstofgift te wijten is. In de eigen behoefte aan dekstroo kon geheel worden voorzien.

Haver. Dit gewas heeft in 1939 niet die goede opbrengsten gegeven als andere jaren; de groote droogte in het eerste halfjaar zal daaraan wel voor een deel schuldige zijn, temeer daar de haver nageen uitsluitend op de lichtere gronden in het noord-oostelijke gebied voorkwam. De korrelopbrengst van de witte haver ligt meer dan 1000 kg per ha beneden die van 1938, terwijl het stroo een verschil

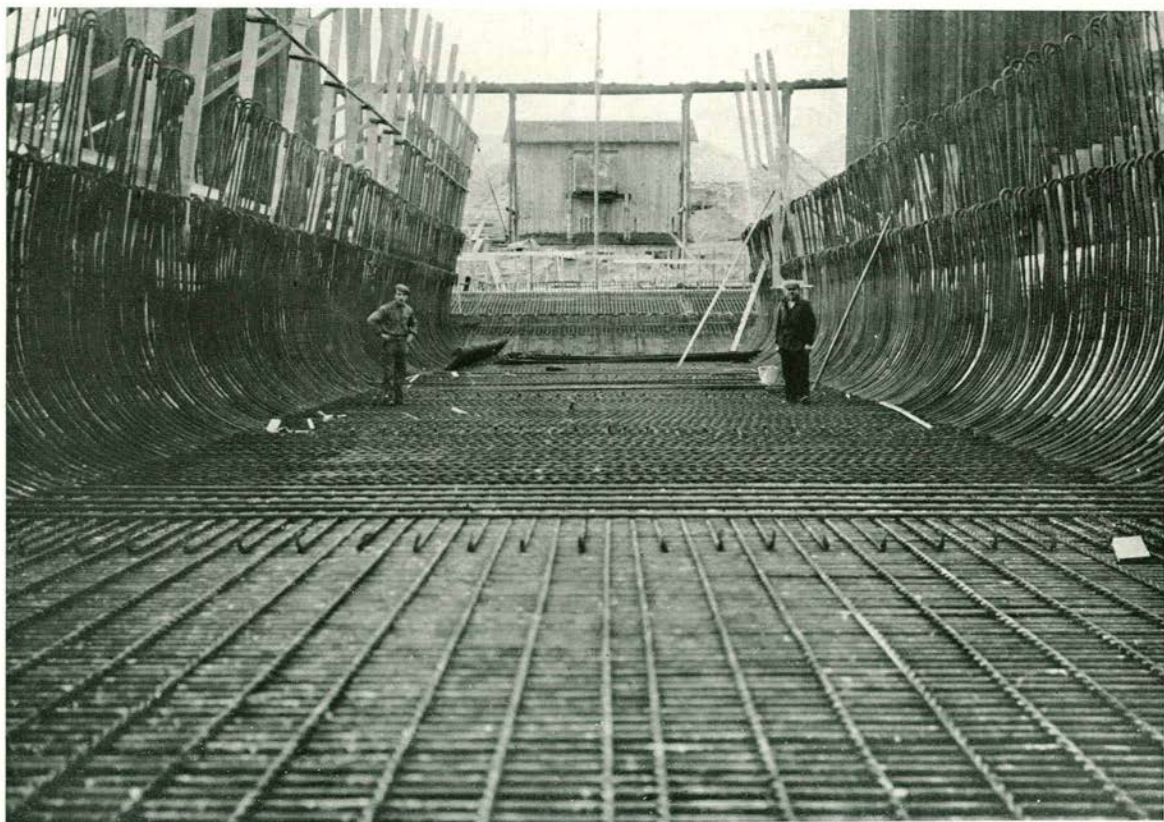
N°. 1. Een der beide verbrande pomplokalen van de bronbemaling in den fundeeringsput te Urk, waarin twee motoren van 120 pk waren opgesteld (19 December 1939).

Foto M. L. Dalebout, Urk.

N°. 2. Gezicht in den fundeeringsput te Urk, nadat het water tot boven de in uitvoering zijnde werken was gestegen. Op den voorgrond het eenige niet verbrande pomplokaal (23 December 1939).

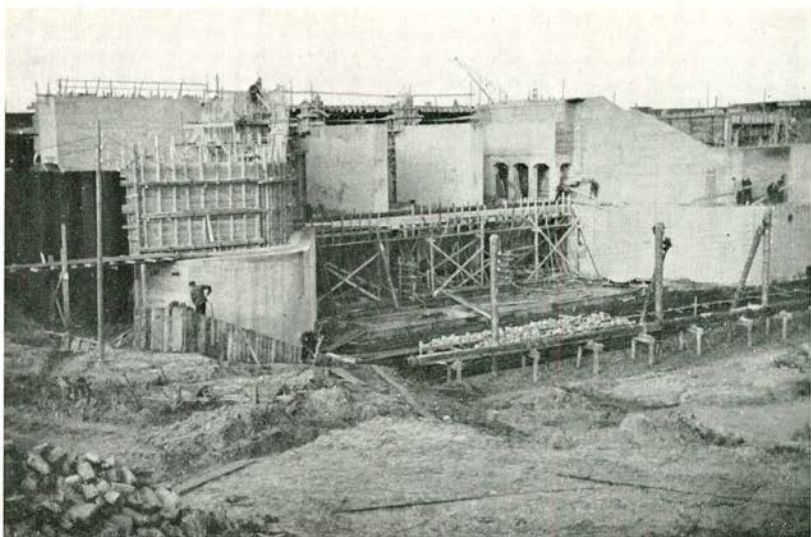
Foto M. L. Dalebout, Urk.

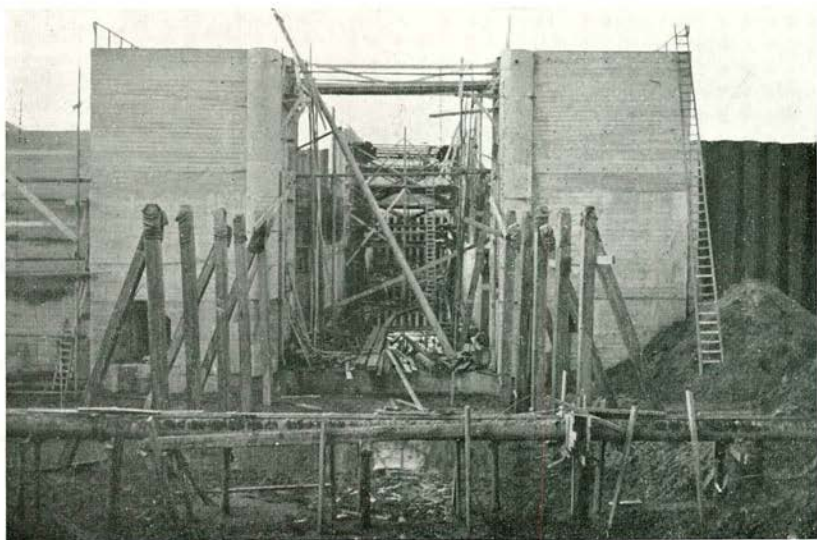
N°. 3. Toegangsluis tot den Noordoostelijken polder te Urk, gezien naar de zijde van het bovenhoofd (18 November 1939). Gedeeltelijk voltooid ondernet van de vloerbewapening.

Foto M. L. Dalebout, Urk.

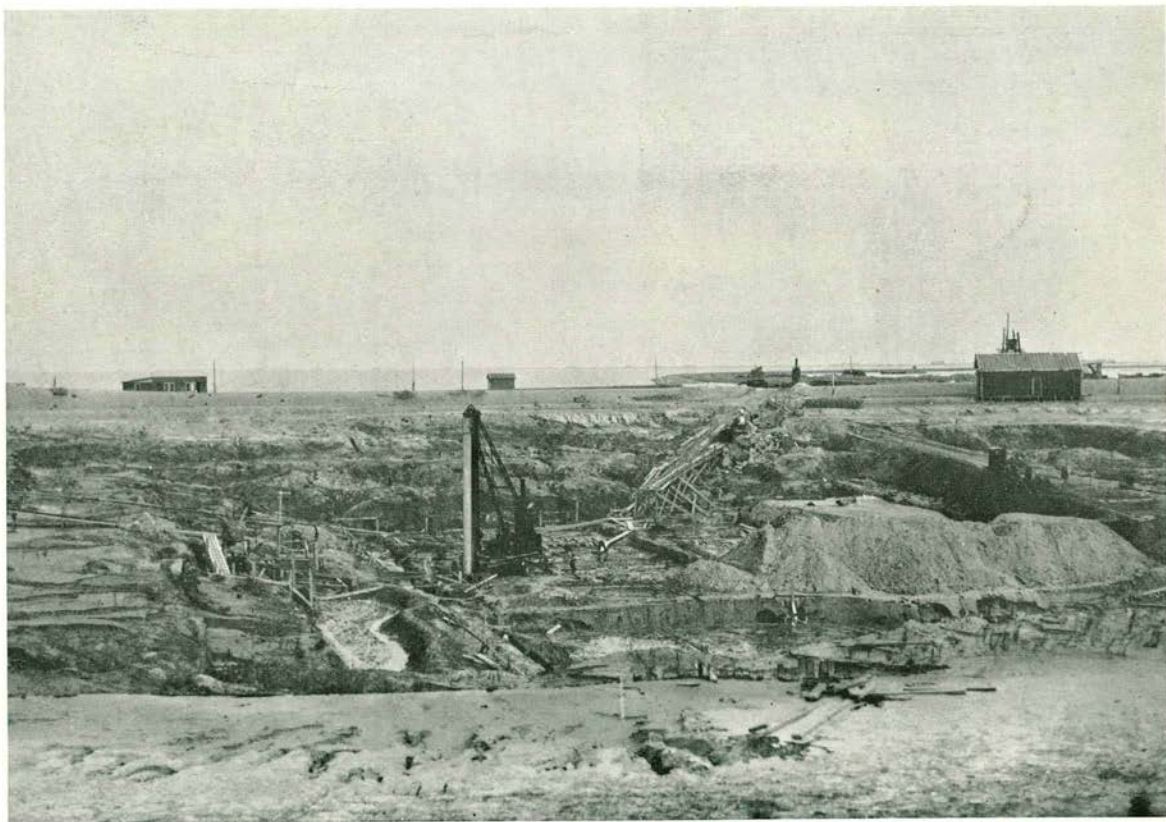

N°. 4. Gemaal te Lemmer. Aanzicht van de polderzijde (8 December 1939). De drie zuigopeningen, gescheiden door de brugpijlers. Vóór langs de drie openingen de (nog niet ontkiste) brug tot steun van het krooshek.
(Foto P. C. Vijn, Lemmer.)

No. 5. Toegangssluis tot den Noordoostelijken polder te Lemmer. Binnenfront (17 November 1939). Ter linkerzijde de keermuur, die de sluis met het gemaal verbindt.

(Foto P. C. Vijn, Lemmer.)

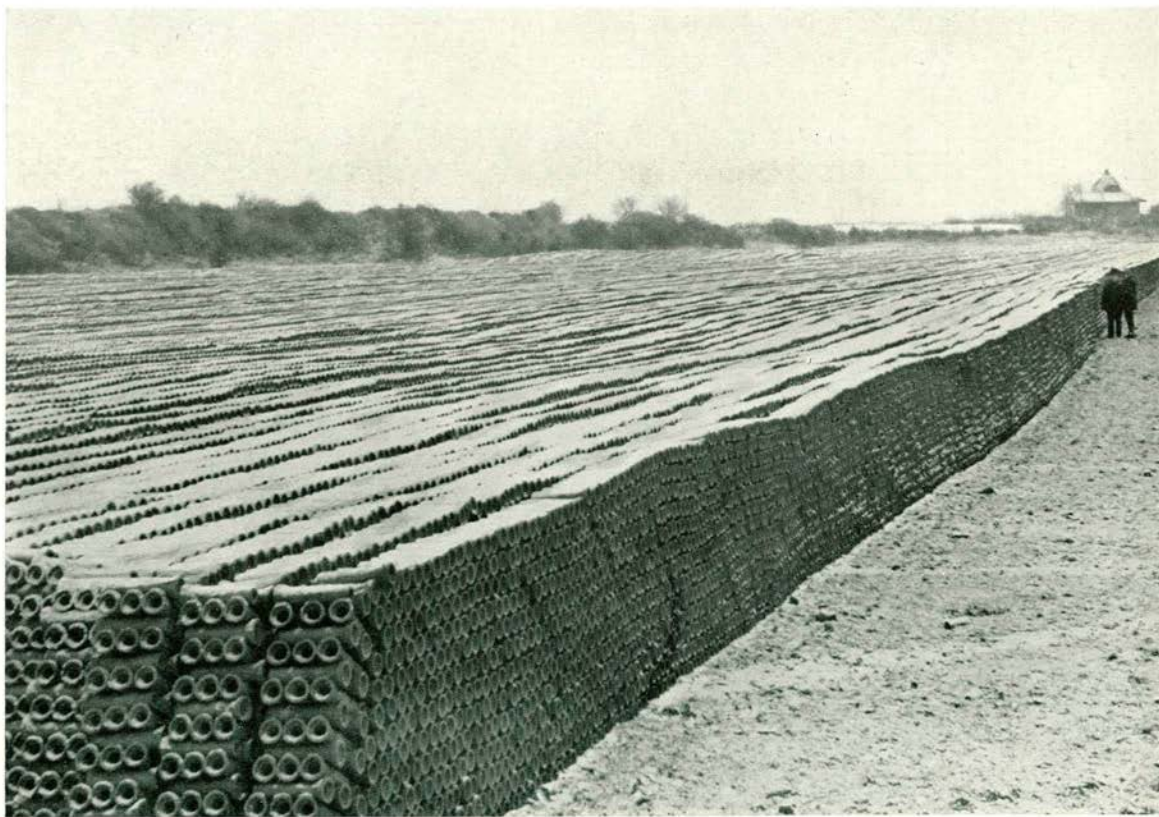
No. 6. Overzicht bouwput voor gemaal en schutsluis nabij De Voorst met grondwerken en heiwerk van de Franki-palen in uitvoering (28 September 1939).

(Foto Nieuwsblad van Friesland)

No. 7. Opslagterrein van draineerbuizen nabij de Voorst. Op den achtergrond de sluis- en gemaalput ten behoeve van den N. O. Polder.

No. 8. Het overzicht over hetzelfde terrein, waarop circa 6 miljoen draineerbuizen ten behoeve van den N. O. Polder zijn opgeslagen, in andere richting gezien.

N°. 9. Akkerbouwboerderij, type q², op kavel H. 20. Bouwjaar 1935/36.

N°. 10. Akkerbouwboerderij, type svar., op kavel C. 22. Bouwjaar 1938/39.
Achter deze boerderij staat een open kapschuur.

van $\pm$ 2000 kg per ha laat zien. De korrels zijn over het algemeen fijner dan in 1938, vooral van de binderhaver. De vraag naar Wieringermeerhaver als zaaihaver is dit jaar nog weinig verminderd.

Karwij. In vergelijking met het voorgaande jaar is hier een niet onaanzienlijke vooruitgang te bespeuren, hetgeen voor de cultuurrijpheid van de jonge gronden wel als een verblijdend verschijnsel mag worden aangemerkt. Indien we een minder droog voorjaar hadden gehad, was de stroo-opbrengst zeker hooger geweest, want over het geheel genomen was het maar een kort gewas. De kwaliteit van het zaad was goed.

Vlas. Voor eigen rekening is ook dit jaar geen vlas verbouwd; de opbrengstcijfers, welke gedeeltelijk bekend zijn, zijn verstrekt door de pachters van vlasland. Alle vlassers zonden echter hun gegevens nog niet in, zoodat de opgave betrekking heeft op ongeveer de helft van het totale aantal ha; volledigheidshalve worden ze hier echter toch vermeld. De algemeene indruk was, dat, gezien de droge maanden Mei, Juni en Juli, het vlas het niet slecht gedaan heeft en in dezen nieuwen polder wel op zijn plaats is. Dit bewijst ook wel de groote vraag naar vlasland, want elk jaar melden zich meer gegadigden aan.

Erwten. Hiervan is nog niets gedorscht, maar de verwachting is, dat er, ondanks het verlies tijdens den oogst, een behoorlijke opbrengst van zal komen.

Boonen. Dit gewas is op den lichter grond totaal verdroogd; op den zwaarder grond, waar de groei en bloei zeer bevredigend leek, heeft de aantasting door luizen de hoop op een goed gewas den bodem ingeslagen. Een klein gedeelte werd in September nog gedorscht, met een zeer matig beschot; de kwaliteit van de boonen was goed.

Lucerne. Dit gewas heeft zeer sterk van droogte en, voor wat de 2e snede betreft, erg van luis te lijden gehad. Het verdrogingsverschijnsel is te wijten aan de omstandigheid, dat veel lucerne stond op kavels, in welker ondergrond zure klei voorkomt, waarin de lucernewortels niet hebben kunnen binnendringen, zoodat de planten in de bouwvoor verdroogd zijn. Op de goede perceelen, zonder zuren ondergrond, was de opbrengst van 3 sneden hooi uitstekend

en bracht aanzienlijk meer op dan het gemiddelde; cijfers van 8000 à 9000 kg per ha in 3 sneden komen voor. Behalve van de 2e snede is de kwaliteit van het lucernehooi uitstekend.

Roode klaver. Hiervan zijn alleen de goede perceelen gehoid; de minder goede werden doorgezaaid met hopperups en beweid en de slechte zijn omgeploegd. Hierdoor lijkt het resultaat niet zoo ongunstig, het geeft nog wel een beeld van wat het had kunnen zijn, als de winter van 1938—1939 niet zoo streng geweest was. Wat onder 3e snede vermeld staat is eigenlijk een late 2e snede, gedeeltelijk gemengd met lucerne, welke tijdens het maaien van de 3e snede lucerne gehoid werd. De kwaliteit was over het algemeen goed.

Suikerbieten. De kavels waarop suikerbieten werden verbouwd, waren onderling nogal verschillend, doordat een gedeelte stond op in 1938 gediëpspitten grond. Door de vele wegvallers en plaatselijk ook kleinere bieten, was de opbrengst op de gediëpspitte kavels F.47 en 48 gemiddeld 33 995 kg netto, met 17,3 % suiker; op J.8 (niet gediëpspit land) was deze 47 263 kg per ha met 17,4 % suiker. Op de gediëpspitte kavels hebben de bieten van droogte te lijden gehad, anders zou het verschil vermoedelijk niet zoo groot geweest zijn. Het suikergehalte was dit jaar bijna 2% hooger dan in 1938; van de eerste schepen had een enkele lading zelfs om en bij 18% suiker. De suikerbieten kregen vroegtijdig gele bladeren, zonder dat daarvoor een bepaalde oorzaak was aan te wijzen. Hetzelfde verschijnsel deed zich echter ook elders in ons land, in soms nog veel sterkere mate, voor.

Voederbieten. Deze werden voor eigen gebruik verbouwd, hetgeen zeer gelukkig is, want nu kunnen in dezen tijd van voedselschaarste de paarden gedurende de stalperiode 5 kg voederbieten per dag krijgen, met ongeveer een gelijk kwantum tarwekaf. De bieten waren niet zwaar van stuk, maar de opbrengst was toch bevredigend.

IV. Stand van de gewassen.

Grasland. De grasgroei was in het tweede halfjaar zeer bevredigend en ook het jonge grasland deed het zeer goed; de klaver daarin is goed aangeslagen.

Gedurende de vele regens in October en November deed zich op de gedraineerde graslanden het verschijnsel voor, dat er veel water op het land bleef staan. Op de jongere weiden was dit in sterkere mate

het geval dan op de oudere. Oogenschiijnlijk heeft het gewas er echter nog niet van geleden.

Lucerne. De stand van de stoppellucerne is over het geheel genomen goed en in den wintergerststoppel was de ontwikkeling zoo welig, dat hiervan nog een gedeelte op stam verkocht is voor hooiwinning. Door de bijzondere tijdsomstandigheden is echter een groot gedeelte van de stoppellucerne niet kunnen blijven liggen en werd deze weer omgeploegd, om in 1940 een graanvrucht te kunnen oogsten.

In sommige lucerne kavels komt nog al eens muur, in andere weer gras voor, zoodat het wel van belang is deze kavels het volgende voorjaar flink te eggen of te schoffelen, temeer, omdat er ook dezen herfst door den velen regen niets aan gedaan kon worden.

Roode klaver. Waar de bodem in de omstandigheid verkeerde een goed graangewas te kunnen produceeren, daar is ook de stand van de roode klaver in den stoppel goed. Afwijkende plekken zijn op een of andere onvolkomenheid van den grond terug te brengen. Behalve deze vrijwel kale plekken, van slechts geringen omvang, is de stand goed.

Hopperupsklaver. Met weinig uitzonderingen heeft de hopperups in de stoppels een uitstekenden groei vertoond. Speciaal in de vlasstoppels heeft ze weer goed voldaan; in den nazomer was de groei bijzonder welig. Enkele perceelen werden voor eigen gebruik geweid of verhuurd om te beweiden.

Winterrogge. Evenals andere jaren is op enkele zandige kavels winterrogge gezaaid, hoofdzakelijk om goed dekstroo te hebben voor de hooi- en graanmijten. De stand lijkt tot heden zeer goed, hoewel in het noorden van de secties F en J enkele afwijkende plekken voorkomen.

Wintergerst. De wintergerst werd dit jaar door verschillende omstandigheden drie à vier weken later gezaaid dan andere jaren. De opkomst en de stand zijn uitstekend en geelkleuring van de onderste bladen, zooals anders bij een vroege ontwikkeling het geval was, is tot heden nog niet opgetreden.

Wintertarwe. Het zaaien van de wintertarwe kwam half December klaar, behalve een kleine oppervlakte op een perceel zeer zware, stugge klei. Voorzover het gewas thans te beoordeelen is, zijn

opkomst en groei overal goed. In verband met den grooten regenval stond op sommige kavels tijdelijk wel eens wat water, doch door het maken van drainfilters en doorsteken van de drainreeksen is daarin nu een flinke verbetering gebracht. De tarwe, welke op de nog niet definitief toegewezen pachtbedrijven is gezaaid, staat over het geheel zeer goed.

3. DE SOCIAAL-ECONOMISCHE AFDEELING.

I. Domeinbeheer.

A. Uitgifte in erfpacht van bouwgrond.

De stand van de uitgifte in erfpacht was op 31 December 1939 als volgt:

Bestemming.	Slootdorp.			Middenmeer.			Wieringerwerf.			Buiten de dorpen.		
	Aantal percelen.	Oppervl. in m ² .	Canon in guldens.	Aantal percelen.	Oppervl. in m ² .	Canon in guldens.	Aantal percelen.	Oppervl. in m ² .	Canon in guldens.	Aantal percelen.	Oppervl. in m ² .	Canon in guldens.
Particuliere woningbouw	7	3745	446	17	9041	1037	4	1804	232	2	2065	184
Bouwureau „De Wieringermeer”	104	40761	1683	131	44614	1841	107	40303	1664	—	—	—
Winkelbouw en klein-industrie	23	12990	1722	33	18465	2567	14	6486	1035	4	539	40,50
Industrieterrein	—	—	—	13	20514	3009	5	8890	1336	3	8007	1052
Kerken en wijkverpleging	4	13477	137	3	12409	125	2	4745	48	—	—	—
Bijzondere scholen	1	3272	33	1	4362	44	—	—	—	—	—	—
Openbare scholen	1	4215	—	1	3570	—	1	2875	—	—	—	—
Gymnastiekterrein	1	13250	—	1	16360	—	1	20300	—	—	—	—
Totalen	141	91710	4021	200	129335	8623	134	85403	4315	9	10611	1276,50

Voorloopig werden nog in erfpacht toegewezen:

te *Slootdorp*, een perceel bouwgrond voor de stichting van een woning met pakhuis voor het opslaan en verhandelen van veevoeder, kunstmeststoffen, zaaiaden, enz.;

te *Middenmeer*, een perceel bouwgrond voor de stichting van een pakhuis voor het opslaan en schoonen van granen, zaden en peulvruchten.

B. *Uitgifte in pacht van cultuurgrond.*

1. *Verpachting ingaande 1 November 1939 (51 bedrijven).*

Met het verzamelen en verwerken van de gegevens omtrent de kandidaten, die zich voor het pachten van een boerderij in de Wieringermeer met ingang van 1 November 1939 hadden opgegeven, werd op de gebruikelijke wijze voortgegaan. Eind September was een en ander zoover gevorderd, dat onder normale omstandigheden tot toewijzing zoude zijn overgegaan. De inmiddels ingetreden mobilisatie en de groote onzekerheid, welke daarvan op verschillend gebied het gevolg was, leidden tot het besluit de toewijzing voorloopig aan te houden. De voornaamste factor was daarbij het ontbreken van de gebouwen en de mogelijkheid, dat de bouw door beperking van den aanvoer van bouwmaterialen groote vertraging kon ondervinden en het daardoor onmogelijk zou worden de bedrijfsgebouwen met woningen tijdig aan de daarvoor in aanmerking komende kandidaten ter beschikking te stellen. Voorts bleek een zevental gegadigden, wien onder normale omstandigheden eveneens een boerderij zou zijn toegewezen, gemobiliseerd, hetgeen aanvaarding onmogelijk maakte. Aan 41 kandidaten werd bericht gezonden, dat hun onder normale omstandigheden een bedrijf zou zijn toegewezen, doch dat de toewijzing thans zou afhangen van het al dan niet tijdig gereed komen van de bedrijfsgebouwen met woningen. De bouw van 13 boerderijen was begin December zoover gevorderd, dat de toewijzing van deze bedrijven kon plaats hebben, onder voorwaarde, dat de woningen ook spoedig betrokken zouden worden. De overige boerderijen zullen waarschijnlijk in Februari en Maart 1940 gereed komen, zoodat, onvoorziene omstandigheden voorbehouden, de uitgifte van de hier bedoelde 41 bedrijven verder normaal zal kunnen verlopen. De overige 7 bedrijven worden voorloopig gereserveerd voor gemobiliseerden. Van den duur der mobilisatie zal het afhangen of toewijzing van deze bedrijven aan de daarvoor in aanmerking komende kandidaten zal kunnen plaats hebben.

De vertraging in de uitgifte maakte maatregelen voor inzaai van de voor verpachting bestemde gronden noodig. De inzaai van de wintergranen werd daarom verzorgd door de Cultuurmaatschappij,

waarvoor aan belanghebbenden bij aanvaarding de gemaakte kosten in rekening zullen worden gebracht. Een drietal landbouwkundige opzichters, wien reeds eerder, op grond van hun voorkeursrecht een bedrijf was toegewezen, kon dit aanvaarden.

2. *Herkomst pachters van boerderijen.*

Met inbegrip van de 28 gegadigden, die nog voor toewijzing van een bedrijf van de uitgifte 1939 in aanmerking komen, kan de herkomst der pachters als volgt worden gegroepeerd:

Provincie.	Uitgifte November.						Totaal.	In %.
	1934.	1935.	1936.	1937.	1938.	1939.		
Noordholland .	11	18	9	11	11	20	80	24
Zuidholland .	2	2	1	3	6	4	18	5
Groningen . .	11	18	10	13	9	10	71	21
Friesland . . .	15	4	9	8	8	11	55	17
Drente	3	1	3	—	2	2	11	3
Overijssel . . .	1	3	—	1	3	2	10	3
Gelderland . . .	1	5	3	7	4	1	21	6
Utrecht	—	2	1	—	—	—	3	1
Noordbrabant .	1	7	6	5	3	7	29	9
Zeeland	—	6	2	6	9	8	31	9
Limburg	—	1	—	3	—	1	5	2
Totalen	45	67	44	57	55	66	334	100

3. *Uitgifte kleine gemengde akkerbouw/graslandbedrijven (18 bedrijven).*

De voor deze bedrijfjes bestemde boerderijen kwamen tijdig gereed, zoodat de voorloopige toewijzing reeds in Augustus kon plaats hebben. Een 4-tal gegadigden werd evenwel tengevolge van de mobilisatie in militairen dienst geroepen. Een dezer was niet in staat voldoende waarborgen te geven voor een doelmatige exploitatie van het bedrijf, in verband waarmede de definitieve toewijzing van dit bedrijf werd opgeschort. Van de 17 pachters wonen er 13 in de Wieringermeer, 1 te Wieringen, 1 te Abbekerk en 2 te Barsingerhorn. Gedeeltelijk werden deze bedrijfjes reeds betrokken.

4. *Uitgifte akkerbouw/tuinbouwbedrijven (28 bedrijven).*

Ook de voorloopige toewijzing van deze bedrijven vond in Augustus reeds plaats. De mobilisatie zette ook deze uitgifte echter op losse schroeven, temeer, daar de behuizing voor deze bedrijven nog moest worden aanbesteed. Overleg met de betrokkenen leidde er toe de definitieve toewijzing voorloopig een jaar op te schorten. Alleen aan een vijftal kandidaten, die op grond van de hun verstrekte voorloopige toewijzing reeds maatregelen tot liquidatie van hun bedrijf op het oude land hadden getroffen, werd gelegenheid geboden het bedrijf te aanvaarden, mits zij hun woonplaats naar een der dorpen in de Wieringermeer overbrachten. Getracht zal worden zoo goed mogelijk in de behoefte aan bedrijfsruimte te voorzien.

Onvoorziene omstandigheden voorbehouden zullen van de uitgifte 1939 in particuliere exploitatie overgaan:

- 44 bedrijven van de normale uitgifte;
- 17 gemengde akkerbouw/graslandbedrijven;
- 5 gemengde akkerbouw/tuinbouwbedrijven;

---

66 totaal.

5. *Uitgifte bedrijven voor Staatsexploitatie (15 bedrijven).*

Naast de 7 bedrijven, welke voorjaar 1939 in Staatsexploitatie werden genomen, werden met ingang van 1 November opnieuw 15 bedrijven in het Staatsbedrijf gebracht.

6. *Wijziging verpachte bedrijven.*

Een bedrijf werd met een aangrenzend perceeltje uitgebreid. Van verschillende andere bedrijven werden evenwel kleine gedeelten aan de pacht onttrokken, ten behoeve van den aanleg van Rijksweg n°. 7.

Tenslotte werd op een als los land uitgegeven perceel cultuurgrond een boerderij gesticht, waardoor het aantal verpachte boerderijen met 1 werd uitgebreid.

7. *Verpachting van los land.*

Vershillende perceelen, welke voorheen voor den tijd van één jaar in pacht werden uitgegeven, werden met ingang van 1 November 1939, in verband met de Pachtwet, voor onbepaalden tijd verpacht. Voor den tijd van een jaar werd opnieuw verpacht een totale opper-

vlakke van $\pm$ 27 ha, verdeeld over verschillende perceelen, welke t.z.t. een andere bestemming zullen ontvangen.

8. *Stand der verpachting.*

Aan het einde van 1939 was de stand van de verpachting (inbegrepen de 28 nog definitief toe te wijzen bedrijven) als volgt:

Verpachting ingaande:	Aantal.	Aanvankelijke oppervlakte in ha.	Latere uitbreiding in ha.	Totaal in ha.
1. Boerderijen:				
1 Maart 1934 . . . (Joodsche Arbeid)	1	62.07.90	304.34.20	366.42.10
1 Nov. 1934 . . .	45	1421.18.05	415.91.90	1837.09.95
1 Nov. 1935 . . .	67	2652.90.01	259.15.14	2912.05.15
1 Nov. 1936 . . .	44	1413.56.37	—	1413.56.37
1 Nov. 1937 . . .	57	2275.79.99	—	2275.79.99
1 Nov. 1938 . . .	55	1983.45.30	—	1983.45.30
1 Nov. 1939 . . .	66	$\pm$ 1690.75.24	—	$\pm$ 1690.75.24
Totaal . . .	335	$\pm$ 11499.72.86	979.41.24	12479.14.10
2. Onbehuiscd land:				
a. meerjarige verp.				
1 Nov. 1934 . . .	2	20.25.30	7.28.70	27.54.00
1 Nov. 1935 . . .	7	111.99.78	4.87.36	116.87.14
1 Nov. 1936 . . .	4	163.00.79	5.77	163.06.56
1 Nov. 1937 . . .	5	214.41.04	—	214.41.04
1 Nov. 1938 . . .	7	115.56.50	—	115.56.50
1 Nov. 1939 . . .	14	51.69.13	—	51.69.13
b. éénjarige verp. . .				
	8	26.98.51	—	26.98.51
Totaal . . .	47	703.91.05	12.21.83	716.12.88
Totaal-generaal	382	$\pm$ 12203.63.91	991.63.07	$\pm$ 13195.26.98

Een overzicht van de verpachting op 1 Januari 1940 is als bijlage n°. III in dit Bericht opgenomen.

9. Grootte der verpachte bedrijven.

De uitgegeven bedrijven kunnen thans als volgt worden gegroepeerd:

Oppervlakte.	Aantal.
0 — 7 $\frac{1}{2}$ ha	1
7 $\frac{1}{2}$ — 12 $\frac{1}{2}$ "	36
12 $\frac{1}{2}$ — 25 "	57
25 — 30 "	36
30 — 40 "	60
40 — 50 "	85
50 — 60 "	24
60 — 70 "	17
70 — 80 "	15
80 — 90 "	—
90 — 100 "	2
boven 100 "	1
	334
Joodsche arbeid	1
	335

Rectificatie.

In het hoofd van den staat opgenomen aan het slot van blz. 56 van het driemaandelijksch bericht van Juli 1939, moet in plaats van „akkerbouwbedrijven” worden gelezen „weidebedrijven” en in de plaats van „weidebedrijven” „akkerbouwbedrijven”.

10. Gebruik van het gepachte als bouw- en grasland, tuingrond en erf.

Jaar.	Bouwland.	Grasland.	Tuingrond.	Erf.
1935	45 0/0	53 0/0	—	2 0/0
1936	63 0/0	35 0/0	Gering	2 0/0
1937	66 0/0	29 $\frac{1}{2}$ 0/0	2 $\frac{1}{2}$ 0/0	2 0/0
1938	69 0/0	23 $\frac{1}{2}$ 0/0	5 $\frac{1}{2}$ 0/0	2 0/0
1939	75 $\frac{1}{2}$ 0/0	19 0/0	3 $\frac{1}{2}$ 0/0	2 0/0

Opgemerkt dient te worden, dat een groot deel van de voor tuinbouw uitgegeven gronden voor de teelt van akkerbouwgewassen wordt bestemd.

11. Keuring van gewassen.

Volgens de keuringslijsten van den Nederlandschen Algemeenen Keuringsdienst werden in 1939:

goedgekeurd	619.19.00 ha
afgekeurd	32.32.00 ,,
Totaal gekeurd	651.51.00 ha

Deze keuring had plaats op 83 pachtbedrijven en liep uiteen van 0.25.00 ha tot 44.18.00 ha per bedrijf.

12. Weidebedrijven.

Na een in het algemeen te drogen zomer herstelde zich de gras-groei op de niet geïnfiltreerde gronden in den loop van den zomer vrij goed. De hooioogst viel echter tegen; de gemiddelde opbrengst (1e snede) bedroeg ongeveer 2000 kg per ha, tegen $\pm$ 3480 kg per ha in 1938 en $\pm$ 3650 kg per ha in 1937. Ook de opbrengst van het kuilgras viel niet mee, er werd dan ook betrekkelijk weinig gras ingekuuld.

De gezondheidstoestand van het vee was goed. Slechts enkele gevallen van varkenspest traden op. Van diarree bij het rundvee werd, waar de aanbevolen bestrijdingsmethode was toegepast, geen nadeel ondervonden.

13. Akkerbouwbedrijven.

De oogst kwam goed binnen, terwijl ook de najaarswerkzaamheden vlot verliepen.

De opbrengst en kwaliteit van de gewassen was goed.

De gemiddelde opbrengst van de in hoofdzaak verbouwde gewassen was als volgt:

Gewas.	Opbrengst per ha:	
	in 1938.	in 1939.
Wintertarwe	4 366 kg	4 500 kg
Zomertarwe	3 627 kg	4 200 kg
Haver	4 800 kg	4 250 kg
Erwten	3 482 kg	4 250 kg
Vlas (gerepeld)	6 116 kg	5 000 kg
Suikerbieten	41 543 kg	43 500 kg
Voederbieten	70 033 kg	68 300 kg
Aardappelen	376 hl	408 hl

14. *Economische toestand.*

De resultaten van de weidebedrijven zijn ook het afgelopen jaar weer weinig bevredigend geweest. De aanhoudende droogte en koude in het voorjaar belemmerden den grasgroei in ernstige mate. Dit vond zijn terugslag in de melkgift, terwijl anderzijds grasgebrek de vee-prijzen deed dalen, zoodat de veehouders dubbel getroffen werden. Was het tijdens de zomermaanden nog mogelijk door bijvoeding van krachtvoer de melkopbrengst op te voeren, in het najaar werd van Regeeringswege in dit opzicht beperking aangelegd. De hoogere prijzen van de producten hebben het nadeel niet kunnen overbruggen en zoo zijn verscheidene veehouders met geringen hooivoorraad en beperkte mogelijkheden wat het overige veevoeder betreft, onder zorgvolle omstandigheden den winter ingegaan.

Anders is het bij de akkerbouwbedrijven gesteld. De oogstresultaten waren zeer bevredigend. De oogst kwam goed binnen, al trad hier en daar, tengevolge van onttrekking van werkkrachten aan de bedrijven door de mobilisatie, wel eenige vertraging op. Een 30-tal pachters werd tengevolge van de mobilisatie onder de wapenen geroepen. Over het algemeen kon over voldoende hulp worden beschikt, zoodat de exploitatie van de bedrijven daardoor geen belemmering van beteekenis ondervond, ook al, omdat aan verscheidene pachters af en toe zakenverlof werd verleend. Gezien de voor verschillende producten opgetreden prijsverhooging, mag worden aangenomen, dat ook de financiële uitkomsten van de akkerbouwbedrijven reden tot tevredenheid geven.

15. *Afzet van producten.*

De afzet van verschillende producten ondervond eenige stagnatie in verband met de Regeeringsmaatregelen, terwijl ook de betaling van de aan de Regeering geleverde producten vertraging ondervond. Hierdoor konden verschillende pachters niet aan hun verplichting tot pachtbetaling op 1 November voldoen. Hun werd een maand uitstel van betaling verleend. Op 1 December hadden nagenoeg alle pachters aan hun financiële verplichtingen voldaan.

16. *Fokkerij.*

De Rundveefokvereniging „de Wieringermeer” breidt zich nog steeds uit. Aan het einde van de verslagperiode bedroeg het aantal leden 53, tegen 38 in het vorige jaar.

Het aantal leden van de Hengstenvereniging „Hollands Noorderkwartier” steeg van 51 tot 60. Een tweede hengst werd aangekocht.

17. *Stalcontrôle.*

De stalcontroleur bezocht geregeld de bedrijven voor de melkcontrôle en het geven van voorlichting.

Door de Commissie voor Stalcontrôle werden met goed gevolg drie melkcursussen georganiseerd.

18. *Aankoop van vruchtboomen.*

Ook dit jaar werden de pachters in de gelegenheid gesteld, door tusschenkomst van de Directie, door den Nederlandschen Algemeenen Keuringsdienst goedgekeurd plantmateriaal te betrekken. Vele pachters maakten hiervan gebruik. Ongeveer 1900 vruchtboomen werden afgeleverd.

19. *Nakoming van de Pachtvoorwaarden.*

Over het algemeen werden de gestelde pachtvoorwaarden behoorlijk nagekomen. Een uitzondering hierop vormde de verplichting tot het schouwbaar hebben van slooten, greppels, e.d. Bij de November-schouw moest dientengevolge een groot aantal pachters boete worden opgelegd.

20. *Verpachting van landarbeidersperceelen.*

Aan het einde van de verslagperiode waren in totaal 220 landarbeidersperceelen verpacht met een gezamenlijke oppervlakte van 11.13.08 ha tegen een pachtsom van f 838,41.

C. *Verhuur van Woningen.*

Woningen buiten de dorpen.

Overzicht gebruik boeren-, arbeiders- en dienstwoningen op 31 December 1939.

1. *Boerenwoningen:*

verpacht	268
in gebruik bij opzichters van de Landbouwcultuur Mij en de Proefboerderij	5
Overbrengen	273

Overgebracht . . .	273
in gebruik bij zetboeren van de Staatslandbouwbedrijven .	7
verhuurd	2
bestemd voor pachters, uitgifte 1 - 11 - '39 (waarvan reeds enkele woningen door pachters zijn betrokken)	21
Samen	303

2. *Arbeiderswoningen:*

verpacht	69
verhuurd	18
in gebruik bij opzichters van de Landbouwcultuur Mij . .	16
bestemd voor pachter uitgifte 1 - 11 - '39	1
Samen	104

3. *Dienstwoningen:*

in gebruik bij Rijkspersoneel	39
verhuurd	1
Samen	40

4. *Woonketen:*

verhuurd	2
(waarvan 1 alleen de bovenverdieping).	

D. *Verhuur van de Visscherij.*

Voor het visschen met een hengel in het Amstelmeer werden in de verslagperiode 14 vergunningen à f 1,50 per stuk afgegeven. In de eerste helft van 1939 bedroeg dit aantal 49, zoodat in totaal 63 hengelvergunningen werden uitgereikt.

Voor de visscherij met een hengel in het Amstelmeerkanaal werden in de eerste helft van 1939 12 vergunningen uitgereikt à f 1,50 per stuk. In de tweede helft beliep dit aantal 26, zoodat in totaal 38 vergunningen werden afgegeven.

E. *Vergunningen.*

1. *Meerjarige vergunningen.*

Ingetrokken werden 6 vergunningen.

Uitgereikt werden 8 privaatrechtelijke vergunningen te weten:

1. voor het hebben van kabels voor radiodistributie tegen een vergoeding van f 8 per jaar,

1. voor het hebben van een steiger, tegen een vergoeding van f 10 per jaar,

1 voor het hebben van een weegbruginstallatie tegen een vergoeding van f 75 per jaar,

4 voor het hebben van taanketels en het drogen van vischtuigen, te zamen tegen een vergoeding van f 58,79 per jaar,

1 voor het hebben van een overlaadstelling, tegen een vergoeding van f 70 per jaar.

Voor het uitreiken van 79 publiekrechtelijke vergunningen, te weten 75 voor het laden en lossen van landbouwproducten enz.,

3 voor het plaatsen van vischtuigen aan het buitenbehoop van den Wieringermeerdijk en 1 voor het hebben van afvoerleidingen, werd als erkenning van het eigendomsrecht van het Rijk, een vergoeding vastgesteld van f 2,50 per vergunning en per jaar.

De stand van de uitgereikte vergunningen (waaronder begrepen de publiekrechtelijke vergunningen, voor zoover hierbij het betalen van een recognitie is bedongen) was op 31 December 1939 als volgt:

Aantal vergunningen.	Aard der vergunningen.	Bedrag.
89	Plaatsen en hebben van een brongasinstallatie	f 910,—
8	Plaatsen en hebben van een benzinepompinstallatie	" 525,—
7	Gebruiken opslagterrein	" 530,—
2	Leggen en hebben van kabels voor radio-distributie	" 83,—
9	Maken en hebben van een steiger	" 170,—
1	Gebruiken van een loswal	" 25,—
5	Leggen en hebben van electriciteitskabels, waterleidingbuizen, enz.	" 12,50
3	Maken en hebben van een weegbruginstallatie	" 259,—
32	Stellen van vaste vischtuigen Wieringermeerdijk	" 80,—
245	Laden en lossen van landbouwproducten enz.	" 612,50
4	Plaatsen van taanketels en drogen van vischtuigen	" 58,79
1	Overlaadstelling	" 70,—
1	Afvoerleiding	" 2,50
407	Totaal	f 3338,29

2. Eenjarige vergunningen.

Uitgereikt werden 18 eenjarige vergunningen (waaronder begrepen de publiekrechtelijke vergunningen, voorzover hierbij het betalen van een recognitie is bedongen) te weten:

Aantal.	Aard der vergunningen.	Bedrag.
1	Hebben van een buisleiding	f 2,50
2	Lossen en laden van cement, enz.	" 5,—
7	Ligplaats woonschepen, enz.	" 42,50
1	Hebben tijdelijke woning	" 10,—
2	Afgraven van zand	p. m.
2	Hebben werkspoor	" 35,—
2	Gebruiken opslagplaats	" 25,—
1	Hebben van een trechter	" 15,—
18	Totaal	f 135,—

F. Staatslandbouwbedrijven.

In aansluiting op het vorige overzicht waarin eenige principiele lijnen werden aangegeven waarlangs de Staatslandbouwbedrijven zich zullen ontwikkelen, kunnen thans diverse punten, meest van praktischen aard, worden besproken.

1. Algemeen.

Aansluiting L.C.O. voor Noordholland. Hoewel aanvankelijk de Staatslandbouwbedrijven gezamenlijk onder één nummer als georganiseerde bij de Landbouw-crisis-organisatie waren aangesloten, werd het wenschelijk geoordeeld elk bedrijf als een afzonderlijk geheel te beschouwen. Op het daartoe gedane verzoek werd aan elk bedrijf afzonderlijk een organisatienummer toegewezen, waaruit voortvloeit, dat thans ook elk bedrijf een afzonderlijke toewijzing van bieten, kalveren enz. krijgt. Op deze wijze zijn de Staatslandbouwbedrijven geheel op één lijn gesteld met de bedrijven in de omgeving.

Zetboeren 1940. In de maand Juli werd in de landbouwbladen een oproep geplaatst, waarin werd medegedeeld, dat de gelegenheid

werd opengesteld om te solliciteeren naar de plaatsen voor zetboer op de Staatslandbouwbedrijven. Voor den sluitingsdatum, welke op 30 Juli was gesteld, meldden zich 983 gegadigden aan.

Zooals reeds in den oproep werd vermeld, ligt het niet in de bedoeling in 1940 opnieuw gelegenheid te geven tot sollicitatie, maar de dan benodigde zetboeren te kiezen uit de reeds aanwezige sollicitanten.

Het uitzoeken van de zetboeren voor de eerstvolgende uitgifte van 15 bedrijven, is inmiddels in een zeer ver gevorderd stadium gekomen en zal zeer binnenkort zijn geëindigd.

Lidmaatschappen. De Staatslandbouwbedrijven traden als lid toe van het Nederlandsch Rundvee Stamboek en van de Weegbruggen-Vereeniging in de Wieringermeer.

2. *Personeel en arbeidsvoorwaarden.*

Arbeidskrachten. Gedurende den oogst werd de kern van vast en losvast personeel aangevuld met losse krachten, die tijdelijk op deze bedrijven werk hebben gevonden. Voor het trekken van het vlas werden via de arbeidsbemiddeling 22 vlastrekkers uit Zeeuwsch-Vlaanderen aangenomen. Uitwisseling van personeel tusschen de bedrijven onderling had in enkele gevallen plaats. Op deze wijze is een meer gelijkmatige uitwisseling van arbeidskrachten mogelijk, hetgeen uiteraard de bedrijven ten goede zal komen.

3. *Inventaris.*

Trekkers. De 4 Caterpillar-trekkers hebben weinig stagnatie gehad en hebben goed voldaan. Een der dieseltrekkers werd gedurende den geheelen herfst gebruikt op de dezen herfst voor het eerst in exploitatie genomen bedrijven in sectie F, terwijl de werkzaamheden op het bedrijf, dat aldus zonder trekker kwam, werden verzorgd door den trekker van het aangrenzende bedrijf.

Voor de aandrijving van de dorschmachine werd een 55 pk Lanz Bulldog-trekker aangeschaft.

Dorschmachine. Een dorschgarnituur werd gekocht, terwijl uit het aanwezige vaste en losvaste personeel een dorschploeg werd geformeerd. Na den suikerbietenoogst werd met het dorschen begonnen, dat waarschijnlijk 2 maanden zal duren.

Inventaris nieuwe bedrijven secties F en K. Een belangrijk deel van den benoodigden inventaris voor deze bedrijven werd gekocht en inmiddels ontvangen.

4. Oogst 1939 akkerbouwbedrijven.

Gewassen. Volledigheidshalve volgt hieronder nog een overzicht van de in 1939 op de akkerbouwbedrijven geteelde gewassen:

wintertarwe	44,6 ha	schokkers	7,2 ha
zomertarwe	57,— „	vlas	25,9 „
zomergerst	21,9 „	karwij	7,— „
haver	54,7 „	blauwmaanzaad	8,1 „
duivenboonen	14,2 „	uien	1,8 „
groene erwten	22,5 „	suikerbieten	28,4 „

Over het geheel genomen ontwikkelden de gewassen zich gunstig, met uitzondering evenwel van de duivenboonen, die veel van luisaantasting hadden te lijden.

Oogstresultaten. Van enkele gewassen kunnen de oogstresultaten worden medegedeeld over de hieronder aangegeven oppervlakten:

wintertarwe (Carsten V)	10,9 ha	4656 kg per ha
duivenboonen	9,5 „	680—2050 „ „ „
blauwmaanzaad	6,1 „	1750—2050 „ „ „
karwij	7,— „	2540 „ „ „
suikerbieten	28,4 „	43848 „ „ „
uien	1,8 „	37170 „ „ „
vlas	8,9 „	7520 „ „ „
vlas	5,8 „	7020 „ „ „

Deze opbrengsten kunnen zeer bevredigend worden genoemd, met uitzondering van 2 ha duivenboonen, die door de luisaantasting slechts 680 kg per ha oprachten. De suikerbieten hadden veel van vergelingsziekte te lijden, welk euvel overigens algemeen was.

5. Akkerbouwgewassen oogst 1940.

Gewassen. Er werden 241 ha wintertarwe gezaaid, waarvan 101 ha Juliana, 26 ha Wilhelmina en 114 ha Carstens V. Uiteraard zijn thans ook de 15 nieuwe Staatslandbouwbedrijven in het zaaiplan opgenomen.

Hoewel het verdere zaaiplan in ontwerp gereed kwam, was het wegens de bijzondere tijdsomstandigheden moeilijk dit in meer definitieven vorm vast te stellen. Voor verschillende gewassen staat het n.l. nog niet vast in hoeverre daarvoor bindende regelen zullen worden gesteld.

Grondbewerking. Door de gunstige weersomstandigheden verliep de grondbewerking vlot; ook op de nieuwe bedrijven in de secties F en K.

6. *Graslandbedrijven.*

Zoals in het vorige overzicht werd vermeld, werden 3 graslandbedrijven in exploitatie genomen, van 19, 23 en 25 ha.

Indeeling bedrijven. De bestaande oppervlakte-indeeling werd gewijzigd; elk bedrijf werd in 10—12 kleine perceelen verdeeld, teneinde het omweidingssysteem in praktijk te kunnen brengen. Uiteraard vroeg dit voor het eerste jaar vrij veel extra werk. Het omweidingssysteem voldeed uitstekend.

Veestapel. Reeds werd medegedeeld, dat de geheele veestapel werd aangekocht, waarbij als richtsnoer werd aangenomen, dat begonnen zou worden met den aankoop van $\frac{2}{3}$ van den ten slotte gedachten melkveestapel, welke dan zou worden aangevuld met een iets grooteren stapel jong vee. Het spreekt wel vanzelf, dat de exploitatieresultaten hiervan in het eerste jaar ongunstigen invloed zullen ondervinden.

De veestapel houdt zich goed, terwijl de vetgehalten der melk gemiddeld zeer goed kunnen worden genoemd.

Met het houden van varkens werd begonnen; reeds zijn 25 zouters afgeleverd.

Inkuilen. De 3 betonnen silo's werden gevuld met gras en groene rogge, onder toevoeging van A.I.V.zuur.

Veevoeder. De rantsoeneringsmaatregelen voor veevoeder brachten ook voor deze bedrijven moeilijkheden mede, speciaal voor de voeding van de varkens.

Voor den rundveestapel werd een plan opgemaakt, waarbij suikerbietenkoppen en bladeren, kaf en stroo van de akkerbouwbedrijven voor de graslandbedrijven worden gereserveerd. De hooioogst op deze

bedrijven is, in aanmerking genomen het ongunstige voorjaar, niet tegengevallen. De nazomer maakte vrij veel goed.

II. Bouwkundige afdeling.

Gedurende de verslagperiode had de oplevering plaats van de 18 kleine boerderijen, typen p en u, waarvan in het Juli-bericht een beknopte beschrijving werd gegeven en welke gebouwd zijn voor de gemengde akkerbouw-graslandbedrijfjes. De meeste dezer boerderijtjes zijn onmiddellijk betrokken.

De bouw van 59 boerderijen, ten behoeve van de normale uitgifte, verloopt in een vlot tempo. Begin September, toen de mobilisatie 5 opzichters en 65 bouwvakarbeiders opvorderde, ontstond eenige stagnatie. Eenige vertraging in de oplevering der werken is echter niet te verwachten, daar van den aanvang der werken af rekening was gehouden met de mogelijkheid van ernstige internationale verwikkelingen, waarom zoo snel mogelijk alle bouwmaterialen werden aangevoerd. Dit vlotte verloop is mede te danken aan de omstandigheid, dat de werken dit jaar niet in denzelfden tijd behoeften te worden aanbesteed, hetgeen verschillende voordeelen biedt. Het aantal in de Wieringermeer gevestigde bouwvakarbeiders is klein, zoodat praktisch alle arbeiders van elders moeten worden betrokken. In verband met den heerschenden loonstandaard (klasse IVa) en den aard van het werk, moeten de geschikte arbeiders vooral op het platteland worden gezocht, bij voorkeur in de randgemeenten. In jaren met belangrijk minder werk dan nu, is gebleken, dat het randgebied slechts voor een deel aan de vraag kan voldoen, zoodat arbeiders uit alle deelen van ons land, in het bijzonder Friesland, moesten worden aangenomen. De kazernebouw en die van verdedigingswerken gedurende het vorige jaar waren echter oorzaak, dat zich moeilijkheden hebben voorgedaan bij het verkrijgen van arbeiders.

Reeds gedurende eenige jaren is er naar gestreefd de arbeidspits, welke zich telken jare vertoonde, te vervlakken. Daar de aanwijzing van de voor uitgifte in aanmerking komende perceelen echter gewoonlijk eerst in het begin van het jaar kon plaats hebben, was het in het tijdsbestek, dat voor de voorbereiding en de uitvoering der werken werd gevraagd, niet meer mogelijk een doeltreffende verdeling van de werken te organiseren.

In het afgelopen jaar kon echter reeds vroegtijdig een deel der uit te geven perceelen worden aangewezen en deze leenden zich, wat hun ligging t.o.v. elkaar betreft, goed voor gezamenlijke uitvoering,

zoodat de voornaamste bestekken als volgt konden aanvangen: 18 kleine boerderijen begin Maart, 20 boerderijen begin April en 39 boerderijen begin Juni. De gunstige gevolgen van de betere arbeidsverdeeling bleven niet uit, hoewel af en toe nog kon worden geconstateerd, dat voor eenige groepen arbeiders de grens tusschen vraag en aanbod dicht werd benaderd.

Van de boerderijen van de „gewone” uitgifte zijn 20 stuks zoo goed als gereed, terwijl de resteerende 39 stuks Februari/Maart kunnen worden opgeleverd, behoudens vertraging door vorst.

Bij een viertal ontginningsschuren, staande op bedrijven, welke in pacht zijn uitgegeven, worden boerenwoningen gebouwd, welke in Maart kunnen worden betrokken. De verbouwingen van deze schuren zijn in voorbereiding.

In vervolg op de vanwege de Rubberstichting genomen proef, zijn in een tweetal boerderijen in den geheelen koestal rubberplaatvloeren aangebracht. Omtrent de hiermee opgedane ervaringen zullen t.z.t. nadere mededeelingen worden gedaan.

Van een kapberg, welke niet was gevuld, verbrandde de neergelaten kap. De oorzaak is vermoedelijk te wijten aan het overwaaien van brandend kaf.

Enkele stalen open kapschuren werden, in verband met de uitgifte der gronden, verkleind en deels verplaatst. Van pachterszijde kwam vrij algemeen het verzoek om deze open kapschuren dicht te maken. De bezwaren, welke tegen deze schuren werden aangevoerd, zijn, dat de opgetaste granen niet voldoende droog blijven en tevens, dat het werken in deze schuren gedurende de slechte jaargetijden zeer bezwaarlijk is. Als proef is een tweetal schuren met hout dichtgemaakt. Deze kosten waren in verband met de noodzakelijke bijzondere constructie relatief hoog en zijn na de jongste groote prijsstijging van het hout zoodanig geworden, dat verdere verbouwingen voorloopig wel zullen moeten uitblijven.

Het gewone onderhoud der gebouwen, waartoe dit jaar o.m. het buitenschilderwerk van een vijftigtal boerderijen behoorde, geeft geen aanleiding tot het doen van bijzondere mededeelingen.

Bouwprogramma 1940.

Tenzij bijzondere omstandigheden zulks onmogelijk zouden maken, zal 1940 het laatste bouwjaar van de Wieringermeer zijn. Tevens zal dit jaar voor de bouwkundige afdeling een topjaar beteekenen, daar

het aantal te stichten boerderijen, met inbegrip van de tuindersplaatsjes, dat van de vorige jaren ver zal overtreffen.

Het programma omvat in hoofdzaak den bouw van:

45 normale boerderijen;

44 kleine boerderijen (gemengde akkerbouw/graslandbedrijven);

50 tuindersperceelen (gemengde akkerbouw/tuinbouwbedrijven);

12 verbouwingen van ontginningsschuren;

8 boerenwoningen.

De voorloopige raming van deze werken bedraagt $\pm$ f 2 200 000.

Zooals bekend is komen de nieuwe boerderijen in den regel omstreeks Maart voor bewoning gereed. Dit tijdstip is in overeenstemming met de behoeften aan woning en bedrijfsruimte van de akkerbouwers, terwijl voor de graslandpachters oplevering in April gebruikelijk is. In onzekere tijden, waarin wij thans verkeeren, is het echter gewenscht, dat reeds tijdens de toewijzing der bedrijven de hiertoe behoorende boerderijen zoodanig niet gereed zijn, dan toch in een zoodanig stadium van opbouw verkeeren, dat aangenomen kan worden, dat de gebouwen ook inderdaad gereed komen. Daar bij den komenden bouw ook met vertragingen in den aanvoer van bouwmaterialen, in het bijzonder hout, moet worden rekening gehouden, was spoedige aanbesteding der 45 normale boerderijen een dringende eisch. Gelukkig bleek het mogelijk reeds einde October de uit te geven bedrijven naar grootte en aard te bepalen en kon op korten termijn tot aanbesteding dezer boerderijen worden overgegaan. De gunning had reeds op 7 December l.l. plaats, dit is 5 maanden eerder dan in vorige jaren, zoodat, behoudens bijzondere factoren, verwacht mag worden, dat de laatste uitgifte van de normale boerderijen gewoon voortgang zal kunnen vinden.

Als bijlage (blad IV) is een kaartje opgenomen waarop soort, aantal en plaats der voornaamste uit te voeren bouwwerken zijn aangegeven.

III. Bebossching en beplanting.

De droogte in den voorzomer veroorzaakte eenige schade aan de oudere beplantingen vnl. langs de Hooge Kwelvaart en de Kwelsloot, terwijl de jongere beplantingen van zoutopstijging te lijden hadden.

a. *Kweekkerij.*

De in de kweekkerij staande plantsoenen hebben zich goed ontwikkeld. Behoudens enkele kleine plekjes, welke reeds in het voorjaar waren verdroogd, is de groei zeer goed geweest. De groei van den uit Denemarken geïmporteerden éénjarigen zwarten els blijkt minder goed te zijn dan die van de inlandsche- en Belgische elzenzaailingen.

De opkomst van de uitgezaaide eigengewonnen boomzaden was zeer goed, evenals de ontwikkeling van de verspeende plantsoenen, welke in het vorige jaar van eigen gewonnen zaad waren verkregen. In kwaliteit staat dit plantsoen bovenaan.

b. *Robbenoord.*

Op de kavels L.42, 43, 46 en 47 werd door zoutopstijging sterfte veroorzaakt in de jonge beplanting, terwijl plaatselijk op L.1, 2, 6 en 46 eenige oudere beplantingen van de droogte te lijden hadden. Overigens ontwikkelen zoowel de jonge als de oudere beplantingen zich bevredigend.

Aan de in de sitka-beplantingen voorkomende onderplanting werd plaatselijk schade aangericht door droogte. De herbebossching op L.4 en 6 (± 1 ha) met *Pinus nigra* var. *austriaca* is zeer goed geslaagd.

De bestrijding van het onkruid geschiedde in werkverschaffing en leverde geen moeilijkheden op.

Er werd begonnen met diepspitten voor boschaanleg van de nog braak liggende veenplekken op L.39 en L.41. Dit werk geschiedt in werkverschaffing.

In verschillende oudere beplantingen werd aan de hoofdhoutsoorten door opsnoeien (z.g. snitten) van den els de noodige ruimte gegeven.

c. *Wegen, kanalen, tochten, enz.*

De jonge beplantingen langs de wegen zijn over het algemeen goed aangeslagen. Slechts in sectie F is de beplanting langs de wegen (Klieverweg, Schelpenbolweg en Wierweg) grootendeels mislukt, evenals langs den Medemblickerweg-Oostzijde, tusschen Hoekvaartsluis en Schervenweg.

De oudere beplantingen blijven zich goed ontwikkelen.

Er werd begonnen met kappen van bleeslatten voor de waterbouwkundige afdeeling. Reeds werden 2000 bos gekapt.

Het schoffelen en plaggen geschiedde in werkverschaffing en leverde geen moeilijkheden op.

Er werd een aanvang gemaakt met spitten langs de wegen voor beplantingen in 1940, eveneens in werkverschaffing.

d. Dorpen, boerderijen, enz.

De beplanting van het uitbreidingsplan te Wieringerwerf is zeer goed aangeslagen en gegroeid. Ook de oudere beplantingen in de dorpen, op de terp en begraafplaats ontwikkelen zich bevredigend, behalve de linden te Slootdorp en Middenmeer, die niet grooter worden.

In het wandelboschje bij Middenmeer werd, ten behoeve van muziekkuitvoeringen, een plek opengekapt, waar een grasveld werd aangelegd.

Het onderhoud van het uitbreidingsplan werd in werkverschaffing, dat van de overige beplantingen met eigen personeel uitgevoerd.

In het boschje bij Slootdorp hebben de bewoners van dat dorp eenige banken geplaatst.

Hoewel beschadiging van de plantsoenen niet ernstig meer is, wordt toch hier en daar nog wat vernield, terwijl de beplantingen langs den achterkant der tuinen nogal eens als vuilnisbelt worden gebruikt.

De groei van de beplantingen op de erven van boerderijen, alsmede het onderhoud daarvan, geven reden tot tevredenheid.

e. Opmerkingen.

Van verschillende houtsoorten werden weer zaden verzameld, zoo wel in de Wieringermeer als in de onmiddellijke omgeving daarvan.

Het elzenhaantje en het spanrupsje in den els vertoonden zich in grooten getale. Schade werd nog aangericht door een snuitkevertje, *Phyllobius*, in de beplantingen op kavel E.99 en 100. In eiken en meidoorns kwam veel meeldauw voor.

Te Robbenoord werd $\pm$ 7 km rijwielpad van kleischelpen aangelegd, nl. van den Hippolytushoeverweg bij kavel E.96 door sectie E naar den Wieringerrandweg bij kavel E.103 en van gemaal Leemans langs de Oostzijde van de Hooge Kwelvaart naar den Sluitgatweg, met een zijtak door sectie L naar den hoek Sluitgatweg-Noorderdijkweg.

Eind Juli werden de wegen en paden te Robbenoord voor het publiek opengesteld. Uit de zeer groote belangstelling is gebleken, dat de aanleg van deze paden in een behoefte voorziet.

IV. Landmeetkundige Dienst.

Door de mobilisatie zijn de veldwerkzaamheden beperkt gebleven tot het inmeten van eenige erfpachtperceelen en zijn thans maatregelen getroffen een meetploeg weer aan het werk te kunnen zetten voor de verdere afwerking van de kadastreering.

In de Secties B.D. en H is een aantal kaartjes verstrekt op schaal 1 à 5000, omvattende kavels tot een gezamenlijke grootte van 220 ha.

Aangelegd zijn en verder berekend worden de bladen in Sectie A (3), B(3) C(2) en D(3) terwijl 2 van de 3 bladen in Sectie E zijn geкартеerd. Zoo spoedig mogelijk volgt nummering, berekening en definitieve kadastreering van deze plans, terwijl drie teekenaars belast zijn met de verdere kaartering.

V. Malariabestrijding.

De maatregelen ter voorkoming en bestrijding van malaria namen ook in de verslagperiode de aandacht van de Commissie voor Malariabestrijding in Noordholland in beslag. Uit een over den geheelen polder ingesteld onderzoek in de slooten bleek, dat in het infiltratiegebied in het noorden van den polder en in het westelijk en oostelijk randgebied groote aantallen larven en muggen aanwezig waren. Het aldaar voorkomende stilstaande en nog eenigszins brakke water biedt gunstige ontwikkelingsmogelijkheden voor deze parasieten. Bestrijding op groote schaal is praktisch onuitvoerbaar, omdat deze te groote financieele offers zoude vragen. Niettemin werden de mogelijke maatregelen tot verdelging van muggen in boerderijen, speciaal in de stallen, voortgezet.

Daarnaast werd een onderzoek op groote schaal ingesteld naar mogelijke plasmodiëndragers, waarvoor bloedonderzoek plaats had bij alle nieuwe bewoners, bij seizoenarbeiders, alsmede bij enkele reeds eerder gevestigden. Niet minder dan 481 bloed-preparaten werden gemaakt, waaronder 36 met positieven uitslag. De dragers van deze parasieten bleken verspreid over den geheelen polder te wonen. Teneinde besmetting te voorkomen werden zij met chinoplasmine behandeld.

In het afgelopen jaar kwamen drie malariagevallen ter kennis der Commissie, 2 patiënten vertoonden een recidive, terwijl de 3e reeds in de vorige woonplaats bleek besmet te zijn.

„Voorkomen is beter dan genezen” geldt ook voor de malariabestrijding in de Wieringermeer. Waakzaamheid blijft geboden en deze zal zich niet kunnen beperken tot de Wieringermeer, doch zal

zich ook over het randgebied moeten uitstrekken, omdat het groote gevaar blijft bestaan; dat de Wieringermeer uit het randgebied wordt besmet. De Malariacommissie blijft te dezen echter diligent.

4. WATERBOUWKUNDIGE AFDEELING.

I. Dijken en kaden.

Kade langs het Waardkanaal.

Als gevolg van den hooger waterstand, die sinds September 1939 op den Amstelmeerboezem wordt onderhouden, had in November, tijdens stormweer uit het Noordwesten, beschadiging plaats van het buitenbeloop der kade langs het Waardkanaal.

Op het meest aangevallen gedeelte, ter lengte van ruim 1 km, wordt thans rijsbeslag aangebracht waarbij voor de bestorting gebruik kan worden gemaakt van nog in depôt aanwezige lichte stortsteen, die in 1938 van oude kraagstukken was opgenomen. Het werk ondervindt vertraging door de in December ingevallen vorst.

II. Wegen.

A. Aanleg van nieuwe en verbreding van bestaande wegvakken.

a. *Wijziging en verbreding van de verharding van den Nieuwe-sluiszerweg.*

Het werk kwam gereed; op 16 September kon het verkeer over de nieuw gemaakte verharding geleid worden, terwijl de daarna nog aan de wegbermen te verrichten werkzaamheden, hoewel in eenigszins vertraagd tempo, niettemin binnen den in het bestek gestelden termijn werden uitgevoerd.

Op het weggedeelte gelegen tusschen den Molenweg en de Slootsluis, werden in overleg met den Directeur van het Rijkswegenbouwlaboratorium enkele proefvakken aangelegd, waarbij in de slijtlaag van koudasfalt rubberpoeder werd verwerkt. De proefvakken zijn te samen lang ± 900 m; zij liggen aaneengesloten tusschen hm 41⁰⁰ en hm 49 +⁸⁶. De hoeveelheid rubber, die in het bindmiddel van het koudasfalt werd gemengd, bedroeg 3, resp. 5 %. De rubber is verwerkt, hetzij alleen in de onderlaag, (30 kg per m²), hetzij alleen in de bovenlaag, (10 kg per m²), hetzij in beide lagen van het koudasfalt. Op een paar vakken is voorts de bovenlaag weggelaten, zoodat

hier boven de tusschenlaag van teerslakken slechts één laag rubberhoudend koudasfalt, met een vrij grove gradatie van het steenslagmateriaal, is gewalst.

b. *Maken van een deklaag op een gedeelte van den Schagerweg in Sectie G.*

Het werk werd opgeleverd.

Ter plaatse van het ontmoetingspunt van Schagerweg en Slootweg, nabij Middenmeer, waar na openstelling van het nieuwe wegvak van den Schagerweg een gevaarlijk kruispunt zou zijn ontstaan, werd een verkeerseiland aangelegd.

c. *Verbreeding van den Klieverweg in Sectie J.*

Het werk ondervond vertraging, doordat een groot deel der benoodigde teerslakken, als gevolg van den begin September ingetreden oorlogstoestand in Europa, niet tijdig kon worden geleverd; het materiaal werd door den aannemer uit Duitschland betrokken.

Nadat de opgehouden lading teerslakken tenslotte in October was aangekomen, kon het werk worden voltooid en opgeleverd.

d. *Maken van een nieuwen dwarsweg in sectie J.*

Ook dit werk kwam gereed.

e. *Maken van slijtlagen van koudasfalt op de wegen, hierboven onder c en d genoemd.*

Op 8 Juli 1939 werd met de N.V. De Geruischlooze Weg te Heemstede een onderhandsche overeenkomst gesloten voor het maken van slijtlagen van koudasfalt op de hierboven onder c en d genoemde wegen, welke door den aannemer van het bestek n°. W.27 moesten worden voltooid tot en met de tusschenlaag van teerslakken.

Het uitvoeren van deze slijtlagen ondervond uiteraard vertraging doordat, gelijk hiervóór reeds werd vermeld, de teerslakken voor de tusschenlaag te laat werden aangevoerd. In de maand October kon het werk worden voltooid.

f. *Levering van Limburgsche steen en van tinslakken.*

De leveringen van Limburgsche steen en van tinslakken door den Grondstoffenhandel Wolters & Co, ten behoeve van de hierboven behandelde werken, kwamen gereed.

g. *Maken van tusschen- en slijtlagen op gedeelten van den Schagerweg in de Secties G en B.*

Het bleek noodig, het uitvoeren van tusschen- en slijtlagen op het in 1938 volgens het bestek n°. W.22 aangelegde en voor het verkeer open-gestelde gedeelte van den Schagerweg in Sectie G, nog in 1939 te doen geschieden. De fundeering van Limburgsche steen, welke een oppervlaktebehandeling van Shelspra en fijn grind had verkregen (zie Driemaandelijksch Bericht van Januari 1939 blz. 71—72) werd door het verkeer vrij sterk beschadigd en vergde te veel onderhoud.

Het bleek voorts gewenscht een slijtlaag van koudasfalt te maken op het gedeelte Schagerweg in Sectie B gelegen tusschen den Waardweg en den Molenweg.

Het bestek n°. W.29, waarin de hierboven omschreven werken werden geregeld, werd op 22 Augustus 1939 aanbesteed. De gegadigden hadden daarbij de bevoegdheid in te schrijven met een geringere hoeveelheid koudasfalt dan de 40 kg per m², die in het bestek als normale uitvoering waren vermeld. Zij moesten daarbij dan den naam van het aangeboden koudasfalt-materiaal opgeven, terwijl de in het bestek opgenomen bepalingen betreffende den onderhoudstermijn van zes maanden en den garantietermijn van twee jaar volledig van kracht zullen blijven, wanneer bij de gunning van een aanbidding als hier bedoeld zou worden gebruik gemaakt.

De meeste der als reëel te beschouwen inschrijvingen gaven een hoeveelheid van 30 kg koudasfalt per m² aan, onder handhaving der vastgestelde onderhouds- en garantieverplichtingen.

De gunning werd vertraagd als gevolg van de na den bestedingsdatum snel toenemende internationale moeilijkheden en op 1 en 3 September uitgebroken oorlogen.

Het werk werd ten slotte gegund aan de N.V. De Geruischlooze Weg te Heemstede.

Daar het niet mogelijk bleek zekerheid te krijgen omtrent de vraag, of de uit Duitschland te betrekken teerslakken voor de tusschenlaag inderdaad tijdig zouden kunnen worden geleverd, werd met de aanneemster een onderhandsche overeenkomst gesloten waarbij de teerslakken werden vervangen door binder, welk materiaal in de te Schagen opgestelde menginstallatie van de aanneemster kon worden gemaakt van aanwezige grondstoffen.

Het werk ondervond daarna nog vrij belangrijke vertraging als gevolg van mobilisatie van personeel der aanneemster, overbelasting

der menginstallatie en brand; het kon ten slotte aan het einde der maand November worden opgeleverd.

h. *Wijziging Koggenrandweg bij den Almersdorperhoek.*

In het Bericht van Juli 1939 werd vermeld, dat een vak van den Koggenrandweg nabij den Almersdorperhoek in tracé en hoogteligging werd gewijzigd; op het omgelegde gedeelte is destijds een voorloopige puinverharding aangelegd.

In de thans afgelopen verslagperiode werd een klinkerbestrating aangebracht.

B. *Maken van slijtlagen op bestaande wegvakken.*

Het in het Bericht van Juli 1939 vermelde, aan de N.V. Koudasfalt te Utrecht opgedragen werk op gedeelten van den Slootweg en den Wieringerrandweg kwam in de maand Augustus gereed. Aan koudasfalt werd in de gemaakte slijtlagen verwerkt: op den Slootweg gemiddeld 37 kg per m²; op den Wieringerrandweg, waar vrijwel op het geheele behandelde oppervlak tussenlaag aangebracht werd, zoodat weinig uitvullen noodig was, gemiddeld per m² 28 kg.

Als meer werk werd nog uitgevoerd het maken van een slijtlaag van koudasfalt „carpave” op een wegvak lang 480 m van den Schagerweg in Sectie B, beginnend bij den Molenweg en loopende in Westelijke richting; hier is gemiddeld per m² verwerkt omstreëks 34 kg koudasfalt.

III. Waterwegen.

a. *Baggerwerk.*

1. *Oom Kees-tocht en Kwelsloot in Sectie L.*

De Rijksvloeimolen kwam gereed met het onder profiel brengen van het gedeelte van de Kwelsloot gelegen tusschen den Zeugweg en den Sluitgatweg. De molen ondergaat thans verschillende herstellingen; in Januari zal worden aangevangen met het baggerwerk bezuiden den Sluitgatweg.

2. *Lage Wiertocht.*

De Lage Wiertocht Sectie F werd door den molen van den aannemer v. d. RIJT verruimd.

3. *Kleine Tocht.*

Aangevangen werd met het verruimen van de Kleine Tocht (Sectie H), welk werk eveneens aan den aannemer v. d. RIJT werd opgedragen.

b. *Boordvoorzieningen.*

Met het aanbrengen van betuiningen langs de gereed gekomen gedeelten van de Kwelsloot werd nog voortgegaan.

IV. *Bruggen.*

a. *Bouw vaste brug over de Waterkaaptocht.*

Het werk werd opgeleverd.

b. *Loopbrug over de Ooster Terptocht bezuiden het dorp Wieringerwerf:*

In het voetpad tusschen het dorp Wieringerwerf en de Terp werd, over den Ooster Terptocht, een houten loopbrug gebouwd. De hardhouten palen en een deel der verder benoodigde materialen werden ontleend aan Rijksopslagplaatsen. Het werk werd door den onderhouddsannemer uitgevoerd.

c. *Tijdelijke wijzigingen Nieuwesluizerbrug en Waardbrug.*

De hooge waterstand, die op het Waardkanaal wordt onderhouden, maakte het noodig aan de beide over het kanaal gelegen pontonbruggen enkele voorzieningen uit te voeren. Dit geschiedde in de maanden September en October.

V. *Onderhoud.*

A. *Dijken en kaden.*

Het inbetonneeren van bloksteen-glooing aan den Wieringermeerdijk ondervond ook in het tweede halfjaar van 1939 veel vertraging door ongunstige weersomstandigheden (veel wind uit Oostelijke richtingen).

Het werk werd tot in de maand November voortgezet. In het geheel werden over een lengte van 4384 m¹ ingebetonneerd 21 528 m² glooing, waarbij gemiddeld per m² werd verwerkt ± 34,2 l beton.

Enkele smalle laaggelegen strooken steenglooing, die volgens de besteksbepalingen eveneens hadden moeten worden ingebetonneerd, konden tengevolge van hoogen waterstand op het IJsselmeer niet bereikt worden.

b. *Wegen.*

Aan herstraatwerk op de klinkerwegen werd uitgevoerd: in het eerste halfjaar van 1939 85 500 m², in het tweede halfjaar 17 700 m², totaal 103 200 m². Daarbij werd over 5850 m¹ weglengte de bestaande 2½ m breede klinkerbestrating tot 3 m verbreed (gedeelten van Ulkeweg in Sectie B, Oostermiddenmeerweg en Wagenpad); dit straatwerk is in het hierboven gegeven totaalcijfer begrepen.

Op de gewalste wegen werd in 1939 in eigen beheer oppervlaktebehandeling uitgevoerd op 21 500 m² wegdek. Daarbij werd 17 000 m² behandeld met shelspra en fijn grind, en 4500 m² met shelspra en IJmuider slakkensplit.

Op een wegvak lang ± 1200 m van den Zuiderdijkweg en op enkele korte vakjes van den Noorderdijkweg werd het profiel der gewalste verharding hersteld onder verwerking van een hoeveelheid van omstreeks 100 ton teerslakken, die van een aangevoerde lading overgebleven waren en tegen voordeeligen prijs konden worden overgenomen. Het oude wegdek werd waar noodig los geplougd en opnieuw onder profiel gewalst. Oppervlaktebehandeling, waarbij Bristar B en porfierslag werd toegepast, voltooidde het werk; de op Zuideren Noorderdijkweg behandelde oppervlakte is niet begrepen in het hierboven voor normale oppervlaktebehandeling gegeven totaalcijfer.

c. *Waterwegen.*

1. *Westerhavensluis.*

Er ontstond lekkage ter plaatse van de aansluiting van den Oostelijken kolkmuur, aan het benedensluishoofd; daarbij had vrij veel verlies van grond plaats. Herstelling geschiedde door ontgraving achter den kolkmuur, slaan van hulpdamwanden, maken van een afsluiting in beton en aanvulling met keileem. Het werk, dat in November moest worden uitgevoerd, werd bemoeilijkt door drukke scheepvaart (bietencampagne) en sterken aandrang van water.

2. *Baggerwerk.*

Het onderhoudsbaggerwerk in de Nieuwesluizervaart werd voltooid.

d. *Gemalen.*

1. *Lely.* De reeds in het Bericht van Juli 1939 vermelde revisie der P.E.N.-transformatoren had de volgende bedrijfsstoringen tengevolge: aggregaat III van 21 Juni tot en met 1 Juli, aggregaat II

van 2 Juli tot en met 7 Juli en aggregaat I van 8 Juli tot en met 13 Juli.

Aggregaat II was voorts buiten bedrijf van 25 Juli tot en met 5 Augustus, omdat de perskoker moest worden drooggezet ten einde de middenregel tusschen de beide kleppen bij de uitstroombingsopening te kunnen herstellen. Deze regel was bezweken, vermoedelijk als gevolg van beschadiging door ijsaandrang in den afgelopen winter.

Op 31 Juli en 5 Augustus was, als gevolg van blikseminslag op de toevoerleiding, de stroomvoorziening van het gemaal gedurende resp. 16 en 1 uur gestoord.

Op 2 September had door niet geheel opgehelderde oorzaak eveneens een storing in de stroomvoorziening van het P.E.N. plaats, welke drie kwartier duurde.

De frequentie-machine van aggregaat I werd gereviseerd.

Bij de in October gehouden contrôle van de waaiers der groote centrifugaalpomp bleek, dat cavitatie te constateeren was aan alle schoepen van den waaier van de pomp van aggregaat II. De aangepaste plaatsen — bij elke schoep één, en alle op hetzelfde punt — hadden bij vrijwel cirkelvormigen vorm een middellijn van ± 5 cm bij een diepte van omstreeks 0,5 cm.

Bij aggregaat I was de invreting veel geringer, terwijl bij aggregaat III geen aantasting werd geconstateerd.

2. *Leemans*. Na het gereedkomen der in het Bericht van Juli 1939 vermelde werkzaamheden werd aggregaat II op 3 Juli weer in dienst gesteld.

e. *Onderhoudsregeling voor het jaar 1940.*

De regeling van het onderhoud der waterbouwkundige werken voor het dienstjaar 1940 komt in hoofdzaak met die voor 1939 overeen.

Opgemaakt werden drie bestekken:

1°. bestek n°. W. 30, voor het onderhoud van de werken in het westelijk en noordelijk gedeelte van den polder en van de werken van den Amstelmeerboezem ten zuiden van de brug te van Ewijcksluis;

2°. bestek n°. W. 31, voor het onderhoud van de werken in het oostelijk en zuidelijk gedeelte van den polder, van het Overlekerkanaal c.a. te Medemblik en van het gemaaltje van den Proefpolder te Andijk;

3°. bestek n°. W. 32, voor het onderhoud van den Wieringermeerdijk en van den dijk van den Proefpolder te Andijk.

De besteding van de drie bestekken had plaats op 19 December. Het bestek n°. W. 30 werd gegund aan D. P. KUIPER te Petten (gem. Zijpe), voor een bedrag van f 38 650.

Voor de uitvoering van het werk beschreven in het bestek n°. W. 31 werd een onderhandsche overeenkomst gesloten met P. Daalder's Aannemersbedrijf N.V. te Alkmaar, voor een bedrag van f 35 700.

Het bestek n°. W. 32 werd gegund aan A. J. VERJAAL te Dreischor (Z) voor een bedrag van f 17 978.

Met het Hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier werd een onderhandsche overeenkomst gesloten voor het leveren en verwerken van $\pm$ 6000 ton stortsteen, bestemd voor het onderhoud van de waterbermen van Wieringermeerdijk en Proefpolderdijk; gerekend wordt, dat van deze 6000 ton omstreeks 5000 ton op den Wieringermeerdijk zullen worden verwerkt en 1000 ton op den Proefpolderdijk.

In de overeenkomst is tevens opgenomen het uitvoeren van enkele bijkomende werkzaamheden, die met het verwerken der stortsteen verband houden.

Een hoeveelheid van omstreeks 1000 ton basaltzuilen lang 25—35 cm, die op voordeelige condities kon worden gekocht, wordt bestemd om aan de Haven op de Oude Zeug in depôt te worden gebracht. Met den aanvoer is aangevangen, doch door ijsbezetting is vertraging ontstaan.

VI. Beheer.

a. *Publiekrechtelijke vergunningen.*

Wij verleenden, op grond van de machtiging van den Minister van Waterstaat dd. 18 Februari 1938 La F Afdeeling Waterstaatsrecht, de volgende publiekrechtelijke vergunningen:

1°. aan het Staatsbedrijf der P. T. en T. een vergunning voor het aanleggen van kabels en bovengrondsche leidingen c.a., noodig voor de inrichting van de automatische telefoonvoorziening van de Wieringermeer; deze vergunning vervangt tevens een aantal vroeger verleende voorloopige vergunningen voor den aanleg van afzonderlijke verbindingen en aansluitingen;

2°. 25 vergunningen tot het ligplaats nemen met woonschepen, resp. zeil- en motorbooten, in de onder ons beheer staande wateren;

3°. 6 vergunningen tot het beweiden van een gedeelte van den Wieringermeerdijk, en/of het hevelen van water uit het IJsselmeer voor veedrenking;

4°. 1 vergunning tot het plaatsen en gebruiken van een trechter ten behoeve van het laden van bouwmaterialen;

5°. 8 vergunningen tot het uitvoeren van werken in/op Rijksgrond en -water;

6°. 41 vergunningen tot het laden en lossen van land- en tuinbouwproducten en -benodigdheden aan oevers van Rijkskanalen;

7°. 6 vergunningen tot het lossen en laden van aannemersmaterieel en van materialen aan de oevers van Rijkskanalen en het opslaan daarvan op Rijksterreinen;

8°. 2 vergunningen tot het maken en behouden van een benzinepomp-inrichting op den berm van een Rijksweg, en

9°. 3 vergunningen tot het stellen en houden van vaste vischtuigen aan het buitenbeloop van den Wieringermeerdijk.

Ingetrokken werden de volgende publiekrechtelijke vergunningen:

a. 2 vergunningen als genoemd onder 2°.;

b. 1 vergunning als genoemd onder 3°, en

c. 7 vergunningen als genoemd onder 6°.

b. *Wegen.*

1. *Tijdelijke afsluiting van wegen, op grond van artikel 10bis van het Motor- en Rijwielreglement.*

In verband met de uitvoering van de hiervóór besproken werken is het in de verslagperiode noodig geweest een aantal openbare wegen tijdelijk voor doorgaand verkeer te sluiten, hetzij geheel, hetzij voor een gedeelte der lengte. Het betrof: den Nieuwesluizerweg, den Slootweg benoorden Slootdorp, den Wieringerrandweg, den Klieverweg in Sectie J, den Medemblickerweg, den Schagerweg; voorts de Nieuwesluizerbrug en de Waardbrug.

2. *Openstelling nieuw aangelegde wegvakken.*

De nieuwe dwarsweg in Sectie J, en het omgelegde gedeelte van den Schagerweg nabij Middenmeer, werden na het gereedkomen der ter plaatse gemaakte wegverhardingen voor het verkeer opengesteld, voorloopig als eigen wegen.

3. *Verkeerstelling.*

Van het houden eener verkeerstelling, hetgeen in andere jaren steeds omstreeks eind Augustus of begin September geschiedde, werd

ditmaal afgezien. Het verkeer ondervond in deze eerste mobilisatiedagen zoozeer den invloed van abnormale oorzaken, dat de resultaten eener telling voor vergelijking weinig waarde zouden hebben gehad. Er was overigens ook niet voldoende personeel beschikbaar om de tellingen op de gewone wijze te kunnen houden.

4. *Aanleg van geleidingen voor drinkwater, electriciteit en telefoon.*

Op enkele punten werden vanwege de Provinciale Bedrijven nog werkzaamheden aan het waterleidingbuizennet en het kabelnet uitgevoerd.

Het Staatsbedrijf der P. T. en T. maakte belangrijken voortgang met den aanleg van kabels en bovengrondsche geleidingen ten behoeve van de telefoonvoorziening van groote gedeelten van den polder. Aangewezen werd de ligging van de aan te leggen geleidingen in de wegen binnen de P.T.T.-netten Middenmeer, Slootdorp, Nieuw Almersdorp en Wagendorp.

c. *Waterwegen.*

Verbetering. In het Bericht van Juli 1939 is te dezer plaatse uitgevallen de mededeeling, dat de gegevens betreffende de stremmingen der vaart en betreffende den omvang der scheepvaartbeweging, aldaar vermeld, betrekking hadden op het geheele jaar 1938.

1. *Verhooging peil Amstelmeerboezem.*

Het peil op het Amstelmeer en op het Waard- en het Groetkanaal werd begin September verhoogd. In verband hiermede bleef voor de scheepvaart naar en van de Wieringermeer aan de Westzijde alleen beschikbaar de vaarweg via Kolhorn en het Provinciale kanaal naar Stolpen.

De vaart door het Waardkanaal was voorts nog van begin September tot 14 October gestremd in verband met de uitvoering van werkzaamheden aan de Nieuwesluisbrug en de Waardbrug.

2. *Stremmingen door ijsbezetting. (Geheele jaar 1939.)*

Tengevolge van ijsbezetting was de scheepvaart gestremd:
door de Stontelersluis van 1 t/m 10 Januari en van 18 t/m 31 December;

door de Houkessluis van 3 t/m 6 Januari;

door de Westfrieschesluis van 18 t/m 26 December;

door de Overlekersluis van 1 t/m 7 Januari en van 18 t/m 26 December;

door de Westerhavensluis van 4 t/m 7 Januari en van 18 t/m 28 December;

door de Slootsluis op 2 Januari en op 23 December;

door de Medemblikkersluis van 1 t/m 7 Januari en van 18 t/m 31 December;

in de Haven op de Oude Zeug van 1 t/m 16 Januari en van 18 t/m 31 December;

In de Zuiderhaven van Den Oever (loswal bij de „Leemans”) van 1 t/m 11 Januari en van 18 t/m 31 December.

3. Omvang der scheepvaartbeweging. (Geheele jaar 1939.)

De omvang van de scheepvaartbeweging, zooals die aan de door den Dienst beheerde schutsluizen werd aangeteekend, blijkt uit de hieronder volgende opgave.

Sluis.	Geschut aantal schepen (op en af tezamen).	Tonnage in 1000-tallen.
Stontelersluis	613	47.0
Houkessluis	1565	158.7
Westfrieschesluis	3014	225.7
Overlekersluis	4650	338.0
Totaal der randsluizen	9842	769.4
Westerhavensluis	3307	376.1
Slootsluis	2054	172.6
Medemblikkersluis	1367	90.5

Een p. sluis
 - 25 ton
 - 100 ton
 - 70 ton
 - 20 ton
 - 85 ton
 - 65 ton

Bij vergelijking van de cijfers der beide sluizen te Medemblik ziet men, dat aan de Westerhavensluis een grootere totale tonnage, daarentegen aan de Overlekersluis een grooter aantal schepen geregistreerd werd. Dit is toe te schrijven aan twee omstandigheden:

1. door de Westerhavensluis schutten vrij veel groote schepen, die in het Overlekerkanaal laden of lossen, en die weer via de Westerhavensluis naar het IJsselmeer teruggaan;

2. door de Overlekersluis schutten veel kleine vaartuigjes van tuinders uit de Wieringermeer, die zich begeven naar veilingen in het oude land en die niet door de Westerhavensluis varen.

Bij vergelijking met de cijfers voor 1938 (zie Bericht van Juli 1939, blz. 89), constateert men, dat in 1939 een grooter gedeelte van het in- en uitgaande verkeer over Medemblik is gegaan, dan in 1938, en ook in vroegere jaren, het geval was. Het percentage van de geregistreeerde tonnage in de Overlekersluis, vergeleken bij het totaal der vier randsluizen, steeg tegenover 1938 van 33 tot 44. Dit verschijnsel zal in hoofdzaak het gevolg zijn van de belemmering der scheepvaart aan de Westzijde van den polder die hiervóór, onder c 1, werd toegelicht.

4. Kabels, buizen e. d.

Het Staatsbedrijf der P. T. en T. legde een aantal waterkabels in de Westfriesche vaart, de Den Oeversche vaart, de Hoekvaart en de Lage Kwelvaart. Op vier plaatsen werden telefoonkabels aan vaste bruggen bevestigd.

II. GEMEENTELIJKE AFDEELING.

I. HET BESTUUR.

Bestuursorganen. In de samenstelling der gemeentelijke bestuursorganen kwam in 1939 geen verandering.

Verkiezingen. Op 19 April 1939 had de verkiezing voor de leden van de provinciale staten plaats, met het volgende resultaat:

Lijst.	Wieringerwerf.	Middenmeer.	Slootdorp.	Totaal.
1. S. D. A. P. . . .	78	135	98	311
2. R. K. Staatspartij .	62	140	102	304
3. Liberale partij . .	8	54	24	86
4. N. S. B.	2	7	7	16
5. Communisten . . .	2	—	5	7
6. Anti-Rev.	46	177	129	352
7. Chr. Hist. Unie . .	38	115	66	219
8. Vrijz. Dem. Bond .	38	52	84	174
9. R. S. A. P.	—	4	4	8
10. Partij Kiës	1	3	2	6
11. Chr. Dem. Unie . .	1	11	10	22
12. St. Ger. partij . .	—	4	2	6
Totaal	276	702	533	1511

Secretarie (personeel). In haar vergadering van 27 Februari 1939 werden door de bestuurscommissie vastgesteld een salarisverordening, een ambtenarenreglement en een arbeidsovereenkomstenbesluit.

In den loop van 1939 werd eervol ontslag verleend aan den heer mr. R. KOOIMAN, commies-redacteur, in verband met zijn benoeming tot burgemeester van St. Maarten, aan den heer P. BEEMSTERBOER, tijdelijk ambtenaar, in verband met zijn benoeming tot ambtenaar ter secretarie van Texel en aan den heer J. VISSERS, tijdelijk machineschrijver.

Benoemd werden: in de vacature-VOGELAAR (1938), tot ontvanger en commies ter secretarie, de heer P. J. CRAMWINCKEL, adjunct-commies ter secretarie van Leidschendam; in de vacature-KOOIMAN, tot commies-redacteur, tevens wnd. secretaris, de heer A. N. NAP, adjunct-commies ter secretarie van Alkmaar en ter voorziening in de vacatures-BEEMSTERBOER en -VISSERS tot schrijver de heer J. F. DE GROOT, volontair ter secretarie van Giessendam.

Secretarie (inrichting). De inrichting van de secretarie-administratie werd in 1939 nagenoeg voltooid. In uitvoering is nog de aanleg van een volledig archief-register voor de bevolkingsadministratie.

II. BEVOLKING.

Loop der bevolking. De loop der bevolking is weergegeven op een staat (zie blz. 104/105).

Bureau Burgerlijke Stand. In de vacatures-VOGELAAR (1938) en -KOOIMAN werden tot ambtenaren van den Burgerlijken Stand benoemd resp. de heeren P. J. CRAMWINCKEL en A. N. NAP.

Huwelijken. Het aantal voltrokken huwelijken bedroeg 23, waarvan 10 tusschen bewoners van het Joodsche werkdorp.

III. GRONDGEBIED EN EIGENDOMMEN.

Overdracht staats eigendommen. Tusschen de Wieringermeerdirectie en de Bestuurscommissie werd overeenstemming verkregen omtrent de overdracht van een aantal objecten, dateerende van vóór 1 Januari 1938.

De overdracht van deze eigendommen aan het openbaar lichaam „de Wieringermeer”, welke ingevolge het bepaalde bij art. 29 van de wet van 31 Mei 1937 (*Staatsblad* n°. 521) bij Koninklijk besluit

zal geschieden, had aan het einde van het verslagjaar nog niet plaats gevonden.

IV. FINANCIËN.

Rekening 1938. De rekening der gemeentelijke inkomsten en uitgaven over het dienstjaar 1938 werd door de bestuurscommissie voorloopig vastgesteld op 19 December 1939. De vaststelling, welke ingevolge het bepaalde bij art. 20 der wet van 31 Mei 1937 (*Staatsblad* n°. 521) bij Koninklijk besluit dient te geschieden, vond in het verslagjaar niet meer plaats.

De eindcijfers van de rekening 1938 waren als volgt:

gewone inkomsten	f	100 822,45
gewone uitgaven	,,	61 718,08
		<hr/>
batig saldo van den gewonen dienst	f	39 104,42
		<hr/>
buitengewone uitgaven	f	147 997,64
buitengewone inkomsten	,,	98 725,—
		<hr/>
nadeelig saldo van den kapitaaldienst	f	49 272,64
		<hr/>

Begrooting 1939. De begrooting der gemeentelijke inkomsten en uitgaven voor het dienstjaar 1939 werd goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 28 Augustus 1939, n°. 13.

Op deze begrooting was aanvankelijk een tekort van f 13 500,— geraamd, tot welk bedrag een bijdrage uit het Zuiderzeefonds werd aangevraagd. Bij besluit van de bestuurscommissie van 19 September 1939, goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 18 November 1939, n°. 18, werd zij evenwel zoodanig gewijzigd, dat, met behulp van een gedeelte van het batig saldo over 1938, voor 1939 een sluitende begrooting kon worden verkregen.

Begrooting 1940. De begrooting der gemeentelijke inkomsten en uitgaven voor het dienstjaar 1940 werd door de bestuurscommissie vastgesteld op 19 December 1939.

Op deze begrooting werden geraamd:

de gewone ontvangsten op	f	144 715,71
de gewone uitgaven op	,,	144 715,71
		<hr/>

het saldo van den gewonen dienst op . . . . . nihil

de buitengewone ontvangsten op . . . . . f 212 322,—
 de buitengewone uitgaven op . . . . . „ 212 322,—

het saldo van den kapitaaldienst op . . . . . nihil

In de inkomsten en uitgaven van den gewonen dienst is begrepen het resteerende gedeelte ad f 30 000,— van het batig saldo van den dienst 1938, hetwelk is gereserveerd.

Belastingen. In den loop van het jaar 1939 werden de volgende belastingverordeningen vastgesteld, c.q. goedgekeurd:

Omschrijving der verordening.	Dagteekening van het besluit der bestuurscommissie.	Dagteekening van de Koninklijke goedkeuring.
1. Heffing van schoolgeld	22 Dec. 1938	31 Jan. 1939
2. Heffing van 50 opcenten op de vermogensbelasting en 100 opcenten op de gemeentefondsbelasting voor het belastingjaar 1939/40	idem	17 Febr. 1939
3. Heffing van rechten voor standplaatsen in het woonwagenkamp	14 Nov. 1939	nog niet verleend
4. Heffing van 50 opcenten op de vermogensbelasting en 100 opcenten op de gemeentefondsbelasting voor het belastingjaar 1940/41	19 Dec. 1939	idem

V. OPENBARE WERKEN.

Benoeming gemeente-architect. Door de bestuurscommissie werd in haar vergadering van 20 Juni 1939 benoemd tot gemeente-architect de heer Y. E. DIJKSTRA, opzichter bij den dienst van gemeentewerken te Haren (Gr.).

Dienstgebouwtje gemeentewerken. Krachtens het besluit van de bestuurscommissie van 18 April 1939 werd te Wieringerwerf een dienstgebouwtje voor gemeentewerken gesticht.

VI. OPENBARE ORDE, VEILIGHEID EN ZEDELIIKHEID.

Algemeene Politieverordening. Door de bestuurscommissie werd op 14 November 1939 een Algemeene Politieverordening voor het ge-

bied van „de Wieringermeer” vastgesteld. Deze verordening trad in werking op 31 December 1939.

Politie. Door de bestuurscommissie werd op 27 Februari 1939 opnieuw vastgesteld een verordening, regelende de eischen van de benoembaarheid en de bezoldiging der veldwachters. Deze verordening werd goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 12 Mei 1939, n°. 33.

Luchtbescherming. Het luchtbeschermingsplan voor de Wieringermeer werd door den voorzitter der bestuurscommissie opnieuw vastgesteld op 25 Mei 1939 en door den rijksinspecteur voor de bescherming van de bevolking tegen luchtaanvallen onder dagteekening van 20 Juni 1939 goedgekeurd.

Volgens dit plan is de Wieringermeer voor de organisatie van den luchtbeschermingsdienst ingedeeld in drie rayons, t.w. Wieringerwerf, Middenmeer en Slootdorp. De luchtbeschermingsdienst omvat in elk dezer rayons een waarschuwingsafdeeling, een politie-afdeeling, een brandweerafdeeling, een technische afdeeling en een geneeskundige afdeeling. De zorg voor de bescherming van de waterstaatswerken in de Wieringermeer is opgedragen aan de waterbouwkundige afdeeling der Wieringermeerdirectie.

In den loop van 1939 werden zoowel afdeelingsgewijze als in onderling verband verschillende oefeningen gehouden, waaraan het personeel van den luchtbeschermingsdienst en de bevolking de volle medewerking verleenden.

Brandweer. Door de vrijwillige brandweer moest in 1939 drie-maal worden opgetreden, op 15 Maart 1939 voor brand in een woon-schip, liggende in de Nieuwesluizervaart, op 23 Augustus 1939 voor brand in een partij stroopakken aan het Wagenpad en op 28 September 1939 voor brand in een kapberg aan den Oostermiddenmeerweg. De drie branden bleven tot genoemde objecten beperkt.

Drankwet. Voor het hotel „de Wieringermeer” te Slootdorp werd bij besluit van het dagelijksch bestuur d.d. 3 Januari 1939 een volledige vergunning verleend, als gevolg waarvan de hotelvergunning en het verlof A, voor dit hotel geldende, kwamen te vervallen.

Op 31 December 1939 werd zowel te Middenmeer als te Slootdorp één inrichting met een volledige vergunning geëxploiteerd.

VII. OPENBARE GEZONDHEID.

Keuring van waren. Voor de keuring van waren maakt de Wieringermeer deel uit van het gebied van den keuringsdienst voor waren

te Alkmaar. De bijdrage van „de Wieringermeer” in de kosten van den dienst werd voor 1939 voorloopig vastgesteld op f 0,07777 per inwoner.

Keuring van vee en vleesch. In haar vergadering van 27 Februari 1939 besloot de bestuurscommissie voor de keuring van vee en vleesch in het gebied van „de Wieringermeer” een gemeenschappelijke regeling aan te gaan met de gemeenten, deel uitmakende van den vleeschkeuringsdienst Barsingerhorn.

Deze regeling, door Gedeputeerde Staten van Noordholland onder dagteekening van 5 Juli 1939 goedgekeurd, trad op 10 Juli d.a.v. in werking. Tot vertegenwoordiger en plaatsvervangend vertegenwoordiger van „de Wieringermeer” in de commissie van uitvoering voor den vleeschkeuringsdienst Barsingerhorn werden aangewezen resp. de voorzitter en de ondervoorzitter der bestuurscommissie.

Over 1939 behoefde door de aangesloten gemeenten in de kosten van den vleeschkeuringsdienst niet te worden bijgedragen.

Noodslachtplaats. In haar vergadering van 19 December 1939 besloot de bestuurscommissie een crediet van f 5900,— beschikbaar te stellen voor den bouw van een noodslachtplaats te Slootdorp.

Voor- en nazorgdienst. De bestuurscommissie besloot op 18 April 1939 „de Wieringermeer” te doen toetreden tot den voor- en nazorgdienst voor geesteszieken in Noordholland. Deze voor- en nazorgdienst heeft ten doel de noodzakelijkheid van opneming in een verplegingsinrichting te voorkomen door de oorzaken van de krankzinnigheid tijdig op te sporen en zooveel mogelijk weg te nemen (voorzorg) en de patiënten, die reeds verpleegd zijn geweest, door de uitoefening van een geregeld toezicht voor wederopneming in een gesticht te behoeden (nazorg). De kosten bedragen f 0,025 per inwoner.

Drinkwatervoorziening. De rechten en verplichtingen, voortvloeiende uit de door de Wieringermeerdirectie met het Provinciaal Waterleidingbedrijf van Noordholland gesloten overeenkomst inzake de drinkwatervoorziening van de Wieringermeer, werden bij besluit van de bestuurscommissie dd. 20 Juni 1939, gerekend met ingang van 1 Januari 1938, voor de gemeentelijke afdeeling van het openbaar lichaam „de Wieringermeer” overgenomen.

Vaccinatie. Door den gemeentearts werden in het verslagjaar 62 kinderen gevaccineerd.

Begraafplaats. Op de begraafplaats te Middenmeer werden in het verslagjaar 9 dooden ter aarde besteld.

Vuilnisophaaldienst. Ten behoeve van den vuilnisophaaldienst werd in 1939 een nieuwe vrachtauto aangeschaft.

Besmettelijke veeziekten. Van de 122 aangiften van mond- en klauwzeer in 1938 waren op 1 Januari 1939 7 gevallen nog niet als genezen aangegeven. In den loop van die maand is dit echter geschied. In diezelfde maand werden nog 3 nieuwe aangiften gedaan voor een gezamenlijken veestapel van 49 runderen en 20 varkens. Spoedig waren deze echter genezen. Voor het overige gedeelte van het jaar is deze ziekte niet meer voorgekomen.

In de maand November 1939 werd bij het vee van twee veehouders varkenspest geconstateerd, welke ziekte echter thans reeds is ge-
weken.

VIII. VOLKSHUISVESTING.

Bouw bureau „de Wieringermeer“. Door het bouw bureau „de Wieringermeer“ zijn in totaal 341 woningen gesticht. Omtrent de bezetting van deze woningen kan het volgende overzicht worden gegeven.

	Slootdorp.		Middenmeer.		Wieringerwerf.	
	1 Jan. 1938.	31 Dec. 1939.	1 Jan. 1938.	31 Dec. 1939.	1 Jan. 1938.	31 Dec. 1939.
<i>Middenstandswoningen.</i>						
Ambtenaren gemeente .	—	—	—	—	2	1
Ambtenaren W.meer- directie	5	5	4	4	2	2
Ambtenaren Staats- landbouwbedrijf . . .	—	—	—	—	—	1
Geestelijken en bedie- naren van den Godsd.	3	3	1	—	—	—
Beambten stichting bevolkingsonderzoek .	—	—	—	1	—	—
Hoofden van scholen .	1	1	1	1	1	1
Totaal . . .	9	9	6	6	5	5

	Slootdorp.		Middenmeer.		Wieringerwerf.	
	1 Jan. 1938.	31 Dec. 1939.	1 Jan. 1938.	31 Dec. 1939.	1 Jan. 1938.	31 Dec. 1939.
<i>Arbeiderswoningen.</i>						
Gemeente-personeel . . .	—	1	—	—	—	2
Personeel Wieringer- meer-Directie	8	10	4	5	5	6
Opzichters cultuur- maatschappij	2	1	2	1	2	1
Administratief personeel cultuurmaatschappij .	—	—	—	—	—	3
Technisch personeel cultuurmaatschappij .	7	6	6	3	—	1
Landarbeiders cultuur- maatschappij	64	38	91	53	88	59
Landarbeiders Staats- landbouwbedrijf . . .	—	3	—	2	—	1
Landarbeiders pachters .	1	9	6	27	3	9
Arbeiders van andere werkgevers	7	17	8	27	1	11
Onderwijzend personeel .	2	2	—	—	—	—
P. T. T.-personeel . . .	3	4	1	3	1	2
Personeel Rijksbelastin- gen	—	1	—	—	—	—
Rijksveldwachter	—	—	1	1	—	—
Jachtopzieners	—	1	—	1	—	—
Boomkweker	—	—	1	—	—	—
Zaakvoerder	—	—	1	1	—	—
Particulieren	—	—	—	—	—	2
Landbouwerisis- organisatie	—	—	—	1	—	—
Gemeente	—	—	—	—	—	1
Tuinders	—	2	—	—	—	3
Landbouwers	—	—	—	—	—	1
Losse arbeiders	—	—	3	—	—	—
Totaal	94	95	124	125	100	102

Bij vergelijking van den toestand op 1 Januari 1938 met dien op 31 December 1939 blijkt, dat het aantal arbeiders der Landbouw-cultuurmaatschappij, gehuisvest in woningen van het bouwbureau, met 93 verminderde van 243 op 1 Januari 1938 tot 150 op 31 December 1939.

In dezelfde periode steeg het aantal landarbeiders, in dienst van pachters, met 35 van 10 tot 45 en het aantal arbeiders, in dienst van andere ondernemers, met 39 van 16 tot 55.

De verschuivingen, welke hieronder geconstateerd kunnen worden, zijn een gevolg van de voortdurende pogingen der Wieringermeer-directie, gesteund door de verhuurpolitiek van het bouwbureau, om den overgang van landarbeiders der landbouwcultuurmaatschappij naar particuliere werkgevers zooveel mogelijk te bewerkstelligen.

Bouwverordening. De door de bestuurscommissie op 27 September 1938 vastgestelde bouwverordening voor het gebied van de Wieringermeer werd bij besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland d.d. 4 Januari 1939, n°. 81, goedgekeurd. Zij trad in werking op 1 Februari 1939.

Bouwvergunningen. In 1939 werden door het dagelijksch bestuur 50 bouwvergunningen verleend.

Woonwagenkamp. In haar vergadering van 14 November 1939 besloot de bestuurscommissie tot inrichting van een woonwagenkamp nabij de Haukessluis.

IX. WATERSTAAT.

Het treffen van voorzieningen ter behartiging van de waterstaatsbelangen in het gebied van de Wieringermeer behoort niet tot de taak van de gemeentelijke bestuursorganen. Verwezen wordt naar het verslag van de Waterbouwkundige afdeling der Wieringermeer-directie.

X. VERKEER.

Post-, telegraaf- en telefoonverkeer.

Verkeerscijfers telefoondienst 2de halfjaar 1939. De overeenkomstige cijfers van 1938 zijn tusschen haakjes geplaatst.

MIDDENMEER. Maand.	Interlocale en internationale gesprekken			Telefoon-oproep en voorberichten.	
	gevoerd in de openbare spreekcel.	gevoerd door abonné's.		Verzonden.	Ontvangen.
		Uitgaand.	Inkomend.		
Juli 1939	166	1796	1598	8	15
Augustus	169	2418	2369	18	10
September	71	2301	2003	13	9
October	102	2487	2458	10	12
November	114	2418	2477	7	16
December	74	1980	1)	15	1)
Totaal 2e halfjaar	696 (1087)	13400 (9253)	10905 (8350)	71 (59)	62 (103)
Totaal 1e halfjaar	789	9689	8858	65	83
Totaal 1939 . . .	1485 (1832)	23089 (16735)	19763 (14694)	136 (105)	145 (209)

1) Over December 1939 kunnen geen inkomende gesprekken en inkomende telefoonoproepen worden vermeld in verband met omzetting van Middenmeer in hulpkantoor

Het aantal telefoonabonné's bedraagt ultimo December 1939: 97 (39)

Het aantal aangegeven radio-ontvanginrichtingen: . . . 173 (59)

SLOOTDORP. Maand.	Interlocale en internationale gesprekken			Telefoon-oproep en voorberichten.	
	gevoerd in de openbare spreekcel.	gevoerd door abonné's.		Verzonden.	Ontvangen.
		Uitgaand.	Inkomend.		
Juli 1939	171	944	789	3	12
Augustus	196	1072	783	5	10
September	127	997	870	5	9
October	143	1018	947	2	6
November	121	1026	939	1	10
December	138	996	863	6	9
Totaal 2e halfjaar	896 (868)	6053 (4334)	5191 (3920)	22 (26)	56 (76)
Totaal 1e halfjaar	957	4772	4521	19	71
Totaal 1939 . . .	1853 (1529)	10825 (7834)	9712 (7570)	41 (44)	127 (118)

Het aantal telefoonabonné's bedroeg ultimo December 1939: 24 (23)

Het aantal aangegeven radio-ontvanginrichtingen: . . . 132 (61)

WIERINGERWERF. Maand.	Interlocale en internationale gesprekken			Telefoonoproep- en voorberichten.	
	gevoerd in de openbare spreekcel.	gevoerd door abonné's.		Verzonden.	Ontvangen.
		Uitgaand.	Inkomend.		
Juli 1939	72	656	562	2	11
Augustus	61	716	627	2	5
September	47	697	673	1	4
October	61	765	704	—	6
November	75	682	741	4	4
December	59	601	615	3	—
Totaal 2e halfjaar	375 (340)	4117 (2691)	3922 (2543)	12 (17)	30 (57)
Totaal 1e halfjaar	315	3024	3055	16	36
Totaal 1939 . . .	690 (626)	7141 (4945)	6977 (4670)	28 (35)	66 (98)

Het aantal telefoonabonné's bedraagt ultimo December 1939: 23 (13)

Het aantal aangegeven radio-ontvanginrichtingen: . . . 95 (32)

OUDE ZEUG. Maand.	Interlocale en internationale gesprekken			Telefoonoproep- en voorberichten.	
	gevoerd in de openbare spreekcel.	gevoerd door abonné's.		Verzonden.	Ontvangen.
		Uitgaand.	Inkomend.		
Juli 1939	43	—	—	—	—
Augustus	103	—	—	1	—
September	80	—	—	—	—
October	58	—	—	—	1
November	124	—	—	—	3
December.	70	—	—	—	1
Totaal 2e halfjaar	478 (315)	—	—	1 (1)	5 (14)
Totaal 1e halfjaar	205	—	—	1	7
Totaal 1939 . . .	683 (501)	—	—	2 (1)	12 (24)

Het aantal telefoonabonné's bedraagt ultimo December 1939: geene
 Het aantal telefoonabonné's bedraagt ultimo Juni 1939: geene
 Het aantal aangegeven radio-ontvanginrichtingen bedraagt
 ultimo December 1939: . . . . . 1 (—)

NIEUW ALMERSDORP.	Interlocale en internationale gesprekken			Telefoonoproep- en voorberichten.	
	gevoerd in de openbare spreekcel.	gevoerd door abonné's.		Verzonden.	Ontvangen.
		Uitgaand.	Inkomend.		
Juli 1939	—	—	—	—	—
Augustus	—	—	—	—	—
September	—	—	—	—	—
October	—	—	—	—	—
November	—	—	—	—	—
December	8	572	370	2	—
Totaal 2e halfjaar	8	572	370	2	—
Totaal 1e halfjaar	—	—	—	—	—
Totaal 1939 . . .	8	572	370	2	—

Het aantal telefoonabonné's bedraagt ultimo December 1939: 50
 Het aantal telefoonabonné's bedraagt ultimo Juni 1939: —
 Het aantal aangegeven radio-ontvanginrichtingen bedraagt ultimo
 December 1939: . . . . . —

Radioverkeer. Het totaal aantal aangeslotenen op het radio-distributienet in den Wieringermeerpolder bedraagt ultimo December 1939: 149.

XI. LANDBOUW, HANDEL EN INDUSTRIE.

Naast hetgeen omtrent de tot dit onderdeel behoorende onderwerpen is opgemerkt in het verslag van de Wieringermeerdirectie, kan nog het volgende worden vermeld.

Huishoudelijke voorlichting. Door de commissie voor huishoudelijke voorlichting ten plattelande in de provincie Noordholland werden, met behulp van een gemeentelijk subsidie, in de Wieringermeer naai- en kookcursussen voor vrouwen van kleine boeren, tuindersarbeiders en werkloozen georganiseerd, waarvoor groote belangstelling bestond.

Middenstandsborgstellingsfonds. In hare vergadering van 18 April 1939 besloot de bestuurscommissie voor het gebied van de Wieringermeer aansluiting te zoeken bij de stichting middenstandsborgstellingsfonds „Hollands Noorderkwartier”, gevestigd te Alkmaar.

Distributie. Ter uitvoering van de Distributiewet 1939 werd bij Koninklijk besluit van 29 Augustus 1939, n°. 2, o.m. een distributiekring Wieringermeer ingesteld, omvattende het gebied van de Wieringermeer en de gemeente Wieringen. De voorzitter en de secretaris van de bestuurscommissie treden op als voorzitter en secretaris van de commissie voor den distributiekring Wieringermeer. Met de dagelijksche leiding van den dienst is belast de heer J. F. DE GROOT, terwijl mej. E. P. LINDENBERGH als schrijfster bij den dienst werkzaam is.

XII. ARBEID.

Arbeidsbemiddeling. In afwachting van een definitieve regeling worden de werkzaamheden betreffende de arbeidsbemiddeling verricht door den agent te Medemblik. In den loop van 1939 werden door bemiddeling van dit agentschap 955 plaatsingen in de Wieringermeer voor langeren of korteren tijd tot stand gebracht.

Arbeidskaarten. Aan het einde van 1939 bedroeg het totaal aantal afgegeven geldige arbeidskaarten 17. Van de houders bereikten in 1939 den leeftijd van:

14 jaar	4 jongens
15 jaar	4 jongens
16 jaar	4 jongens en 1 meisje
17 jaar	3 jongens en 1 meisje
Totaal	<hr/> 15 jongens en 2 meisjes

Winkelsluitingswet. De door de bestuurscommissie in haar vergadering van 20 Juni 1939 opnieuw vastgestelde winkelsluitingsverordening voor het gebied van de Wieringermeer werd goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 10 Juli 1939, n°. 9.

Op verlangen van den Minister van Economische Zaken is in deze verordening bepaald, dat de regeling met betrekking tot de openstelling van winkels op Zondagen in het reisseizoen slechts geldt voor de jaren 1939 en 1940.

Vlasrepelcursus. In samenwerking met het Economisch-Technologisch Instituut te Haarlem werd in November 1939 een aanvang gemaakt met een vlasrepelcursus.

Voor een landbouwgebied als de Wieringermeer is het van veel belang, dat de arbeiders het repelen van vlas met de hand verstaan, omdat zij daardoor grooter kans hebben gedurende de wintermaanden aan het werk te blijven. In het algemeen zijn de arbeiders na een scholing gedurende zes weken in staat met het handrepelen een normaal weekloon te verdienen. Tevens kunnen zij dan als instructeurs voor andere arbeiders optreden. Tijdens den cursus is een zgn. trainingstoelage noodzakelijk.

Deze overwegingen hebben er toe geleid, dat door de bestuurscommissie op 14 November 1939, ten behoeve van de deelnemers aan den vlasrepelcursus, een crediet beschikbaar gesteld werd voor de toekenning van een trainingstoelage, aflopend telkens met een gulden van f 6,— tot f 1,— per week, derhalve f 21,— per deelnemer.

XIII. MAATSCHAPPELIJKE STEUN EN VOORZORG.

Premie ziekenhuisverplegingsfondsen. In haar vergadering van 18 April 1939 werd door de bestuurscommissie vastgesteld een verordening betreffende het verlenen van bijdragen uit de gemeentekas in door min- of onvermogensden te betalen premies voor ziekenhuisverplegingsfondsen.

Benoeming gemeente-arts. Door de bestuurscommissie werd op 27 Februari 1939 benoemd tot gemeente-arts, tevens belast met de armenpraktijk, de heer A. J. TAMMSMA, arts te Wieringerwerf.

De gemeente-arts werd door het dagelijksch bestuur aangewezen tot geneeskundige, belast met het verrichten van de doodschouw.

Voor den gemeente-arts werd door de bestuurscommissie een instructie vastgesteld, waarin tevens zijn rechtspositie is geregeld.

Werkloosheid. In verband met den plotseling ingetreden vorst moesten op 18 December 1939 de werkzaamheden in het bouwvak en voor den aanleg van den rijksweg door de Wieringermeer worden stopgezet, als gevolg waarvan zich ter secretarie 55 werkloozen aanmeldden.

De in de Wieringermeer woonachtige landarbeiders, in dienst van de landbouwcultuurmaatschappij „de Wieringermeer”, konden aan het werk gehouden worden.

In de eerste elf maanden van het jaar 1939 waren slechts nu en dan voor korten tijd eenige werkloozen ingeschreven.

XIV. VOLKSONTWIKKELING EN -OPVOEDING.

Stichting „de Wieringermeerscholen”. Het aantal leerlingen van de drie scholen voor gewoon lager onderwijs dezer stichting bedroeg op:

	16 Jan	16 Mei	16 Sept.
Slootdorp	117	124	125
Middenmeer	115	134	135
Wieringerwerf	84	86	83
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	316	344	343

Christelijke nationale schoolvereeniging. Het aantal leerlingen van de beide scholen voor gewoon lager onderwijs dezer vereeniging bedroeg op:

	16 Jan.	16 Mei	16 Sept.
Slootdorp	105	126	124
Middenmeer	93	112	112
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	198	238	236

Voorschotten exploitatie-vergoeding scholen 1939. Ter voldoening aan het bepaalde in art. 103, zesde lid, der Lager-onderwijswet 1920, werden door de bestuurscommissie in hare vergadering van 27 Februari 1939 tot de hieronder vermelde bedragen voorschotten verleend op de vergoedingen, bedoeld in art. 101 van genoemde wet, berekend naar f 8,50 per leerling en per jaar, aan de:

I. stichting „de Wieringermeerscholen”:

a. voor de school te Slootdorp	f	1 515,83
b. voor de school te Middenmeer	„	1 442,17
c. voor de school te Wieringerwerf	„	1 003,—
		<hr/>
	f	3 961,—

II. Christelijk nationale schoolvereniging:

a. voor de school te Slootdorp	f	901,—
b. voor de school te Middenmeer	„	790,50
		<hr/>
	f	1 691,50

Vaststelling exploitatie-vergoeding scholen 1938. Ingevolge art. 101 der Lager-onderwijswet 1920 werd het bedrag der exploitatie-vergoeding over 1938 door de bestuurscommissie in hare vergadering van 14 November 1939 vastgesteld:

I. voor de stichting „de Wieringermeerscholen” op $466 \times f 9,50 = f 4427,—$.

II. voor de christelijk nationale schoolvereniging, wier scholen op 1 October 1938 zijn geopend, op $1/3 \times 199 \times f 9,50 = f 630,17$.

Vervoerkosten schoolbezoek. Overeenkomstig de regelen van de „verordening vervoerkosten schoolbezoek Wieringermeer”, werd door de bestuurscommissie in 1939 ten behoeve van 99 leerlingen steun verleend ter tegemoetkoming in de vervoerkosten wegens schoolbezoek, als bedoeld in art. 13 der Lager-onderwijswet 1920.

Plannen stichting school voor u.l.o. In het voorjaar van 1939 werden bij de bestuurscommissie ingediend:

a. een adres, houdende verzoek van de ouders van 40 leerlingen om over te gaan tot stichting van een (openbare) school voor u.l.o. in de Wieringermeer;

b. een adres van het bestuur der christelijk nationale schoolvereniging, gesteund door de ouders van 29 leerlingen, houdende verzoek medewerking te verlenen aan de stichting van een (bijzondere) school voor u.l.o. te Wieringerwerf.

Omtrent deze aanvragen trad het dagelijksch bestuur in contact met den inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie den Helder, het bestuur van de afd. Wieringermeer van de vereniging

„Volksonderwijs” (hetwelk geacht kon worden de hierboven onder a bedoelde ouders te vertegenwoordigen) en het bestuur van de Christelijke nationale schoolvereniging. Bij de gevoerde besprekingen werd door de genoemde besturen ingezien, dat de oprichting van een school voor u.l.o. met minder dan drie onderwijzers geen aanbeveling verdiende. Omdat voor een u.l.o.-school met een hoofd en twee onderwijzers van bijstand tenminste 61 leerlingen zijn vereischt, doch zich slechts resp. 40 en 29 leerlingen hadden aangemeld, werden beide aanvragen ingetrokken.

Door het dagelijksch bestuur werd vervolgens bij de ouders van de daarvoor in aanmerking komende leerlingen een enquête ingesteld omtrent het denkbeeld van stichting van een school voor u.l.o. in de Wieringermeer „op breede basis”, m.a.w. door samenwerking van voorstanders van openbaar onderwijs en van bijzonder onderwijs in zijn verschillende schakeeringen, waaruit destijds ook de stichting „de Wieringermeerscholen” is ontstaan. De enquête had tot resultaat, dat voor een dergelijke school 33 leerlingen werden opgegeven.

Onder deze omstandigheden besloot de bestuurscommissie op 20 Juni 1939 het vraagstuk van een school voor u.l.o. voorloopig te laten rusten.

Plan stichting landbouwhuishoudschool. In den aanvang van 1939 trad het dagelijksch bestuur omtrent het denkbeeld van stichting van een landbouwhuishoudschool in contact met de besturen van de afd. Wieringermeer van:

1. De Hollandsche Maatschappij van Landbouw;
2. Den R.K. Diocesanen Land- en Tuinbouwbond;
3. Den Christelijken Boeren- en Tuindersbond;
4. Den Nederlandschen Bond van Arbeiders in het Landbouw-, Tuinbouw- en Zuivelbedrijf;
5. Den Nederlandschen Christelijken Landarbeidersbond;
6. Den Nederlandschen R.K. Bond van Bloemist-, Tuin-, Veen- en Landarbeiders „St. Deus Dedit”;
7. Den Bond van Boerinnen en andere Plattelandsvrouwen;
8. Den Christelijken Boerinnenbond.

De besturen der onder 1, 2, 4, 6, 7 en 8 genoemde verenigingen zegden hunne medewerking toe, waarop de bestuurscommissie op 27 Februari 1939 besloot ten behoeve van een te stichten landbouwhuishoudschool in de Wieringermeer een rijkssubsidie tot een bedrag van 70 % der netto-kosten aan te vragen.

Aan het einde van 1939 was een beslissing op deze subsidie-aanvraag nog niet genomen.

Algemeene Landbouwhuishoudcursussen. Aan de vereeniging voor Landbouwhuishoudonderwijs te Winkel werd medewerking toegezegd voor de organisatie van zgn. korte cursussen in de Wieringermeer, waartoe het gebouw voor maatschappelijk werk te Slootdorp beschikbaar gesteld werd.

Chr. Landbouwhuishoudcursus. Op verzoek van het hoofdbestuur van den Christelijken Boeren- en Tuindersbond besloot de bestuurscommissie in hare vergadering van 14 November 1939, met toepassing van art. 25, tweede lid, der Nijverheidsonderwetswet, de oprichting en instandhouding van een Christelijken landbouwhuishoudcursus in de Wieringermeer noodig te verklaren.

Polderdag 1939. De dag, waarop de Wieringermeer droog viel — 21 Augustus 1930 — werd dit jaar herdacht op Zaterdag 15 Juli, teneinde tegemoet te komen aan een algemeen wensch van de landbouwers, wier oogstwerkzaamheden in Augustus een onderbreking niet gedoogen. Het negende polderfeest werd algemeen en eendrachtig gevierd. Des middags werden sportwedstrijden gehouden, terwijl des avonds door een duizendtal bezoekers in het hotel Smit te Middenmeer, na een herdenkingsrede van den voorzitter der bestuurscommissie, een feestelijke bijeenkomst werd gehouden.

Verjaardag H. M. de Koningin. Voor het eerst werd de verjaardag van H.M. de Koningin door de Algemeene Oranjevereeniging en de Christelijke Oranjevereeniging niet gezamenlijk, doch in eigen kring gevierd. Op 31 Augustus organiseerde de Algemeene Oranjevereeniging een feestavond te Middenmeer; de Christelijke Oranjevereeniging hield een feestelijke vergadering te Slootdorp. Beide bijeenkomsten waren druk bezocht.

XV. EEREDIENST.

Kerkgebouwen. De Gereformeerde Kerk te Wieringerwerf kwam in den aanvang van 1939 gereed. Het gebouw kon op 8 Februari 1939 in gebruik genomen worden.

De Gereformeerde Kerk te Slootdorp, welke te weinig ruimte bood, werd afgebroken. Op dezelfde plaats werd een nieuw kerkgebouw gesticht, waarin op 21 December 1939 de eerste dienst werd gehouden.

De bouw van een R.K. Kerk te Wieringerwerf verkeert in een vergevorderd stadium. Zoodra dit gebouw zal zijn voltooid, zullen in elk der drie dorpen een Ned. Herv. Kerk, een Gereformeerde Kerk en een R.K. Kerk aanwezig zijn.

XVI. LANDSVERDEDIGING.

Lichting 1941. Voor de lichting 1941 werden voor den dienstplicht ingeschreven 31 personen.

Keuring lichting 1940. Van de 34 ingeschrevenen voor de lichting 1940 werden 26 personen geschikt verklaard; 6 personen werden voorgoed ongeschikt verklaard; 2 ingeschrevenen waren reeds krachtens vrijwillige verbintenis in militairen dienst. Van de 26 geschikt verklaarden is één persoon bij de herkeuring voorgoed ongeschikt verklaard.

Keuring lichting 1941. Van de 31 ingeschrevenen voor de lichting 1941 werden 23 personen geschikt verklaard en 5 personen ongeschikt; 3 ingeschrevenen zullen in een andere gemeente worden gekeurd.

Mobilisatie. Tengevolge van de buitengewone oproeping uitwendige veiligheid (B.O.-U.V.) op 11 April 1939, de voormobilisatie op 25 Augustus 1939, de algemeene mobilisatie op 29 Augustus 1939 en de oproeping van de buitengewone dienstplichtigen, bestemd voor de wegentroepen op 5 September 1939, werden in totaal 231 personen uit de Wieringermeer onder de wapenen geroepen. Inmiddels zijn 5 personen wegens ongeschiktheid ontslagen; 1 dienstplichtige is overleden, terwijl 13 dienstplichtigen in het genot van onbepaald kleinverlof zijn gesteld. Aan 54 personen werd over verschillende tijdvakken zakenverlof toegekend. Onder hen bevonden zich 28 pachters van bedrijven. Aan kostwinnersvergoeding werd over 1939 in totaal uitgekeerd rond f 28 000,—.

XVII. JUSTITIE.

Processen-verbaal. Gedurende het jaar 1939 werden in de Wieringermeer in totaal 148 processen-verbaal opgemaakt, gespecificeerd als volgt:

LOOP DER BEVOLKING VAN DE GEMEENTE

TIJDVAK.	VERMEERDERING DOOR									TOTALE VERMEERDERING.			
	Vestiging.						Geboorte.						
	M.	V.	Totaal.	Waarvan				M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal kolom 11+12.
				gezinnen.	Joodsche werkdorp.								
					M.	V.							
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	
1e kwartaal . . .	122	74	196	30	1	—	20	18	38	142	92	234	
2e kwartaal . . .	173	97	270	32	1	1	21	19	40	194	116	310	
3e kwartaal . . .	111	68	179	19	2	—	15	17	32	126	85	211	
4e kwartaal . . .	78	45	123	13	14	2	22	15	37	100	60	160	
Totaal	484	284	768	94	18	3	78	69	147	562	353	915	

3) Tengevolge van de beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken de in het verblijfregister voorkomende personen uit het Joodsche Werkdorp op

Werkelijk aantal inwoners op 31 December 1937					
" " " " 31	"	"	"	"	1938
" " " " 31	"	"	"	"	1939

Misdrijven:

Wetboek van Strafrecht	10
Prijsopdrivings- en Hamsterwet	2

Overtredingen:

Wetboek van Strafrecht	2
Motor- en rijwielwet, juncto motor- en rijwielreglement	106
Rijwielbelastingwet	1
Jacht- en visscherijwet	8
Arbeidswet en veiligheidswet	10
Prijsopdrivings- en Hamsterwet	1
Rijkswegenreglement	2
Vogelwet	1
Wet op de bevolkingsregisters	5

Totaal 148

VERMINDERING DOOR									TOTALE VERMINDERING.			VERSCHIL TUSSEN KOLONEN 18 + 25.		AANTAL INWONERS OP:			
Vertrek.						Overlijden.											
M.	V.	Totaal.	Waarvan			M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal kolom 23+24.	+	-	28	M.	V.	Totaal.
			gezinnen.	Joodsche werkdorp.													
				M.	V.												
14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
51	24	75	8	10	3	1	1	2	52	25	77	157	—	1 April	2272	1803	4075
71	39	110	17	5	3	5	—	5	76	39	115	195	—	1 Juli	2390	1880	4270
73	27	100	4	16	1	4	2	6	77	29	106	105	—	1 Oct.	2439	1936	4375
107	28	135	4	40	7	2	—	2	109	28	137	23	—	31 Dec.	2430	1968	4398 + 211 ¹⁾ = 4609
302	118	420	33	71	14	12	3	15	314	121	435	480	—	31 Dec.	2592	2017	4609

van 16 October 1939, No. 23420, Afd. B. B., zijn met ingang van 1 December 1939 genomen in het bevolkingsregister, t. w. 162 mannen en 49 vrouwen = 211 personen.

1969 M. + 1552 V. = 3521

2182 M. + 1736 V. = 3918

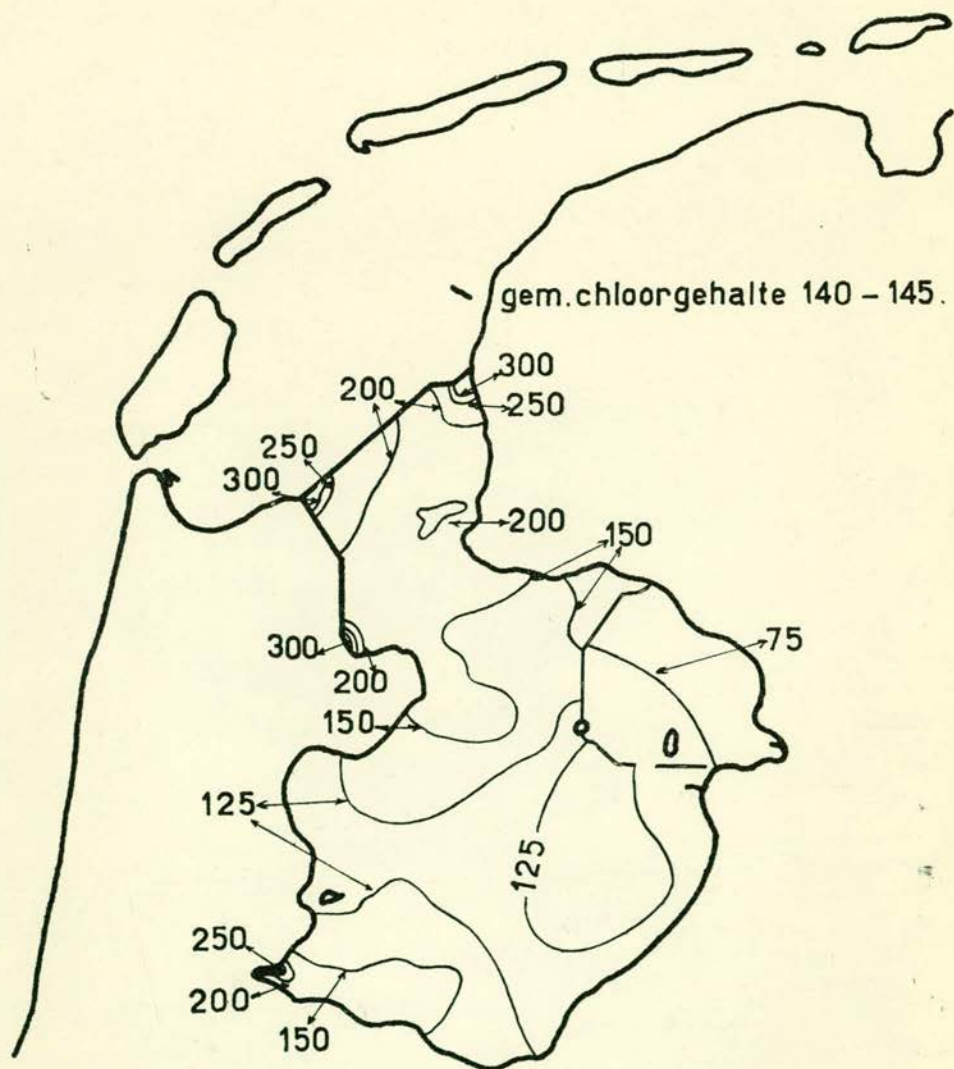
2592 M. + 2017 V. = 4609

D. MEDEDEELINGEN VAN ALGEMEENEN AARD.

Tot lid van de in het vorig Bericht vermelde commissie waaraan is opgedragen de voorbereiding van de organisatie voor de ontginning en kolonisatie van den N.O. polder werd alsnog benoemd de heer J. M. KRIGER, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal te Vriezenveen.

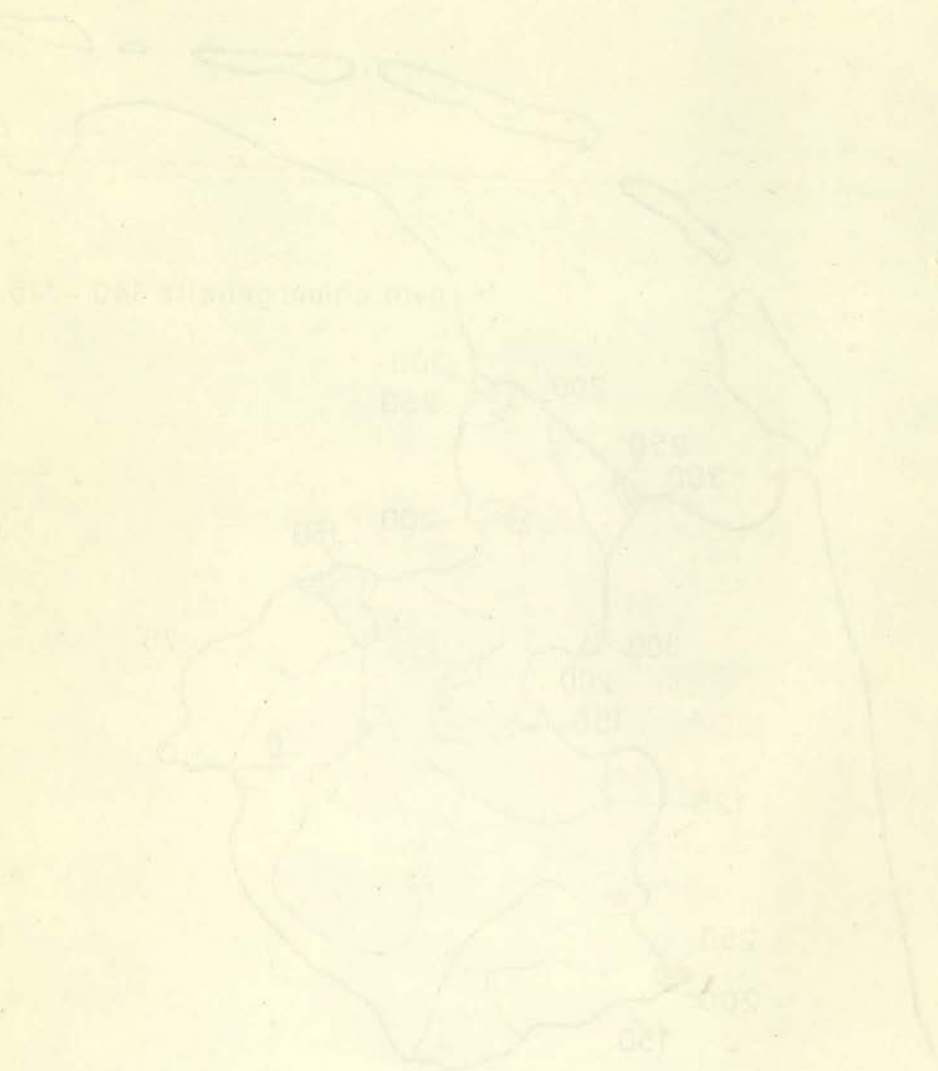

**LIJNEN VAN GELIJK CHLOORGEHALTE VAN
HET WATER IN HET USSELMEER, IN DE
TWEEDE HELFT VAN NOVEMBER 1939.**

De cijfers bij de lijnen beteekenen milligrammen
chloor per liter water.

BLAD NO. 12
LIMEN VAN DE LUCHT CHLOORGEHALTE VAN
HET WATER IN HET IJSSZELMER, IN DE
TWEDE HELFT VAN NOVEMBER 1933

De lijnen bij de lijnen betekenen milligrammen
chloro per liter water.

